Poštarina plaćena u gotovu.

GOD. LXX. ZAGREB, PROSINAC 1944. BROJ 12.

MJESEČNIK

GLASILO HRV[illegible]AVNIČKOGA

ZAGREB, Marulićev trg 13.II.
Sbutega Petar, sudac Sudb.
stola.

SADRŽAJ:

	Strana
Godišnji sadržaj	1—12
Pravni odnošaj nevjenčanog ženitbenog druga u pravu družtvovnog osiguranja — dr. Franjo Žilić, viećnik Stola sedmorice	553
Kako su države sljednice uredile svoje međupokrajinsko ženitbeno pravo itd. — dr. M. Belić, sveuč. profesor	556
Hrvatsko rudarsko pravo i put njegove preobrazbe — Branko Sambrailo, tajnik Upr. sud. . . .	573
Dužnost kućevlastnika držati stan u upotrebljivom stanju — dr. Jakov Pavelić, odvjetnik . . .	582
O polaganju drž. stručnog izpita itd. — dr. Petar Prebeg, predsjednik sudb. stola	584
Odpravnina službeprimca odpuštenog opravdano, ali bez njegove krivnje	588
Ocjene i prikazi (dr. G. Racz i L. pl. Radczay) — dr. St. Brajša, v. s. s.	590
Pravosuđe	596
Upute o pravnim propisima	599
Pabirci	600
Bilježke	602
Iz Odvjetničke komore u Zagrebu	604

Potrebom štednje plina i elektrike prouzrokovano ograničenje rada u tiskari imalo je kao posljedicu da je i ovaj broj (12. prosinački) zakasnio s izlaženjem, premda je uredničtvo pravovremeno spremilo građu. Ako bi i siečanjski broj zakasnio, krivnja ne će biti na uredničtvu; postoji ipak nada da će se prilike i u tiskarama, što se tiče brzine, popraviti. Molimo članove i predplatnike da ne zamjere opisano zakašnjenje i da unatoč njemu ostanu vjerni jedinome hrvatskome pravničkome listu, koji će, koliko ovisi o njegovu uredničtvu i družtvenome odboru, i nadalje izlaziti u dopuštenom obsegu.

Poput svih listova prisiljen je i »Mjesečnik« zbog sve većeg poskupljenja tiska povisiti članarinu odn. predplatu na 1.200 kuna godišnje za sve bez razlike. Međutim i ova visina od 1.200 kuna jest samo privremena i uvjetna, jer budu li troškovi tiskanja tako rasli, da se oni ne bi mogli pokriti s prihodima, bit će uprava prisiljena odrediti naknadni dodatak. Svakako neka članovi budu uvjereni da će uprava pribjeći tome dodatku tek u skrajnjoj nuždi i da će nastaviti u svome nastojanju štednje. Računi, koje će »Mjesečnik« priobćiti u prvome broju god. 1945., bit će najboljim dokazom, kako su troškovi za list svedeni na najmanje, tako te se može reći da »Mjesečnik« spada među najjeftinije listove u državi.

Ovome broju priloženi su uplatni listovi družtvenog računa broj 35.515 kod Pošt. štedionice pa molimo članove da ih upotrebe za namirenje kako tekuće tako i možebiti zaostale članarine. U današnjim prilikama ne će biti težko potonju platiti.

MJESEČNIK

GLASILO HRVATSKOGA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

GODINA 1944. UREDIO DR. IVO POLITEO GOD. LXX.

S A D R Ž A J

I. RAZPRAVE I ČLANCI

	Strana
Dr. Franjo Žilić: Odgovornost ministara i drž. tajnika	2
Nadležnost kat. duh. sudova u ženitbenim stvarima	105
Oblik izprava za uknjižbu	204
Odvjetnička komora kao stručni ured Gl. saveza stal. i drugih postrojbi	467
Položaj nezakonite žene u družtvovnom osiguranju	553
Dr. Juraj Kulaš: Za kriminologiju	5
Zloporaba opojnih sredstava	217 i 255
Dva osnovna pojma kriminalne biologije	394
Kriminologija i škole kaznenog prava	507
Dr. Miroslav Muha: Podpis i rukcznak	12
Dr. Hedvig Jelušić: Kada je dužan drž. tužitelj, a kada sud obaviestiti oštećenika?	21
Dr. Frano Kesterčanek: Ostavne pogodbe u starom Dubrovniku	57
Država kao zajmodavac u starom Dubrovniku	249
Založni poslovi u starom Dubrovniku	521
Dr. Bogoljub Štengl: Družtveni značaj prekršaja i kazna	63
Smrtna kazna kao družtvena pojava	319
Dr. Fedor Čačić: Zaštita patenata u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj	70
Dr. Mišo Semjan: Razvoj otomanskog prava o nekretninama u Bosni i Hercegovini	78
Nikolaj Pobjedinski: Još nekoliko rieči o rei vindicatio suvlastnika	86
Ivo Stanoš: Položaj branitelja u kaznenom postupku	88
O izplati tuđeg duga	272
O osudi iz ogluhe	486
Dr. Aleks. Baneković: Solon i Justinijan	89
Dobrotvor	486
Dr. Vladimir Bayer: O pravnoj prirodi ovlaštenja subs. kazn. tužitelja	114
Dr. Zlatko Majtin: O vojničkoj oporuci	118
Vlastnička tužba i uređenje međa	471
Stipe Miličić: Četvrta instancija	125, 164 i 330

Strana

Dr. Josip Krpan: Sticanje prava ratnih ozlijeđenika na državnu zaštitu 153
Položaj obitelji ratnih ozlijeđenika i ratne sirotčadi . . . 525
Dr. Matija Belić: Nadležnost red. građ. sudova u ženitbenim parnicama katolika 157
Objavljivanje naših međunarodnih ugovora 462
Kako su države sljednice uredile svoje međupokrajinske ženitbeno pravo u odnosu na preuzeto madžarsko ženitbeno pravo 556
Dr. Martin Imbriovčanin: Naziv školskog zakona . . . 176
Je li ugovorni član drž. kazališta drž. službenik? . . . 267
O djelokrugu pročelnika ministarstva 483
Dr. Mario Mitrović: Može li priv. tužitelj biti istodobno i svjedok 180
Primjena § 948 ogz. u sudb. praksi 479
Dr. Većeslav Dobrovolni: Pobijanje osude izbr. odbora . . 183
Ing. Andrija Perušić: O javnom probitku u šumskom zakonodavstvu 208
Dr. Stojan Brajša: Glavne misli njemačkog radnog prava . . 227
Slavko Koščević: Za vodoravno vlastničtvo ili protiv . . . 231
Dr. Mihovil Vuković: Vjeresija za riečno brodarstvo . . 307, 400
Dr. Pavao Canki: Zadatci i svrha pravnog instituta . . . 316
Dr. Ivan Građanić: Neka pitanja u savezu s dion. družtvima . 327
Dr. B.: Ljudevit pl. Farkaš 350
Dr. J. A.: Franjo Haladi 430
Franko Sardelić: Stvarno pravo na nekretninama i mališni postupak 397
Dr. Vladimir Franolić: Nekoliko primjetbi novom pravnom nazivlju na području javnih financija 408
Upravnik X: Jesu li hrvatski pravnici krivi razpadanju kućnih zadruga? 416
Vjek. Maštrović: Uvođenje hrvatskog jezika u sudovima Dalmacije u prošlom stoljeću 426
Živko Kariolić: Poviestna misija skupnih ugovora u radnom pravu 474
Ivan Z. Galić: O nadležnosti drž. povjereničtva za ciene i nadn. 476
Branko Sambrailo: Hrvatsko rudarsko pravo i put njegove preobrazbe . . . . . 538 i 573
Dr. Božidar Kraus: Odlaganje deložacije povodom opozicione tužbe 583
Dr. Milan Sokolić: Hrvatska zadruga 542
Dr. Jakov Pavelić: Dužnost kućevlastnika držati stan u upotrebljivom stanju 582
Dr. Milan Pavelić: Valjanost pravne države ovisi o jakom, uglednom i čestitom odvj. staležu 300
Životna snaga odvjetničtva 452
Dr. Petar Prebeg: O polaganju drž. stručnog izpita za službenike pravosudno-uredske struke 584

Strana

Urednik: U sedamdesetoj 1
Povodom odkaznih sporova 27
Zatezne kamate kao naknada štete 73
Glavna načela poreznog sustava 130
Vojnička dužnost i službovni odnos . . . . . 132 i 186
Budući ogz. kao djelo budućnosti 201
Utjecaj bolesti na službovni odnos 274
Formalizam u pravu 305
Smije li odvjetnik zastupati ili savjetovati stranku nakon savjetovanja protustranke? 337
Vrieme kao činbenik prava 393
Slučaj kada je nemoguća primjena §-a 934 ogz. 428
Sedamdeset godina Hrvatskog sveučilišta 457
Pravna sviest čovječanstva 505
Dužnost kućevlastnika držati stan u upotrebljivom stanju . 543
Odpravnina službeprimca odpuštenog bez krivnje . . . 588

II. OCJENE I PRIKAZI:

Dr. Stojan Brajša: Das neue Bürgschaftsrecht der Schweiz (Dr. Theo Guhl) 30
Zivilprozessrecht (Dr. Adolf Schönke) 280
Stjepan pl. Verbőcz (dr. Mih. Lanović) 431
Ovlasti viših sudova u kaznenim stvarima povodom tužiteljeva pravnoga lieka (dr. Mir. Šantek) 433
De methodologia historico-juridica (P. B. Kurtscheid O. F.) 435
Die neue Rechtsentwicklung in Ungarn (Dr. G. Racz) . . 590
Die Rechtsnerneuerung in Ungarn (Dr. L. Radocsay) . . . 594
Dr. Pavao Rastovčan: Rimska pravna poviest (dr. Marijan Horvat) 134
Naknada neimovinske štete (dr. Marko Kalođera) . . 341 i 488
Urednik: Kazneno postupovno pravo (dr. Vladimir Bayer) . . 136
Prof. dr. Eugen Sladović 233
Zbirka rješitaba S. s. (dr. K. Puharić) 234
Država kao oblik života (Rudolf Kjellen) 440

III. KRATKE I OBĆENITE UPUTE

o zakonskim promjenama, i to

za vrieme od 1. XII. do 31. XII. 1943. 50
1. I. 1944. do 31. I. 1944. 99
1. II. do 28. II. 1944. 146
1. III. do 31. III. 1944. 196
1. IV. do 30. IV. 1944. 242
1. V. do 31. V. 1944. 296
1. VI. do 31. VII. 1944. 371
1. VIII. do 31. VIII. 1944. 448
1. IX. do 30. IX. 1944. 501
1. X. do 10. XI. 1944. 549
11. XI. do 31. XII. 1944. 599

Strana

IV. PABIRCI
51, 101, 147, 197, 243, 297, 373, 449, 502, 550, 600

V. BILJEŽKE
52, 102, 150, 199, 245, 298, 375, 450, 502, 550, 602

VI. DRUŽTVENE VIESTI
149

VII. IZ ODVJETNIČKE KOMORE U ZAGREBU
300, 380, 452, 504, 552, 604

POPIS ODVJETNIKA I ODVJ. PEROVOĐA
383, 454

IX. PRAVOSUĐE

A. Građansko

1. Rješitbe Stola sedmorice:

Žena ne mora slieditи muža. Ne može li živjeti u mjestu, gdje joj prebiva muž, smatra se njezina potreba stana u drugome mjestu razlogom, da njezina mati odkaže stan u svojoj kući u tome drugome mjestu. (24. IX. 1943, Prev 606-43) . . . 36

Postojanje pravnog interesa u smislu § 323 grpp. jest materialnopravna predpostavka za dopustivost tužbe na utvrđenje (28. X. 1943, Prev 763-43) 36

Kako se ima računati tromjesečni rok iz § 159 ogz. za nasljednike muža proglašenog mrtvim (1. VII. 1943, Prev 418-43) . . 39

Bez povrede svoje službene dužnosti, pa ni dozvolom svoga starješine ne može državni činovnik temeljem ugovora tražiti kakovu korist za izvršenu radnju, koju je i bez toga imao izvršiti. Nevaljanost takvog ugovora ima sud uvažiti po službenoj dužnosti i bez prigovora tuženoga (21. X. 1943, Prev 682-1943) 91

U smislu propisa zak. odr. o ograničenju prava uporabodavca na odkazivanje ima se smatrati državnom namještenicom svaka ona osoba, koja obavlja stalni fizički rad kod koje državne ustanove, bez obzira na vrstu rada i plaćanja (25. XI. 1943, Prev 809-43) 92

To što je najmoprimcu povjereno od države vođenje određenih poslova, a on nije državni službenik u smislu Zakona o činovnicima od 31. III. 1931, nije zaprekom odkazu stana iz razloga kućevlastnikove potrebe (20. VII. 1944, Prev 411-443) . 445

Dozvola građenja nove zgrade ne mora postojati već u času odkaza najavljenog iz razloga rušenja stare, a podizanja nove kuće, nego se može doprinieti još tiekom prvomolbenog postupka (26. XI. 1943, Prev 794-43) 93

Zak. odr. od 4. XII. 1941 ograničuje uporabodavca na odkazivanje zakupa zemljišta, ako se na ovome u vrieme odkazivanja nalaze bilo kakove zgrade, bez obzira na to, tko i kada ih je sagradio (2. XII. 1943, Prev 811-43) 94

Strana

Ako suvlastnik upravlja zajedničkom stvarju proti volji ostalih suvlastnika, dužan je na njihov zahtjev izplatiti im vriednost njihova diela. (Prev. 28. X. 1943, Prev 687-43) . . . 95

Prema čl. 13 Uredbe od 18. V. 1936, broj 50.120 mora sud u osudi, kojom se izriče nevaljanost ili razvod braka, uviek odlučiti, tko je kriv, te je brak proglašen nevaljanim ili razriešenim (15. X. 1943, Prev 661-43) 139

Po § 364 grpp. vezan je građanski sud na utvrđenje pravomoćne kaznene osude, ukoliko se ona odnosi na činjenice, da je kazneno djelo doista počinjeno, da je osuđeni počinitelj tog kaznenog djela i da mu se ima uračunati u krivnju dakle na samu izreku pravomoćne kaznene osude u tom pogledu. Na ostala utvrđenja navedena u razlozima kaznene osude građanski sud nije vezan (25. XI. 1943, Prev 761-1943) . . . 140

Na temelju točke 7. §-a 1. zak. odredbe od 4. XII. 1941. može se valjano odkazati samo onda, ako je uporabodavac država odn. samouprava (Prev 708-43) 140

Oštetitelj je u svakome slučaju dužan snositi troškove liečenja oštećene žene bez obzira iz čijih su sredstava ti troškovi podmireni, pak i onda, ako bi oni bili oštećenici kreditirani. Prigovor pomajkanja aktivne legitimacije žene za utuženje tih troškova nije osnovan kraj mužu poznate okolnosti, da ih je utužila njegova žena, jer se mora predpostaviti, da je njoj prepustio barem pravo utjeranja tih troškova. Odšteta za umanjenu radnu sposobnost pripada samo ženi i kada je radila u muževu gospodarstvu, jer joj je izmakla i sadašnja i buduća zaslužba obavljanjem poslova u tom gospodarstvu (3. XII. 1943, Prev 280-1) 186

Za postojanje zle vjere kod kasnijeg sticatelja nije potrebno već znanje, nego je dovoljna i sama sumnja da je stvar već prodana i predana drugome; skrivljeno neznanje pravog stanja stvari s točke gledišta dobre ili zle vjere, isto je kao i poznavanje pravoga stanja (27. I. 1944) 189

Kućevlastnik, imajući već stan u svojoj kući, može ipak osnovano odkazati drugi stan iz razloga potrebe, ako dokaže potrebu proširenja sadanjeg stana odn. uobće novog stana (17. XII. 1943, Prev 829-43) 191

Uknjiženo pravo prvokupa nije zapreka prodaji nekretnina. Prodavalac je ovlašten jednostrano odustati od kupoprodajnog ugovora samo ako Zavod za kolonizaciju izvrši pravo prvokupa (13 IV. 1944) 236

Ne smatra se izostankom s ročišta niti se smije izreći oglušna osuda, ako je tuženik pristupio na ročište, doduše, poslije oglašenja stvari, ali prije zaključenja razprave (10. II. 1944. Rev 183-42) 239

Sud je vezan na svoju osudu, čim je proglašena ili u pismenom sastavku predana pisarnici da je odpravi (§ 512 grpp.), te se, makar strankama i ne bila dostavljena, ne može više niti

Strana

ukinuti ni preinačiti, osim u slučaju pravnoga lieka. Donošenjem nove osude počinjena je ništetnost iz §-a 571 br. 6. grpp. (31. IV. 1944, Prev 161-44) 285

Izvlastba ima učinak ne samo proti vlastniku nekretnine, koja se izvlaštuje, nego i proti svakome posjedniku prava na toj nekretnini. Uslied izvlastbe prestaje uporabno pravo na izvlaštenoj nekretnini samo po sebi, a da pri tome nije potreban odkaz u smislu §-a 1120 ogz. (21. I. 1944, Ut 310-43) . . 286

U previdu se previdni razlozi (§ 597 grpp.) imadu iztaknuti ne samo po imenu, već se mora prema propisu § 600 br. 2. grpp. određeno navesti činjenice, koje po shvaćanju žalitelja tvore povod previdu (2. IV. 1943, Prev 51-34) 287

Sporazumom glede radnje, koju je tuženi naručio, i glede plaće da će tužiteljicu »odpraviti« prigodom udaje, nastaje pogodba iz §-a 1151. ogz., a tužiteljica može utužiti svoje potraživanje na plaću ili tako da traži opremu prvenstveno, a podredno protuvriednost u gotovom novcu ili bilo samo opremu, bilo samo protuvriednost (15. X. 1942, Rev 539-42) . . . 287

Odvjetnik ne odgovara za svoga namještenika, ako je u ovršnom predmetu svoje stranke njega predložio sudu kao prinudnog upravitelja i sud ga takvim imenovao, a namještenik u tome svojstvu (sekvestra) počinio pronevjerenje na štetu odvjetnikove stranke, ovrhovoditelja (27. IV. 1944, Prev 188-44) 288

Kada se pobija kao nevaljan i ništetan drugi braj muža sklopljen u starokatoličkoj crkvi, onda nije odlučno pitanje, tko je kriv te je muž sklopio taj drugi brak odn. napustio prvu ženu iz prijašnjeg braka sklopljenog u rimokatoličkoj crkvi (16. III. 1944, Prev 766-43) 290

Nerođena i još nezačeta djeca mogu steći prava iznimno samo iz nasljedstva Jedino u ovome slučaju može takvoj djeci biti postavljen skrbnik (31. III. 1944, Ut 10-1944) 291

Za rješavanje spora, ima li mjesta povišenju plaća ili mirovina, koje je ugovoreno, nadležni su redoviti sudovi, a ne upravne oblasti (ne drž. povjerenik za oblikovanje ciena i nadnica) (16. VI. 1944, Ut 1988-44) 351

Pokušaj zatajenja, krivotvorenja, uništenja i sl., očitovanja posljednje volje nije dovoljan razlog za izključenje od prava nasljedstva (§ 542 ogz.) onoga, koji je to pokušao učiniti (26. V. 1944, Prev 251-44) 352

Kod odkaza zakupa zemljišta radi vlastite potrebe dovoljno je dokazati potrebu zemljišta, a ne i na zemljištu podignute zgrade (31. III. 1944, Prev 101-44) 353

Postoji potreba za stanom u smislu § 1. st. 1. Z. o. od 4. XII. 1941, ako uporabodavčeva udata kći plaća mnogo veću najamninu za stan u kome stanuje, nego li uporabodavac prima za stan, koji zbog potrebe kćeri odkazuje (13. IV. 1944, Prev 152-44) . 354

Ako je najmoprimki odkazano zbog uvrede, dokazane pravomoćnom osudom kaznenog suda, ne može ona u odkaznom postupku braniti se prigovorom, da je na uvredu bila izazvana,

Strana

ako prigovor izazova nije bio stavljen ni uvažen već u kaznenom postupku (9. III. 1943, Prev 113-44) 354

Nije zakonski razlog odkaza, ako suvlastnica odkazuje, jer da treba stan za svoju sestru suvlastnicu (9. XII. 1943, Prev 833-43) . 355

Za sudbenost crkvenog sudca o valjanosti ženitbe pripadnika rimokatoličke vjere na području Hrvatske i Slavonije odlučna je pripadnost vjeri, a ne obred, po kojem je ženitba sklopljena. Ne može stoga građanski sud suditi o valjanosti ženitbe po građanskim zakonima, kad o tome ima suditi samo katolički ženitbeni sud po zakonima za njeg važećim (2. VI. 1944, Prev, 292-44) 355

Nevaljanost ženitbe može izreći samo nadležni crkveni sud (§ 51. ženitb. zak.), sastavljen po propisu §-a 97. Naputka za duhovne sudove, i to samo osudom (§ 42-51. Ženitb. zak.) na temelju sudskog postupka propisanog u spomenutom naputku, pa zato odluka Duhovnog suda ne može da za građansko-pravno područje nadomjesti osudu nadležnog ženitbenog suda (20. I. 1944, Prev 860-43) 357

Duhovni sud Starokatoličke crkve nema pravo sudovanja u ženitbenim stvarima rimokatolika niti je mogao razriešiti brak sklopljen po rimokatoličkom obredu. — U parnici radi proglašenja nevaljanosti ženitbe radi zapreke, koja se ima ureda radi iztražiti (§ 62, 94 ogz) nema se tužena stranka osuditi da plati tužitelju trošak njegova odgovora na previd branitelja ženitbene veze (§ 152, 143 grpp.), kada tužena stranka nije uobće odgovorila na tužbu redovito joj dostavljenu niti je pristupila na prvo i jedino razpravno ročište niti proti osudama nižih sudova podniela pravne liekove (19. V. 1944, Prev 252-44) 358

Rimokatolički duhovni sud nadležan je i za izpitivanje valjanosti braka sklopljenog po židovskom obredu između bračnih drugova, koji su za vrieme sklapanja braka bili jedan pravoslavne, a drugi židovske vjeroizpoviesti, ako bračni drug, koji podiže tužbu radi nevaljanosti toga braka, pripada u vrieme povedenja te parnice katoličkoj vjeroizpoviesti, na koju je prešao sa pravoslavlja nakon sklopljenog braka (§§ 42, 43, 45, 48 i 59 Žen. zak. za katolike) (1. VI. 1944, Ut 111-44) . . . 359

Kupac nearijskog priradnog poduzeća, koje je država bila izvlastila prije stupanja na snagu zak. odredbe od 30. X. 1942, broj CCXCII-2505-1942, nije suodgovoran prema vjerovnicima istog poduzeća; za tražbine takvih vjerovnika jamči samo država (27. IV. 1944, Prev 222-44) 442

Ako su supruzi vjenčani po obredu rimokatoličke crkve, a kasnije supruga priede na muslimansku vjeru, suprug pak na starokatoličku, ali supruga zatim razrieši muslimanski brak i vrati se u rimokatoličku crkvu, ona ostaje njegova zakonita supruga, i za slučaj smrti njezina suzruga iz rimokatoličkog braka imade ona jedina pravo na njegovu mirovinu, ako inače postoje zakonski uvjeti (2. IX. 1944, Prev 241-44) . . . 491

Strana

Najmodavac dužan je najmoprimcu predati na uporabu porabni predmet točno na ugovoreni rok. Ako mu ga ne preda, plaća odštetu. Ako namjerno ili zbog velike nepažnje zavlači predaju, ima dati puno zadovoljenje. Ako se u pismenom ugovoru stranke nisu odrekle ustmenih istovremenih uglavaka, imaju vrieditі i ustmeni uglavci pogodbe (14. V. 1943, Prev 245-43) 495

2. Vrhovnog suda u Sarajevu

Pomanjkanje podpisa odvjetnika na prizivu izjavljenom u zapisnik suda u mjestu boravišta dvaju odvjetnika je formalni nedostatak, koji se može po §§ 183. i 184. grpp. ukloniti (14. XII. 1943, Rek 57-43) 142

3. Banskoga stola u Zagrebu

Ako je tužitelj, još prije nego je parnica počela teći, preinačio tužbu, upravivši ju proti drugoj osobi nego li prvotnoj tuženoj, i kod preinačenja predložio da se tužba ustupi drugome mjesto nadležnome sudu, može i ima prvi sud tome udovoljiti (10. X. 1943, R 10-43) 144

Priradna poduzeća Nezavisne Države Hrvatske nisu istovjetna s državom. Kao posebni pravni subjekt mogu se oni međusobno tužiti i tuženi biti (8. III. 1944, P1 50-44) 237

4. Sudbenih stolova

Odkazni razlog iz točke 1. § 1. zak. odredbe od 4. XII. 1941, da uporabodavac treba stan za svoju kćer, koja se hoće udati, postoji već onda, ako je pružen dokaz, da je samo obavljena napovied ili da su se zaručnici prijavili svom duhovnom pastiru radi napoviedi (Sudb. st. Zagreb 30. X. 1943, P1 1416-43) 142

Nasilno otvaranje vratiju na ogradi, koja omeđuje izvjestne nekretnine, razbijanjem lokota na tim vratima, predstavlja, doduše, smetanje posjeda, ali ne tih nekretnina, nego možebiti lokota (9. IX. 1944, P1 850-44. Sudb. st. Zagreb) . . . 493

Šeriatski sudac nije kotarski sudac ni član kotarskoga suda, nego izvanrednog šeriatskog suda kotarskog, tako da nema zapreke za redovitu nadležnost kotarskoga suda u sporovima sa šeriatskim sudcem (Sudb. stol Zagreb 22. VII. 1944, P1 727-44) 498

Najmoprimac ne može od najmodavca tražiti redovno parnicom za vrieme porabnog vremena da iznajmljeni predmet, koji je postao sasvim ili djelomično neuporabiv, postavi u izpravno porabno stanje (Zagreb, 7. VI. 1944, P1 478-44) 545

Prije razstave odn. razkida ženitbe nije umjestna među supruzima tužba smetanja posjeda (S. st. Bjelovar, 25. XI. 1943) . . . 598

B. Trgovačko

Ovlaštenje na zahtjev iz §-a 175. trg. zak. mora dioničar dokazati položenjem baš samih dionica na sud i takav polog ne može biti ničim drugim nadomješten. (Stol sedm. 9. III. 1944, Ut 55-44) 292

Strana

C. Radno

Nadkonobar spada u više pomoćno osoblje iz propisa §-a 324-I Obrt. zakona, te za njega vriede propisi glave IV. Obrtnog zakona (St. sedm. 27. I. 1944, Prev 894-43) 191

Za određenje naravi skuparinskog doplatka posebničkog činovnika ne odlučuje naziv doplatka kao skuparinski, nego okolnost da je izazvan skupoćom (St. sedm. 26. VIII. 1944, Prev 453-44) . 546

D. Crkveno

Ako je strah, s kojim je jedan od ženitbenih drugova bio prisiljen na ženitbu, bio velik, zadan izvana i nepravedan, onda takav strah čini ženitbu nevaljanom (Nadb. ženitb. sud u Zagrebu, 20. VI. 1944, br. 101-44) 547

E. Izvanparbeno

Nema mjesta prekidanju ostavinske razprave i upućivanju stranke na parnicu, jesu ili nisu li pokretnine vlastničtvo ostavine pokojnoga ili koga drugoga, jer to nije predhodno pitanje (§ 10. Vp./Izvp.), o kome bi ovisjela odluka o dosuđenju nasljedstva (St. sedm. 3. II. 1944, Ut 18-44) 192

F. Zemljištnoknjižno

Ako je izprava, na temelju koje je dozvoljena predbilježba, bila već sposobna izprava za uknjižbu, to u tom slučaju ne treba posebnog opravdanja predbilježbe u određenom roku § 106. Zzk. (St. sedm. 1. VII. 1943, Ut 26-43) 40

Sud ne može odbiti zemlji.-knjižni priedlog da se uz uknjižbu prava zaloga na nekretninama dužnika za zajamsku glavnicu dozvoli i upis, kako će se vraćati glavnica (Sudb. stol Zgb, 22. IV. 1944, P1 419-44) 447

G. Zadružno

Unatoč tome što je postupak za provedbu potajne diobe zadruge još u tečaju i što je ista zadruga još upisana u zemljištnim knjigama kao vlastnica nekretnina, ipak se smatra da je ona prestala biti vlastnicom, tako te joj manjka aktivna legitimacija za tužbu protiv onih diobenika, kojima su dotične nekretnine po potajnoj diobi pripale (St. sedm. 11. V. 1944, Prev 203-44) 361

H. Kazneno

Za ustanovljenje istovjetnosti kažnjivih djela nije odlučna istovjetnost samog pravnog dobra, koje je kažnjivim djelom povriđeno ili ugroženo, nego čitav zbir onih stvarnih činjenica, koje u svojoj skupnosti čine pojam kakvog kažnjivog djela (Vrh. sud Sarajevo, 19. X. 1943, Kre 58-43) 41

Jedinstvena kazna po §-u 266-II. Kp. za više kažnjivih djela može se izreći samo onda, ako su sva ona počinjena prije osude, makar ova nije još pravomoćna. Ako su neka od njih počinjena iza takve nepravomoćne osude, ima se za njih novom osudom izreći posebna kazna kao za novo kažnjivo djelo (St. sedm. Zgb 18. XI. 1943, Kzp 1588-39) 95

Strana

I. Upravno

(Osude Upravnog sudišta u Zagrebu)

Samorovne skupine kao cjeline ne mogu postojati, već svaki samorov čini poseban pravni naslov za sticanje rudnog polja s posebnim pravima i dužnostima (20. III. 1943, T 1304-42) . . 43

Upravna oblast dužna je donieti novu rješitbu mjesto one, koju je Upravno sudište ukinulo, samo onda, ako je prema naravi stvari, koja je bila predmetom upravnog spora, potrebno izdati novu rješitbu (23. VII. 1943, T 305-43) 44

Primjena § 82. Zakona o sudbenim pristojbama u vezi s §§ 164-174 grpp. Svojedobno siromaštvo vriedi za konkretnu parnicu, a za drugu mora se ponovno izhoditi (9. VII. 1943, T 1017-42) 46

Ako se nekim kasnijim dodatkom o izmjeni odn. nadopuni prvobitno sklopljenog kp. ugovora određuje nadoplata na svojedobno utanačenu pogodovnu kupovninu, a prodavalac se odriče prava nazadkupa prodanih nekretnina, onda se taj dodatak — jer je usliedila promjena dviju njegovih iskanja —, imade smatrati obnovnom pogodbom u smislu § 1377. ogz., od koje se ima prema Tbr. 12. z. o. b. i p. platiti prenosna pristojba, ne prema utanačenoj nadopuni, već prema vriednosti nekretnina u času zaključivanja tog dodatka (5. XI. 1943, T 1442-42) 97

Ovršenik ne odgovara za prinudnog upravitelja (sekvestra). Dug ovršenikov smatra se namirenim u onoj mjeri, u kojoj je sekvestar ubrao prihode, bez obzira na to, je li ih ili nije priveo svrsi (8. V. 1943, T 1074-40) 192

Upravna oblast, donašajući novu rješitbu, jer joj je stara ukinuta po Upravnom sudištu, dužna je pri tome držati se primjetbi ukidajuće odluke Upravnog sudišta (22. V. 1943, T 394-43) . 194

Za obrazloženje tužbe Upravnom sudištu nije dovoljno da se u njoj samo ponavljaju razlozi iz pravnoga lieka protiv prvomolbenog rješenja (21. VIII. 1943, T 433-43) 195

Ako je osiguranik još za svog života pismeno saobćio osiguravateljskom družtvu, da je svoje životne police neopozivo ustupio svojoj supruzi kao pogodovnici i tu njegovu izjavu to družtvo provelo na samim policama, onda one nakon njegove smrti ne spadaju u ostav. njegovu razpravu, niti se ima od njih platiti kakova nasljedna pristojba (čl. 10 st. 1 Uredbe o bezplatnim prenosima imovine od 1. IV. 1937 (22. X. 1943, T 927-42) 240

Ako nasljednici pokojnika nisu dokazali izpravom, da im je on kao osiguranik još za svog života ustupio svoju životnu policu i o tom izviestio samo osiguravateljsko družtvo, onda oni nisu nikakvi pogodovnici iz te police, pa imadu od odnosnih svota platiti nasljednu pristojbu, makar je nadležni sudbeni stol kao utočni sud ukinuo zaključak kot. suda kao prvomolbenog suda, da se spomenuta polica imade uvrstiti u ostav. imovinu (30. XI. 1943, T 1218-42) 241

Strana

Ne mogu se bezporezno odpisati ni izravno na samome računu ni neizravno rezerviranjem u posebni pričuvni fond gubitci izazvani događajima, koji ne stoje u neposrednome savezu s poslovanjem poduzeća (12. II. 1944, T 1197-43) 293

U svrhu odmjerenja tečevine nije dovoljno u odluci obćenito navesti, da je poreznikova pisarna uzpoređena s poslovanjem ostalih odvjetnika u Zagrebu, nego je potrebno to uzpoređenje konkretno i stvarno obrazložiti (8. XI. 1943, T 1393-42) . 295

Dug vlastnika poduzeća (članova komanditnoga družtva) samome poduzeću ima se također ukamatiti kao i ostali dugovi, pa ti kamati sačinjavaju sastavni dio poreznog temelja tečevine (broj 9139-43, T 1118-43) 362

Viša upravna oblast, rješavajući pravni liek, dužna je u svojoj rješitbi ocieniti i obrazložiti sve navode pravnoga lieka, pa ako to ne učini, njezin postupak ima bitnih nedostataka, koji su spriečili da se stvar izcrpivo razpravi i temeljito ocieni, čime je ostvaren tužbovni razlog iz točke 2. § 33 Zous. (broj 9313-41, T. 375-41) 363

Pred Upravnim sudištem dopustiva je obnova samo onog postupka, koji je dovršen osudom, a ne i onoga, koji je dovršen zaključkom (broj 1848-42) 364

Ako tužitelj nije uklonio formalne nedostatke tužbe u roku, koji mu je Upravno sudište odredilo, tužba će se odbaciti (broj 817-43, T 136-43) 365

Sudskim rješenjem o rehabilitaciji po zkp. ne stiče bivši činovnik odmah i izgubljeni položaj, nego tek mogućnost da ga steče odn. da moli za ponovni primitak u državnu službu (30. V. 1944, T 1305-43) 365

Ako je drž. činovnik dekretom nadležnog činbenika imenovan za određeno zvanje (svojstvo, naslov), onda mu se to zvanje ima priznati bez obzira na činovni razred, u kom se nalazi, sve dotle dok mu se drugim možebitnim dekretom nadležnog činbenika ne bi to zvanje, uz predpostavku postojanja zakonskih uvjeta, oduzelo (1. VI. 1944, T 1155-43) 367

Ured za nastanjivanje upravnih oblasti ne može bez saslušanja protustranke dodieliti molitelju jedan od njezinih dvaju stanova, a u nijednom slučaju onaj, koji stranka želi za sebe pridržati (16. VI. 6944, (T 245-44) 447

Iako je plaća djelatnog činovnika pribitna stavka po točki 8. člana 82. ZOIP., nije to mirovina. Mirovina može biti pribitna ili odbitna stavka samo pod uvjetima člana 83. ZOIP (17. VI. 1944, T 12931-43) 499

I pokraj Naredbe ministarstva unutarnjih poslova od 13. III. 1943, broj U. M. 584 o smještanju djelatnih državnih službenika itd. nije oduzeto najmodavcima pravo razpolagati stanovima (22. X. 1943, T 562-1943) 597

Strana

Ministarstvo državne riznice ovlašteno je poništiti odmjeru kućarine po poreznom uredu, ali ne neposredno samo povjerenstvenu procjenu, iza koje nije još došlo do odmjere. A ni poništenje odmjere nije prepušteno slobodnoj ocjeni, nego je ovisno o stvarnim razlozima, koji su kadri dokazati da je odmjerom oštećena državna blagajna (23. VI. 1944., T 1161-43) 596

SURADNICI ZA RUBRIKU »PRAVOSUĐE«

(Broj u zaporci označuje, koliko je tko rješitba priobćio)

Milan Grospić (2), dr. Ante Kraljić (7), dr. Josip Vizner (5), dr Aleksander Milčić (1), dr. Lovro Vladislavić (2), Branko Sambrailo (2), dr. Ivo Čebuhar (1), dr. Vjekoslav Maštravić (2), Ivo Stanoš (1), Nikola Radmilović (1) Slaviša Koščević (4), dr. Većeslav Dobrovolni (2), dr. Stojan Brajša (3), Franko Sardelić (1), dr. Aleks. Valenteković (1), dr. Rudolf Jagić (1), dr. Vladimir Markulin (1), dr. Josip Pliverić (1), dr. Nikša Škarica (1), dr. H. H. (17), Marijan Višnić (1), Franjo Gložinić (1).

RADI PRIŠTEDNJE PROSTORA NE DONAŠAMO U OVOME SADRŽAJU ONE RJEŠITBE STOLA SEDMORICE, KOJE SMO SAMO S MARGINALIAMA (RUBRUMOM), DAKLE BEZ OSTALOG SADRŽAJA (DISPOZITIVA I OBRAZLOŽENJA) BILI PRIOBĆILI U BROJEVIMA SIEČNJA, OŽUJKA, SRPNJA I KOLOVOZA.

MJESEČNIK

GLASILO HRVATSKOGA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

ZAGREB, PROSINAC 1944.

GOD. LXX. BROJ 12.

Pravni odnošaj nevjenčanog ženitbenog druga u pravu družtvovnog osiguranja

Napisao: Dr. Franjo Žilić, viećnik Stola sedmorice

Obći građanski zakonik uređuje pravni odnos između ženitbenih drugova (§§ 89 i sl.) te između njih i njihove djece (§§ 137 i sl.). On uređuje i pravni odnos između nezakonite djece i njihovih nezakonitih roditelja (§ 155 i sl.) Ne priznaje pak odnos između mužkarca i žene, ma da i žive u zajednici poput ženitbenih drugova, kao pravni odnos, pa stoga takav odnos između nevjenčanog muža i žene ne uređuje. Izvanženitbeno zajedničko življenje, makar i trajno, ne osniva obiteljski odnos. Nevjnčani ženitbeni drug ne spada stoga u obiteljske članove u smislu obćeg građanskog zakonika. Novija zakonodavstva protežu međutim u izvjestnom pravcu posljedice obiteljsko-pravnih odnosa i na izvanženitbeno zajedničko življenje. Tako na pr. stečajni zakon smatra kao blizkog svojaka i onog, koji živi sa stečajnim dužnikom u izvanženitbenoj zajednici (§ 34).

Drugčije postupaju zakonodavstva, koja uređuju družtvovno osiguranje.

Država, doduše, ne priznaje nezakonitoj ženi svog službenika nikakva prava na bilo kakve pomoći; mirovina pripada samo zakonitoj ženi. Isto vriedi i za službenike samoupravnih oblasti. Po zakonskoj odredbi o Zdravstvenoj zaštiti državnih službenika od 9. listopada 1942. obiteljskim članom smatra se »ženitbeni drug« (§ 6).

Međutim su zakonski propisi, koji uređuju osiguranje radnika, u tom pogledu liberalniji. Oni priznaju stanovita prava i nevjenčanom ženitbenom drugu osiguranika. Tu dolazi u obzir zakon o osiguranju radnika od 14. svibnja 1022. (Zor.), naredba o osiguranju državnog prometnog osoblja za slučaj bolesti i nesreće od 30. svibnja 1922. (skraćeno Naredba) i pravila bratimske blagajne od 28. svibnja 1940. (skraćeno Pravila).

No dok ZOR smatra članom obitelji samo nezakonitu ženu osiguranika (§ 45a), navedena Naredba (§ 19) i Pravila (§ 64) smatraju takvim uobće nevjenčanog ženitbenog druga (prvobitno je bilo tako i po Zor-u § 45), dakle ne samo nezakonitu ženu osiguranog mužkog člana, već i nezakonitog muža osiguranog ženskog člana dotičnih nosilaca osiguranja.

Potrebno je najprije prema navedenim zakonskim propisima odrediti pojam »nezakonitog (nevjenčanog) ženitbenog druga«.

Sam taj pojam nije jednako određen u sva tri zakonska propisa.

Prema Pravilima smatra se članom uže obitelji »zakonita ili nezakonita žena (ili muž)« (§ 64 st. 3). Tu je taj pojam posve neodređen.

Nešto određeniji je taj pojam po Zoru. Tu se pod članom obitelji razumieva »nezakonita žena osiguranika samo onda ako živi u zajedničkom kućanstvu s osiguranikom neprekidno, i to ako nema s njime djece bar dvie godine, ili bar jednu godinu, ako je s osiguranikom rodila diete, koje je osiguranik kod matične oblasti priznao za svoje, odn. čije je otčinstvo ustanovio sud« (§ 45a).

Još određeniji je taj pojam po Naredbi. Po § 19 Naredbe smatra se kao član obitelji »nevjenčani ženitbeni drug bez imetka i zarade, ako član zaklade nema vjenčanog druga i dokaže, da mu postojeći zakoni onemogućuju sklapanje zakonitog braka«.

Kako je vidljivo, pojam »nezakonitog (nevjenčanog) ženitbenog druga« određen je u svakom od navedena tri zakonska propisa drugčije.

U prvom slučaju ne traži zakon za taj pojam nikakvo vremensko trajanje zajedničkog izvanženitbenog življenja, a ne postavlja ni druge kakve uvjete. Tu je taj pojam posve neodređen, pa je uslied toga i najširi. Bit će prema ovakvoj stilizaciji nevjenčani drug članom obitelji osiguranika sve ako član osiguranja, ili njegov nevjenčani drug, ili oboje imadu vjenčanog ženitbenog druga, s kojim samo faktično razlučeno žive a ne na temelju odluke nadležne oblasti, te bez obzira na trajanje zajedničkog izvanženitbenog življenja, kao i onda ako ne postoje nikakove zaprieke vjenčanju tih nevjenčanih drugova.

Po Zoru traži se samo određeno vrieme zajedničkog življenja bez ikakvih drugih uvjeta. To je vrieme različito prema tome imaju li zajedničke djece ili ne. I ovdje je nezakonita žena članom obitelji osiguranika, sve ako član osiguranja ima zakonitu ženu s kojom uistinu zajedno ne živi, a i obratno, ako ta nevjenčana žena ima svog vjenčanog muža s kojim uistinu u zajednici ne živi, odn. ako i oboje imadu svaki svog vjenčanog druga, s kojim makar uistinu ne žive u zajednici, a smatrat će se nezakonitom ženom i onda, ako za samo vjenčanje tih nevjenčanih drugova ne postoji nikakva ženitbena zoprieka.

Naredba ide najdalje. Ona ne traži za taj pojam vremensko trajanje zajedničkog življenja, ali traži da član Bolestničke zaklade nema vjenčanog druga i da se s nevjenčanim drugom ne može vjenčati uslied zakonitih zaprieka. Nemati vjenčanog druga znači ne samo, da je dotični član neženja ili udovac, već će to biti i u slučaju, ako je ukinut njegov ženitbeni savez, bilo proglašenjem ženitbe ništetnom, bilo razpustom ženitbe. U prvom je slučaju ženitba uobće nevaljana, a u drugom se slučaju ženitbena zajednica razvrgava tako, da oba supruga mogu sklopiti drugi brak. U oba ova slučaja nema ta osoba više vjenčanog druga. Kod razstave od stola i postelje prestaje zajednica ženitbenog života, nu bez povrede ženitbenog veza. Postoje i dalje ženitbeni drugovi. U ovom dakle slučaju ne može se kazati za dotičnog člana, da nema vjenčanog druga, pa stoga njegov nevjenčani drug ne može biti članom njegove obitelji. No ovdje se traži ne samo da član nema vjenčanog druga, nego da se uslied zakonskih propisa ne može vjenčati s tim nevjenčanim drugom. Bit će to na pr. u slučaju, kad još postoji ženitbeni vez tog nevjenčanog druga.

Da li nezakoniti ženitbeni drug ima pravo na sve osigurane pomoći, predvidjene za člana obitelji?

Postoji po Zoru i Pravilima osiguranje za slučaj bolesti, nesreće, iznemoglosti, starosti i smrti, dok se Naredba odnosi samo na osiguranje za slučaj bolesti i nesreće.

Članovi obitelji člana osiguranika imadu pravo na pomoći iz bolestničkog odjelka, ako sami obole, te na određene pomoći za slučaj smrti člana osiguranja, dakle i mirovinskog i ozljeđeničkog (invalidskog) odjelka.

Gore navedeni pojam nezakonitog ženitbenog druga vriedi samo za određene pomoći u slučaju bolesti.

Po Zoru priznaje se nezakonitoj ženi, odn. nezakonitoj udovici, osim prava na pomoći za slučaj bolesti i pravo na odpravninu i rentu iz mirovinskog (§ 74) i ozljeđeničkog (§ 89) odjelka. Za sve ove pomoći vriedi isti pojam »nezakonite žene«.

Po Pravilima pripada pomoć u slučaju bolesti jednako nezakonitoj ženi i nezakonitom mužu, dok pomoć iz ozljeđeničkog odjelka pripada samo udovici (zakonitoj ili nezakonitoj — § 84 st. 1), a ne pripada nezakonitom već samo zakonitom mužu (§ 84 st. 2). No ovdje Pravila postavljaju stanovite granice za navedeni pojam nezakonitosti, jer traže da je nezakonita žena živjela prije nesretnog slučaja bar 6 mjeseci u zajedničkom kućanstvu s umrlim članom, a ako manje od 6 mjeseci, onda samo ako mu je za to vrieme rodila živo diete ili u tom vremenu diete s njim začela (§ 85 st. i br. 3). Ovdje je, dakle, drugi zojam za nezakonitost od onoga, koji se traži za pravo na pomoći iz bolestničkog odjelka.

Ova invalidska (ozljeđenička) pomoć može istodobno pripadati i zakonitoj i nezakonitoj udovi (§ 85 st. 1 br. 2 i 3), no tada se dieli na jednake dielove među obje ove žene (§ 85 st. 2).

Prieporno je, da li nezakonita žežna odnosno udova ima pravo na mirovinu iz mirovinskog odjelka.

Glava VIII., koja donosi o tom propise, ima u § 105 odredbu, u kojoj se kaže, da mirovinski odjeljak, kad umru punopravni članovi, izdržava njihove udovice, djecu i srodnike (§ 64 st. 3). U § 64 st. 3 navadja se među članovima obitelji i nezakonita žena, prema čemu bi se u pozivanju § 105 na § 64 st. 3 moglo s pravom zaključiti, da i nezakonita žena odn. udovica ima pravo na tu mirovinu. Međutim ovaj mirovinski odjeljak u daljnjih propisima (§§ 108, 112, 113), a napose u § 111 govori samo o udovici, a ne i o nezakonitoj udovici, kako to ima srodni § 85, dok u § 115 govoreći o odpravnini, govori samo o bračnom (ženitbenom) drugu. Iz ovoga bi se opet moglo zaključiti, da nezakonita udovica nema pravo na mirovinu, odn. odpravninu iz ovog odjelka.

Ne vidi se pak pravi razlog, zašto bi ovdje Pravila izključila nezakonitu udovicu od prava na mirovinu, kad joj priznaju pravo na mirovinu iz ozlieđeničkog odjeljka. I ako je to obzirom na razloženo nejasno, ipak je opravdanije obzirom na § 105 zaključiti da nezakonita žena ima

pravo i na pomoći od ovog odjeljka. U tom slučaju imalo bi vrieditl u pogledu samog pojma nezakonitosti te uobće u pogledu prava na tu pomoć sve ono što vriedi i u slučaju prava na pomoć iz ozlieđeničkog odjeljka.

Po Naredbi ima nevjenčani ženitbeni drug pravo na pomoći za slučaj bolesti (§§ 19, 47 i sl.) te pravo na pomoći u slučaju smrti člana osiguranja (pogrebne trožkove, § 59). Za oba ova slučaja vriedi gore navedeni pojam neakonitog ženitbenog druga (§ 19).

Drugčije je kod smrti člana osiguranja uslied nesretnog slučaja (§§ 60—74). Tu se predvidja obitelji člana osiguranja pogrebna pomoć i renta (§ 70). Govoreći o renti, Naredba točno nabraja koliko kojem članu obitelji i pod kojim uvjetima pripada renta. Naredba govori samo o udovici bez djece i sa djecom te da preudajom udovica gubi pravo na rentu i da u tom slučaju dobiva odpravninu (§ 70). Udovac prema tome nema uobće prava na rentu. To sliedi i iz čl. 5 službenog propisa za postupak pri osiguranju državnog prometnog osoblja od 15 listopada 1936, koji određuje da se renta određuje udovici i djeci ureda radi a ostalim srednicima na njihovu molbu. Pravo na ovu rentu nema međutim neakonita već samo zakonita udovica, jer Naredba među ovim propisima ne spominje uobće nezakonitu udovicu, a navedeni službeni propis u čl. 15 nabrajajući izprave za određivanje rente navađa da udovica ima priložiti vjenčani list. Da Naredba priznaje ovo pravo samo zakonitoj a ne i nezakonitoj udovici, jasno je, kad se uvaži da troškovi ovog osiguranja padaju izključivo na teret proračuna državnog prometa (§ 62), a država u pogledu svojih službenika u svom proračunu ne priznaje nevjenčanom ženitbenom drugu pravo na bilo kakve pomoći. Pravo na pogrebne pomoći ima i nezakonita žena, ukoliko se je ona doista brinula o pokopu svog nezakonitog muža.

Sva tri gore navedena zakona brinu se o osiguranju radnog osoblja, no svaki se odnosi na drugu vrstu radnika. Bilo bi stoga izpravno, kad bi pojam nezakonitog ženitbenog druga bio u sva tri zakona jednako određen, a isto tako i pravo na osigurane pomoći.

Kako su države sljednice uredile svoje međupokrajinsko ženitbeno pravo u odnosu na preuzeto madžarsko ženitbeno pravo*)

(Povodom zakonske odredbe od 1. kolovoza 1944. — Nar. nov. 2. VIII. 1944. br. 172)

Napisao Dr. Matija Belić, sveučilištni profesor u Zagrebu

I. Hrvatska

U Narodnim novinama od 2. kolovoza 1944. br. 172. objelodanjena je zakonska odredba od 1. kolovoza 1944., koja ima ovu sadržinu: »Za suđenje u prieporima, kojima je predmet ništetnost, pobijanje i

*) Ova razprava sadržaje slog predavanja, koje je g. pisac održao dne 4. prosinca o. g. u Pravnom institutu. Op. ur.

razpust ženitbe ili razstava od stola i postelje ženitbenih drugova, od kojih je barem jedan zavičajnik koje obćine na onom području, na kojem za te priepore vriedi zakonski članak I:1911 (čl. 6. Ugrpp), izključivo je nadležan sudbeni stol u Varaždinu kao sudbeni stol tog pravnog područja (§ 1). Ova zakonska odredba zadobiva pravnu moć dan iza proglašenja u Narodnim novinama, kojeg dana prestaju vrieditl svi protivni propisi (§ 2).«

S tim je u savezu naredba ministra unutarnjih poslova od 3. kolovoza 1944. o premještenju u Varaždin sjedišta kotarske oblasti u Čakovcu i sjedišta kotarske oblasti u Prelogu.

Sudbeni stol u Varaždinu postao je izključivo nadležan, čim je makar jedan ženitbeni drug zavičajan na području, na kojem je na snazi zak. čl. I:1911. Područje, na kojem taj zakonski članak vriedi, jest područje kotarskih sudova u Čakovcu i Prelogu, što je jednako s pokrajinom Međumurje.

Zakonski članak I-1911 jest bivši madžarski građanski parbeni postupnik. Od njega je jedan dio ostao na snazi u Međumurju na temelju člana 6. našega Ugrpp, koji je propisao, da za priepore, koji proizlaze iz ženitbenog odnosa, a nisu imovinsko-pravne prirode, ostaju na snazi propisi, koji o tome postoje. To su §§ 639 do 686 bivšeg madž. grpp. o postupku u osobnim ženitbenim parnicama.

Koje će materijalno ženitbeno pravo primjenjivati varaždinski sudbeni stol na takve ženitbe, koje su bile sklopljene izvan Međumurja? Zakonska odredba o tome podpunoma šuti. U međunarodnoj pravnoj nauci, judikaturi i pozitivnim zakonima, kada se radi o parbenim strankama, koje nisu domaći državljani nego stranci, postoje u glavnom tri gledišta o tome, koje pravo ima sud primjenjivati na njihove ženitbene priepore. Po jednom: legem fori, po drugom: legem patriae, a po trećem: spajanje jednog i drugoga. Ali na vlastite državljane, makar da su ženitbu sklopili izvan svoje države, domaći će sud primieniti domaće ženitbeno pravo i domaće propise o međunarodnom privatnom pravu. Što ovdje vriedi za međunarodno privatno pravo, vriedi i za međupokrajinsko, sa razlikom da tamo odlučuje državljanstvo a ovdje zavičajnost kao što je to kod nas, ili prebivalište kao što je u nekim drugim državama. Iz ovoga sliedi, da će varaždinski sudbeni stol za međumurske zavičajnike, temeljem svoje nadležnosti po ovoj zakonskoj odredbi, primjenjivati legem fori t. j. zakonski članak XXXI : 1894. Nema sumnje, da je to bila i svrha ovoga zakona. Ova pako lex fori ima svoje posebice razgrađene propise o ženitbi, kod koje se stiču međunarodni, odnosno međupokrajinski, elementi. Tako glava sedma tog zakona (§§ 105—120) ima naslov »Brakovi sklopljeni u inozemstvu i brakovi inozemaca«.

Ovaj je zakonski članak kod nas noveliran hrvatskom banovinskom uredbom od 28. studenoga 1939. (Nar. nov. od 7. XII. 1939., br. 277). Izmienjen je prvi stavak §-a 29., koji je do tada glasio: »Brak se mora sklopiti pred građanskim činovnikom«, a uslied promjene glasi: »Brak se može sklopiti ili pred nadležnim duhovnim pastirom ili pred građanskim činovnikom«. Time je uveden fakultativni

oblik za sklapanje građanskog braka a ne, kako se kadkada čuje, fakultativni ili crkveni ili građanski brak.

Članom 2. ove banovinske uredbe osim toga su konvalidirani brakovi, koji su na području kotarskih sudova u Čakovcu i Prelogu bili sklopljeni, bez održanja građanskog oblika vjenčanja, pred nadležnim duhovnim pastirom na način propisan za njegovu vjeroizpoviest, u vremenu od 23. lipnja 1928. pa do dana kad je ova uredba stupila na snagu, ako inače nije postojala nikakva zakonska zapreka; ovim brakovima priznate su i za prošlo vrieme sve zakonske posljedice valjanih brakova. Oni pak brakovi, koji su bili sklopljeni prije 23. VI. 1928. pa unatrag do 15. X. 1918., konvalidirani su već uredbom ministra pravde od 15. III. 1928. (Službene nov. od 23. III. 1928., br. 67).

Naša zakonska odredba od 1. VIII. 1944. udarila je osebujnim putem, kojim nije pošla nijedna država sljednica nekadanjeg madžarskog državnog područja. Njene su posljedice zamašne i temeljito utječu na sva postojeća ženitbena prava u državi, ne samo procesualna nego i materijalna.

Držim, da u pitanju uređenja ženitbenog prava naše zakonodavstvo time još nije izreklo posljednju rieč, pa zato smatram, da je dobro upoznati se s tim kako su ostale države sljednice uredile svoja međupokrajinska ženitbena prava u odnosu na državna područja, u kojima je bilo na snazi madžarsko pravo.

Države sljednice bile su: Austrija, Čehoslovačka, Poljska, Rumunjska i Jugoslavija.

Ovdje ću izložiti obćeniti i osnovni priegled promjena, koje su uslied ove zakonske odredbe nastale, — i to u koliko je potrebno, da se uzmogne učiniti upoređenje (komparacija) sa zakonodavstvom ostalih država sljednica.

Sadržina ove zakonske odredbe uzeta je iz § 639 zak. čl. I : 1911 i § 114 zak. čl. XXXI : 1894. Po ovim je propisima nadležan madžarski sud, čim je makar jedan ženitbeni drug madžarski državljanin, bez obzira da li ženitbeni drugovi prebivaju u Madžarskoj ili izvan nje; nadalje u ženitbenim parnicama madžarskih državljana vriedi samo osuda madžarskog suda.

Madžarska je država polazila s posebnog političkoga gledišta, da svoje državljane, svoje pravne propise i svoje sudove zaštiti i da im dadne prvenstveni položaj pred stranim državljanima, pravima i sudovima. Sada je kod nas mutatis mutandis ovaj posebni položaj dodieljen međumurskim zavičajnicima, međumurskom procesualnom i materijalnom ženitbenom pravu, kao i međumurskom sudu, — u odnosu ne samo na inozemstvo nego i u odnosu na ostala domaća prava u drugim dielovima države. Ali postoji jedna zamašna razlika između madžarskog uzora i naše zakonske odredbe u tome, što u Madžarskoj nije nadležan samo jedan jedini sud za cielu državu, kao što je to kod nas slučaj sa sudbenim stolom u Varaždinu. U Madžarskoj je prostorno nadležan svaki onaj sudbeni stol, u kojem su ženitbeni drugovi imali svoje posljednje zajedničko prebivalište. Jedino, ako su stranke imale prebivališta izvan države, onda je nadležan sudbeni stol u Budimpešti.

Nadležnost sudbenog stola u Varaždinu u ženitbenim predmetima sada je proširena uslied ove zakonske odredbe. Do sada je bila vezana na § 73 grpp, koji je vriedio za sva područja u državi, i propisivao, da je za ženitbene parnice nadležan sud, u području kojega su ženitbeni drugovi imali svoje posljednje zajedničko prebivalište.[1]) Svi dosadanji kriteriji o prostornoj nadležnosti, bilo iz građanskog parbenog postupnika bilo iz drugih posebnih zakona, prestali su vrieditи, te sada odlučuje jedino osobna okolnost, da li je koja od parbenih stranaka zavičajna u kojoj obćini na onom području, na kojem za te priepore vriedi zak. čl. I : 1911, — bez obzira na to gdje stranke u području kojeg drugog sudbenog stola imadu prebivalište, i bez obzira na to u kojem je obliku i po kojem je ženitbenom pravu ženitba bila sklopljena.

No svakako bi u jednom smjeru moglo nastati prieporno pitanje, da li bi se zakonskom tekstu imao dati možda uži smisao nego što bi iz samih preobćenitih rieči moglo slieditи. U našoj državi, bez sumnje, imade mnogo stanovnika, koji su zavičajni u Bačkoj, Banatu, Baranji ili u stranim državama, u kojima također vriedi zak. čl. I : 1911, kao što su Gradišće—Burgenland, Madžarska, Slovačka. Za njihove ženitbene predmete nije izključivo nadležan sudbeni stol u Varaždinu. Zakonska odredba ne uređuje prava stranih državljana nego se odnosi na zavičajnike naših državnih područja. Za inozemca obćenito vriedi naše međunarodno privatno pravo i prema tome vriedi obća nadležnost a ne ova izuzetna nadležnost; odnosno vriedi nadležnost, koja je ugovorena međudržavnim ugovorima, kao što je to slučaj sa Republikom Slovačkom. Članom 42. ugovora od 9. lipnja 1942. o uređenju uzajamnih građansko-pravnih odnosa ugovorena je izključiva nadležnost sudova one države, čiji su državni pripadnici supruzi, — a ako su supruzi različiti državni pripadnici, izključivo su nadležni sudovi one države, na području koje su supruzi imali posljednje zajedničko prebivalište. Prema tome nije varaždinski sudbeni stol nadležan da sudi o ženitbi, u kojoj je jedan ženitbeni drug međumurski zavičajnik a drugi ženitbeni drug slovački državljanin, ako su posljednje zajedničko prebivalište imali na području Slovačke.

Stupanjem na snagu ove zakonske odredbe prestali su vrieditи svi propisi, koji su njoj protivni. Navest ću nekoliko glavnijih propisa, koji prestaju vrieditи:

a) Tako je za ovakve slučajeve prestao vrieditи § 2. zakona o uređenju šerijatskih sudova.

b) Za ženitbene predmete, u kojima je makar jedan ženitbeni drug zavičajan u Međumurju, prestao je vrieditи i § 73. grpp, po kojem je nadležan onaj sud, u području kojega su ženitbeni drugovi imali svoje posljednje zajedničko prebivalište. Ovaj je propis vriedio u Hrvatskoj-Slavoniji za evangelike, starokatolike i Židove, a u Dalmaciji za sve parničare.

---

[1]) Plenarna rješitba Stola sedmorice od 19. IX. 1942. R 80-1942, priobćena u »Mjesečniku« g. 1943. str. 382, napustila je delegiranje varaždinskog sudbenog stola.

c) U Hrvatskoj,Slavoniji prestaje vrieditі za ovakve slučajeve § 42. Ženitbenog zakona za katolike od 8. X. 1856., po kojem za katolike odlučuje onaj duhovni sud, koji je nadležan po zakonima katoličke crkve. Isto je tako prestao vrieditі § 43. istoga zakona, po kojemu o valjanost mješovitih ženitbi, odlučuje samo katolički duhovni sud tako dugo dok jedan ženitbeni drug pripada katoličkoj crkvi. Ovom zakonskom odredbom dirnuti su i §§ 44, 45, 46, 47, 48, 51, 56, 57, 59, 66, 67, 68, 69 istoga zakona.

d) Ista je sudbina i svih propisa pravoslavne crkve o nadležnosti duhovnih sudova (u Hrvatskoj-Slavoniji i Bosni).

e) To isto je i s propisima o nadležnosti evangeličkih duhovnih sudova (u Bosni), kao što su § 1. i slj. Pravilnika o postupku u ženitbenim parnicama od 18. II. 1931.

f) Isto je tako i s propisima o nadležnosti, sadržanima u Kodeksu kanonskoga prava (Bosna).

Što se tiče m a t e r i j a l n o g p r a v a, nastat će velike razlike izmedju onoga prava, koje vriedi u pravnom području, na kojem je ženitba sklopljena, i prava, po kojem će se o toj ženitbi suditi.

Za valjanost ženitbe međumurskih zavičajnika sklopljene izvan Međumurja, glede oblika sklapanja vriedi pravilo locus regit actum (§ 113), a u pogledu tzv. p o z i t i v n i h materijalnih predpostavaka za sklapanje ženitbe, t. j. dobi (dorastlosti) i poslovne sposobnosti za svakog pojedinog od ženitbenih drugova prosuđivat će se samo (jednostrane smetnje) po zakonima njegove zavičajne pokrajine (§ 108). Glede ostalih tzv. n e g a t i v n i h materijalnih predpostavaka za valjanost ženitbe treba razlikovati, da li je muž međumurski zavičajnik ili samo žena; ako je muž zavičajnik ili ako su oboje zavičajnici, valjanost ženitbe u pogledu tih predpostavaka će se prosuđivati samo po međumurskom materialnom ženitbenom pravu (§ 109), a da li ima takvih ženitbenih zapreka po ženitbenom pravu, kojemu je podvrgnuta žena po svojoj zavičajnosti, ne uplivà ništa na valjanost ženitbe; ali ako je samo žena međumurska zavičajnica, onda ne smije biti zapreke valjanosti ni po zak. čl. XXXI : 1894 niti po zakonima pokrajine, u kojoj je muž zavičajan (§ 109 a contrario). Tako će, za primjer, varaždinski sud uzeti za valjanu ženitbu, koju sklopi međumurac (mužkarac), pripadnik koje nekršćanske vjere, sa osobom katoličke vjere, zavičajnom u Dalmaciji ili u Hrvatskoj-Slavoniji, makar da je ovakva ženitba nevaljana po propisima ženine zavičajne pokrajine (osim sa dispenzacijom); obratno, ako je žena nekršćanka zavičajna u Međumurju, a muž je katolik zavičajan u Dalmaciji ili u Hrvatskoj-Slavoniji, sud će proglasiti ženitbu nevaljanom; u Međumurju ne postoji zapreka disparitatis cultus, dočim na drugim pravnim područjima postoji.

Nekoje ženitbene smetnje, koje su po općem građanskom zakoniku, po katoličkom i po pravoslavnom crkvenom pravu zapreke, t. j. čine ženitbu nevaljanom, po međumurskom su pravu samo zabrane, t. j. ženitba je valjana, ali stranke, koje sklope ženitbu uzprkos zabrani, stižu neke štetne posljedice. Tako je sa zaprekom svećeničkog reda (impedimentum ordinis sacri). Ako bi katolički svećenik, koji ima

općinsku zavičajnost u Međumurju, sklopio mješovitu ženitbu na području Hrvatske-Slavonije s pripadnicom evangeličke crkve pred evangeličkim dušobrižnikom, varaždinski bi sudbeni stol proglasio ovu ženitbu valjanom. Katolički duhovni sud ne će o onoj ženitbi moći suditi, osim za c r k v e n o područje. Ali ako bi se međumurska zavičajnica udavala za katoličkog svećenika, koji je zavičajan na bilo kojem drugom području naše države, varaždinski bi sud proglasio ovu ženitbu nevaljanom, budući da je samo žena međumurska zavičajnica, a u tom slučaju ne smije biti zapreka valjanosti niti po pravu zavičaja žene a niti po pravu zavičaja muža. U koliko madžarska sudska praksa u pitanju međunarodnog privatnog prava kod inozemnih ženitbenih zapreka, koje se temelje na konfesionalnoj pripadnosti stranaca, primjenjuje permisivni priuzdržaj ordre public te smatra ovakve ženitbene zapreke kao da niti ne postoje, naša (međumurska) sudska praksa ne će moći slieditі madžarsku sudsku praksu, budući da u međupokrajinskom privatnom pravu ne može postojati priuzdržaj ordre public.[2])

Prestaje vrieditі § 74. zakona za ženitbe katolika iz god. 1956. za one katolike zavičajne u Hrvatskoj-Slavoniji, koji se žêne odn. udaju za zavičajnike međumurske. Po tom §-u katolik, zavičajan u Hrvatskoj-Slavoniji, kada se ženi izvan Hrvatske-Slavonije, dužan se je držati onoga oblika sklapanja ženitbe, koji propisuju za onu zemlju katolički crkveni propisi: sada će izključivo nadležni varaždinski sudbeni stol uzeti, da je ženitba valjana u odnosu na oblik, ako je sklopljena samo građanskim načinom, prema pravilu locus regit actum. Duhovni sud ne će doći niti u priliku, da ovu ženitbu proglasi nevaljanom, osim pro foro ecclesiastico.

Isto se tako djelomično ne će primjenjivati § 3. istoga zakona. Taj propisuje, da se ne smije nijedan katolik ženiti u Hrvatskùj-Slavoniji drugačije nego držeći se svih propisa, što ih zakon crkveni ustanovljuje glede valjanosti ženitbe. Ženitbu, sklopljenu u protivnosti s propisima katoličke crkve, proglasit će duhovni sud nevaljanom. Sada kad bi na tom području katolik, koji je zavičajan u Međumurju, sklopio ženitbu, koja je nevaljana po crkvenim propisima, ali koja je valjana po međumurskim građanskim propisima, varaždinski sudbeni stol kao izključivo nadležni sud proglasit će ovu ženitbu valjanom.

Mogu nastajati slučajevi, da će ženitbe, koje su po općem građanskom zakoniku ili po šerijatskom ili katoličkom ili pravoslavnom ili evangeličkom ženitbenom pravu valjane, biti po varaždinskom sudbenom stolu proglašene nevaljanima; a bit će i obratnih slučajeva, naime da su ženitbe nevaljane po pravu pokrajine, u kojoj su sklopljene, a varaždinski će ih sud proglasiti valjanima. Razlike su mnoge, kao što su primjerice glede krvnog srodstva, tastbine, postojanja prijašnje ženitbene veze, zapreke zbog rađenja o glavi, glede učinka pomanjkanja privole roditelja ili odobrenja zakonskog zastupnika, glede nevaljanosti radi propusta navještaja, glede sklapanja ženitbe po punomoćniku, glede ništetnosti odnosno pobojnosti radi sile, zablude i prevare, a

[2]) S z a s z y Stefan, Das intern. Privatrecht Ungarns, u Zeitschrift für öffentl. Recht, 1943, str. 186 slj.

razlike su također u pitanjima ovlaštenja na tužbu, zastare, konvalidacije i t. d.

Razvod (razpust) će se dozvoliti za pripadnike svih vjeroizpoviesti iz svih područja države čim je jedan ženitbeni drug međumurski zavičajnik.

U nekim državama ne priznaju učinke pravnom poslu sklopljenom na temelju promjene državljanstva, odnosno promjene zavičajnosti, ako je promjena uzsliedila in fraudem legis domesticae t. j. u tu svrhu, da se izigraju zakoni, pod koje je osoba bila podvrgnuta uslied svoje dosadanje državne pripadnosti odnosno zavičajnosti. Prema francuzkoj judikaturi ne priznaje se valjanom ona ženitba Francuza, koju su sklopili u inozemstvu, da bi obišli francuzke zakone (vice de clandestinité).[3]) Tako je i u Njemačkoj i u nekim sjeveroameričkim državama, a i u nekim drugih državama. Tako n. pr. sudska praksa u Englezkoj dozvoljava za Engleze, koji prebivaju u Madžarskoj, primjenu madžarskog ženitbenog prava, pod uvjetom da boravak u Madžarskoj nije izabran sa svrhom in fraudem legis.[4]) Austrijska se je judikatura jednako držala sve do godine 1907., a onda je to stajalište napušteno i ovako sklopljene ženitbe su smatrane valjanima bez obzira u koju je svrhu mienjano državljanstvo. Međutim prigodom pripojenja Burlenlanda učinjen je nemogućim upliv promjene zavičajnosti na primjenu različitog ženitbenog prava time, da se ne uzima u obzir sticanje burgenlandske zavičajnosti, ako je ona poslije 29. VIII. 1921. stečena na drugi način osim rođenjem od roditelja zavičajnih u Burgenlandu.

Kod nas, prigodom primjenjivanja zakonske odredbe od 1. VIII. 1944. promjena zavičajnosti in fraudem legis domesticae imat će podpuni uspjeh. Prigodno sticanje međumurske zavičajnosti imat će učinak, da će se na onoga, tko ga je stekao, bez obzira zašto je stekao, primjenjivati međumursko pravo. Propisi zak. čl. XXXI : 1894 favoriziraju sticanje madžarskog državljanstva, a što u novim prilikama znači sticanje međumurske zavičajnosti. Tako § 115. prema današnjem stanju propisuje ovo: na osnovu činjenica nastalih prije postignuća međumurske zavičajnosti, koje činjenice po prijašnjem pravu ženitbenih drugova sačinjavaju razlog za rastavu od stola i postelje, može međumurski sud razvesti (razpustiti) brak onoga muža ili žene, koji je dobio međumursku zavičajnost, ako te činienjce po ovom zakonu (XXXI : 1894) čine razlog razrješenja braka; nadalje: ako je nadležni sud s drugog pravnog područja u državi izrekao rastavu od stola i postelje prije postignuća međumurske zavičajnosti, može međumurski sud nakon promjene zavičajnosti razriešiti brak, ako je razstava bila izrečena radi razloga, na osnovu kojega brak može da bude po ovom zakonu (XXXI : 1894) razriešen. Da in fraudem legis agere nema nikakvog učinka, to pokazuje stalna praksa kako madžarskih sudova i oblasti, tako i jugoslavenskih i hrvatskih na području važenja zakonskih članaka I : 1911 i XXXI : 1894. Prije se je znalo polaziti također i sa drugačijeg stanovišta; u spomenutom hrvatsko--slovačkom ugovoru (čl. 42. st. 2 i 3.), a tako je bilo i u jugoslavensko-čehoslovačkom ugovoru, na temelju prielaza iz jednog državljanstva u drugo nije se naprosto primjenjivalo samo pravo one države, u kojoj je sada stečeno državljanstvo, nego je bilo odlučno također i pravo države, kojemu je stranka bila podvrgnuta po prijašnjem svom državljanstvu. Naime, okolnost koja je nastala prije promjene državljanstva može biti razlogom razvoda samo u toliko, u koliko je bila razlogom razvoda također i po pravu, koje je za bračne drugove vriedilo prije promjene državljanstva. Nadalje, ako su bračni drugovi imali različito državljanstvo, onda će se pravomoćna osuda inozemnog suda priznati samo još pod daljnjom predpostavkom, da činjenice, na kojima se osuda temelji, tvore razlog nevaljanosti, razvoda ili razstave prema pravu jednog i drugog supruga.

Kako će sada nakon ove zakonske odredbe biti s pravilom, da se ženitba, koja je u kojemgod području države bila valjano sklopljena po propisima dotičnog područja, mora priznati valjanom na svim područjima države? Od sada će trebati razlikovati: a) da li nijedan ženitbeni drug prigodom sklapanja ženitbe još nije bio međumurski zavičajnik; u takvom slučaju ima se smatrati valjanom svaka ženitba, koja je valjano bila sklopljena na bilo kojem području naše države po propisima toga područja; eventualna razlika od međumurskih ženitbenih propisa ne može imati nikakvog upliva; b) ako je pak stranka već prigodom sklapanja ženitbe bila međumurski zavičajnik, onda će međumurski sud primieniti legem fori (§§ 108—120, zak. čl. XXXI : 1894).

Drugačije je, dakako, glede razvoda (razpusta). Tu naime nije u pitanju valjanost ili nevaljanost, nego tu prestaje postojati do tada postojeći brak. U smislu pozitivnih propisa, koje će primjenjivati kao legem fori izključivo nadležni varaždinski sudbeni stol, moći će se razvesti i brakovi novonastalihh Međumuraca bez obzira na to, što se ovi brakovi po propisima pokrajine, u kojoj su bili sklopljeni, ne bi mogli razvesti (§ 115).

Bilo bi dobro prikazati sve pojedinosti o razlikama raznih naših ženitbenih prava, koja će dolaziti u obzir pri suđenju varaždinskog sudbenog stola, kao i prikazati razne probleme, koji će se nuždno pojaviti, ali to traži veći obseg i prostora i vremena, a to također prelazi zadaću ovog predavanja.

Glede međumurskog ženitbenog prava upućujem na ovu književnost:

Almási Anton, Ungarisches Privatrecht, Berlin 1924.
Almási Anton, Das materielle Eherecht Ungarns (Leske IV, 1932. str. 243).
Belić Matija, Novelirano bračno pravo u Međumurju, Savremenik 1940., str. 55 sl., 126.
Bergman Aleks., Intern. Ehe-u. Kindschaftsrecht, II. izd. Berlin 1938.
Bogdanfi Gliša — Nikolić Nikola, Opšte privatno pravo Vojvodine 1925.
Eisner Bertold, Međunarodno, međupokrajinsko i međuvjersko bračno pravo Kraljevine Jugoslavije, Zagreb 1935.
Eisner Bertold, Das neue Zivilprozessrecht in Jugoslavien (Leske I, 1935., str. 631.
Eisner Bertold, Judikatura sudova na pojedinim pravnim područjima naše države o pitanjima međunarodnog i međupokrajinskog privatnog prava Zagreb 1941. Posebni odtisak iz Godišnjaka pravnog fakulteta hrvatskog sveučilišta u Zagrebu, god. 1939.-40.

[3]) Vidi Walker, Das intern. Privatrecht, 1934, str. 643; Raape, Deutsches int. Privatrecht, 1938, str. 81.

[4]) Almasi, Das materielle Eherecht Ungarns, Leske IV., 1932, str. 274, op. 43.

Gerö Ernst, Eheschliessungs- u. Trennungsfreiheit der Ausländer in Ungarn, Budapest 1917.
Ignjatović Nikola, Zakon o bračnom pravu (XXXI : 1894.) i odnosna sudska praksa (Mali zbornik zakona za pravno područje BBB i Međumurje, sv. 10, Novi Sad.
Jesensky Aleks. i Protić Paja, Privatno pravo u Vojvodini, Sombor 1922.
Kisel Franjo, Zakon o sudskom postupku u građanskim parnicama na teritoriji apelacionog suda u Novom Sadu (zak. čl. I:1911), s komentarom i odlukama apelacionog i kasacionog suda u Novom Sadu, Senta 1927.
Marković Čeda, Das Eherecht im Rechtsgebiet Wojwodina (Leske IV, 1937, str. 1057).
Milić Ivo, Pregled madžarskog privatnog prava u uporedenju s austrijskim građanskim zakonom, Subotica 1921.
Pišković Zvonimir i György Imre, Osnovi privatnog prava u Vojvodini, Beograd 1924.
Révay Bódog, Eheverfahren u. Eherechtsliteratur in Ungarn (Leske IV, 1932, str. 227).
Sebesty.n Eugen jun., Internationale Beziehungen des ungarischen Eherechts, Budapest 1913.
Solovjev Mihajlo, Crkveni brak i razvod kod građanskog suda, Pravosude 1933., str. 182.
Šantek Miroslav, Reforma ženitbenog prava u Međumurju — uzor hrvatskog državnog ženitbenog zakona (Hrvatski dnevnik od 17. XII. 1939. i Hrvatska straža od 17. XII. 1939).
Žganec Vinko, Bračno pravo u Međumurju i Prekmurju, Mjesečnik 1927., str. 439.
Žganec Vinko, Civilni brak u Međumurju, Nova Europa 1922., str. 44.
Žganec Vinko, Uredba o konvalidaciji brakova, Sombor 1928.

II. Austrija

Saint-Germainskim ugovorom Burgenland je pripao Austriji. Tako su u Republici Austriji nastala dva pravna područja.

Na temelju ustavnog zakona od 25. I. 1921., BGBl br. 85, vlada je naredbom od 29. V. 1922., BGBl br. 315 (§ 2) proširila važnost trgovačkog, mjeničnog i građanskog prava, koje je vriedilo u Austriji, na područje Burgenlanda, osim ženitbenog prava.

Odluka o tome, da li će se uvesti također i austrojsko ženitbeno pravo u Burgenland, učinjena je ovisnom o želji burgenlandskog zemaljskog sabora (§§ 9 naredbe od 29. V. 1922, BGBl br. 315).

Dotle je vlada doniela propise o međuprokrajinskom privatnom pravu između područja stare Austrije i područja Burgenlanda, te djelomice promienila bivše madžarsko ženitbeno pravo, nadalje je uskladila uređenje suda, koji će suditi po bivšem madžarskom ženitbenom pravu, s organizacijom austrijskog sudstva. Ovi propisi sadržani su u naredbi ministarstva pravosudja od 29. V. 1922., BGBl br. 316.

Burgenlandski je sabor 12. X. 1922. zaključio, da traži, neka bi i nadalje ostalo na snazi dotadanje materijalno (z. čl. XXXI : 1894) i procesualno (z. čl. I : 1911) bivše madžarsko ženitbeno pravo.

Ovaj saborski zaključak proglašen je odlukom ministarstva pravosuđa od 19. XII. 1922., BGBl br. 913.

I tako je ovo bivše madžarsko ženitbeno pravo na ovom području postalo domaćim austrijskim pravom. Ono se u svojoj cieloj sadržini primjenjuje samo na austrijske državljane; kada pak madžarski državljani imadu ženitbenu parnicu u Austriji, na njih se primjenjuju propisi austrijskog međunarodnog privatnog prava, pa se prema tome u području stare Austrije na njih primjenjuje materijalno ženitbeno pravo općeg austrijskog građanskog zakonika; sudski postupak se provodi po posebnim staroaustrijskim ženitbenim postupovnim propisima; u koliko pak parbene stranke, koje su madžarski državljani, spadaju obzirom na svoje prebivalište u Burgenlandu pod burgenlandski sud, primienit će se na njih burgenlandsko ženitbeno pravo t. j. donekle promienjeno madžarsko ženitbeno pravo. Dakako izuzetak su oni dielovi ženitbenog prava, koji se po međunarodnom privatnom pravu kao lex patriae imadu primjenjivati na strance.

Međupokrajinsko ženitbeno pravo uređeno je ovako (§ 10. naredbe br. 316)[5])

a) Za pravo sklapanja ženitbe (dob, poslovna sposobnost, postojanje prijašnje ženitbe) vriedi za svakog od budućih ženitbenih drugova pravo samo onoga područja, kojemu on pripada kao zavičajnik; t. j. jednog ženitbenog druga tiču se samo propisi njegove pokrajine, a on ne mora imati sposobnost sklapanja ženitbe također i po pravu pokrajine drugog ženitbenog druga;

b) za oblik navještaja i sklapanja ženitbe vriedi pravo područja, u kojem se obavlja navještaj, odnosno u kojem se sklapa ženitba (pravilo: locus regit actum);

c) za valjanost ženitbe glede ostalih potrebština valjanosti kod nijednog ženitbenog druga ne smije biti zapreke po pravu pokrajine muža, u kojoj je bio zavičajan u času sklapanja ženitbe, — zatim u pogledu razriešenja (Auflösung), razvoda (Scheidung) i razstave od stola i postelje (Trennung von Tisch und Bett) vriedi pravo područja, kojemu je kao zavičajnik pripadao muž u vrieme sklapanja ženitbe;

d) za postupak o valjanosti, razvodu i razstavi izključivo su nadležni sudovi onoga područja, kojemu je kao zavičajnik pripadao muž u vrieme sklapanja ženitbe.

Za primjenu propisa pod a) i c) vriedi samo ona burgenlandska zavičajnost, koja je do 29. VIII. 1921. bila stečena kojim god načinom, a poslije toga dana vriedi samo ona zavičajnost, koja je stečena porodom od roditelja zavičajnih hna tom području, a ne vriedi zavičajnost koju se stekne kojim drugim načinom. Time se je htjelo zapriečiti mienjanje zavičajnosti u svrhu drugačijeg osobnog statusa, odn. u svrhu zaobilaženja propisa, pod koje je do tada pripadao.

Ovaj se propis o određenom danu (t. j. 29. VIII. 1921) odnosi samo na austrijske državljane, koji steknu burgenlandsku zavičajnost, a ne na strane državljane, koji steknu austrijsko državljanstva sa zavičajnošću u Burgenlandu. Tako je barem prema doslovnom tumačenju zakona. Zato mogu austrijski državljani zaobići zakon o određenom danu i načinu sticanja burgenlandske zavičajnosti tako, da najprije steknu strano državljanstvo, a onda opet steknu austrijsko državljanstvo u Burgenlandu.

[5]) Tekst kod Bergmana, str. 461, op. 2.

Glede točke d) t. j. glede osnivanja nadležnosti burgenlandskog suda, ne pita se, kada je i kojim načinom zavičajnost stečena. Tako barem sliedi iz rieči zakona, koji ne spominje točku d). To znači, da će burgenlandski sud, čim je muž u času sklapanja ženitbe bio burgenlandski zavičajnik, biti nadležan za suđenje i u onom slučaju, kada je burgenlandska zavičajnost stečena poslije spomenutoga dana i kad je stečena kojim god načinom, a ne samo porodom. Ali u takvom će slučaju taj sud primjenjivati materijalno ženitbeno pravo građanskog zakonika, a ne zak. čl. XXXI : 1894 o sposobnosti za sklapanje ženitbe, o ženitbenim smetnjama, o razvodu i razstavi.[6])

Za ženitbene parnice, u kojima se ima suditi po burgenlandskom pravu, izključivo je nadležan zemaljski sud (Landesgericht) u Beču, kao prvomolbeni sud, kod kojega je osnovan posebni senat za takve parnice (Naredba od 10. I. 1922. BGBI br. 18).

Težište razlikovanja da li će sud moći primieniti burgenlandsko ženitbeno pravo, postavljeno je na burgenlandsku zavičajnost; — i to samo onakvu zavičajnost, koja je stečena do 29. VIII. 1921., — odn. bez obzira na vrieme sticanja, ako se radi o zavičajnosti stečenoj porodom.

Kada je ustanovljena takva zavičajnost, pita se nadalje za drugi kriterij, t. j. da li je muž u vrieme sklapanja ženitbe bio zavičajan; u jestnom slučaju osnovana je nadležnost burgenlandskog suda, a taj ima postupkom po zak. čl. I : 1911 primieniti materijalno ženitbeno pravo iz zak. čl. XXXI : 1894 (ništetnost, pobojnost, razvod, razstava). Taj će sud biti nadležan i onda, ako je muž naknadno, poslije 29. VIII. 1921., stekao burgenlandsku zavičajnost, ali u tom slučaju sud neće primjenjivati burgenlandsko materijalno ženitbeno pravo, nego ženitbeno pravo općeg austrijskog građanskog zakonika.

Ženina burgenlandska zavičajnost nema druge pravne relevantnosti osim u pitanju njezinog prava na sklapanje ženitbe, i u pitanju valjanosti ili nevaljanosti sklopljene ženitbe u odnosu na njezino pravo sklapanja.

Očevidna je razlika prema sadanjem hrvatskom pravnom stanju, što se u hrvatskom ima primjenjivati međumursko pravo, čim je jedan od ženitbenih drugova međumurski zavičajnik, zatim što je u hrvatskom neodlučno kada, kako i u koju je svrhu zavičajnost stečena, — kao što je i neodlučno po kojem je pravu ženitba bila sklopljena.

Glede austrijskog međupokrajinskog ženitbenog prava upućujem na ovu književnost:

Ehrenzweig Armin, System des öst. allg. Privatrechts, Beč 1923.-1928., (§ 6. IV, § 423. V, § 429. III, § 431. op. 26 b, § 426. II.).
Lenhoff Artur u Klangu, I-1, str. 367 slj. i uspoređenje kod pojedinog paragrafa ogz-a.
Köstler Rudolf, Das öster. Konkordatseherecht, Beč 1937.
Nerumann-Ettenreich Robert i Satter Karl, Das Eherecht Öster reichs, u Leske IV, 1932, str. 118.
Neumann Georg, Kommentar zu den Zivilprocessgesetzen, Beč 1928. (Burgenland str. 4, 126, 270, 360).

[6]) Lenhoff u Klangu I-1, str. 380 drži se doslovnog tumačenja, a Neumann - Ettenreich i Satter u Leske IV, 1932., str. 222, op. 117 drže, da je u naredbi redakcionom pogrješkom izpušteno slovo d.

Pisko Oskar, Örtliches Geltungsgebiet u. Wirksamkeitsgebiet des ABGB i Das zeitliche Anwendungsgebiet des ABGB (u Klangu I-1. str. 31 i 38. slj., 48).
Pollak Rudolf, Das Zivilprocessrecht in Österreich (Leske I, 1933, str. 196).
Rieder Stephan, Die österreichischen Ehegesetze, nach dem Stande vom 15. September 1926, Beč 1926.
Wahle Karl, Das öster. internationale Scheidungsrecht und das Konkordat (posebni odtisak iz Zeitschrift für ausländisches u. internationales Privatrecht) 1934.

III. Čehoslovačka

Čehoslovačka republika sastojala se iz područja: 1. koje je prije pripadalo Austriji (Češka, Moravska, Šleska), 2. iz Hulčinske zemlje, koja je pripadala Njemačkoj, 3. iz Slovačke i 4. Podkarpatske Rusije, koje su potonje dvie pripadale Madžarskoj.

U pogledu ženitbenog prava u Čehoslovačkoj je vriedio zak. čl. XXXI : 1894 i I : 1911 u Slovačkoj i Podkarpatskoj Rusiji. Ženitbeno pravo općeg austrijskog građanskog zakonika vriedilo je za cielo ostalo područje države, budući da je hulčinski kraj, koji je pripao od Njemačke, pridružen austrijskom pravnom području.

Zakonom od 22. V. 1919. djelomično su promienjena obadva dotadanja ženitbena prava. Promejne se odnose na oblik sklapanja ženitbe, na razvod i na ženitbene zaprieke.

1. Oblik je uveden u cieloj državi fakultativni: ili crkveni ili građanski.

2. U Slovačkoj je dokinut § 25. zak. čl. XXXI : 1894. Po njemu je bilo propisano, da je bez pristanka crkvene oblasti zabranjena ženitba onoj osobi, koja po pravilima one crkve, kojoj pripada, ne može sklopiti ženitbe radi zaprieke crkvenoga reda ili zavjeta.

3. Ženitbeno pravo općeg građanskog zakonika izmienjeno je u svemu, u koliko je imalo ženitbenih smetnji utemeljenih na vjeroizpoviednoj podlozi..

4. Razvod dozvoljen je također i za katolike na području građanskog zakonika, a razvod na području Slovačke i Podkarpatske Rusije ravna se po zak. čl. XXXI : 1894, koji je u tom pitanju ostao nepromienjen.

Glede svega drugoga ostalo je po prijašnjem, tako da je i dalje postojao dualizam ženitbenog prava: u Slovačkoj donekle izmienjeno bivše madžarsko materijalno i procesualno pravo, a u ostalim dielovima države izmienjeno bivše austrijsko pravo.

Međupokrajinsko ženitbeno pravo u bitnosti se sastoji iz ovoga:

1. Materijalno ženitbeno pravo, koje ima sud primienjivati, jest lex fori.[7])

2. O sudskoj nadležnosti odlučuju propisi bivšeg austr. §-a 74 Jurid. norme, bivšeg madžarskog § 639 z. čl. I : 1911 i propisi čehoslovačkog zakona od 1. IV. 1921., br. 161. Potonjim zakonom razgraničena je nadležnost sudova u Češkim zemljama s jedne strane

[7]) Tekst zakona od 22. V. 1919., br. 320 nalazi se kod Neumanna, tumač grpp., II., str. 1633; kod Prohaske, Die Ehereformgesetzgebung; kod Bergmana str. 749; kod Menzera str. 42, 43, 68.

(ukratko: »češko područje«) te u Slovačkoj i Podkarpatskoj Rusiji (ukratko: »slovačko područje«). Za nadležnost sudova odlučna okolnost jest zavičajnost stranaka na češkom ili na slovačkom području. Ako su stranke imale posljednje zajedničko prebivalište na području, u kojem su zavičajne, nadležan je sud posljednjeg zajedničkog prebivališta na zavičajnom području (§ 74 Jur. norme i §639/1911). Ako ne predleži posljednje zajedničko prebivalište na zavičajnom području, ipak će biti nadležan jedan sud zavičajnog područja, ali na temelju drugih (subsidijarnih) okolnosti. Član II. spomenutog zakona iz godine 1921. propisuje glede zavičajnika na češkom području (u zakonu se to naziva »ovozemstvo«, za razliku od slovačkog područja) ovo: Ako parbene stranke ili tužena stranka ima zavičajnost u kojoj občini na češkom području, tužbe se mogu, u koliko u češkom području za njih ne postoji ni a) obća, ni kakva b) posebna nadležnost, podnositi ili sudu, koji je za c) tužiteljsku stranku obće mjestno nadležan u češkom području, — ili ako ne postoji niti takva nadležnost onda d) građanskom okružnom sudu u Pragu. Isto vriedi i za tužbe protiv ženitbenog druga, koji je u doba sklapanja ženitbe bio čehoslovačkim državljaninom, ali je poslije prestao biti državljaninom, ako tužiteljska stranka ima prebivalište u čehoslovačkoj republici.

Analogno to vriedi za stranke, koje su zavičajne na slovačkom području time, da je umjesto okružnog suda u Pragu nadležan okružni sud u Bratislavi.

Obzirom na to da je jedno i drugo t. j. češko i slovačko materijalno ženitbeno pravo uslied zakona od 22. V. 1919. izjednačeno u predmetu oblika sklapanja ženitbe, nadalje glede nekojih zaprieka, zatim glede mogućnosti razvoda za sve državljane, uklonjen je najveći dio mogućih sukoba u međupokrajinskom ženitbenom pravu. Zato će stranke težko imati nekih posebnih i osobitih razloga, kao što to može biti kod nas ili u Austriji, da im sudi baš sud ove ili one pokrajine. Ukoliko bi sukobi još mogli nastati, pitanje nadležnosti suda i primjene legis fori jest sasvim jasno riešeno. Nadležni su sudovi one pokrajine, u kojoj tužena stranka ima zavičajnost. To je u skladu s temeljnim pravilom actor sequitur forum rei. Prostorno je nadležan u prvom redu sud posljednjeg zajedničkog prebivališta. Niti u tome se nije odstupilo od obće prihvaćenih pravila o nadležnosti u ženitbenim parnicama.

Razlika je od nove hrvatske zakonske odredbe, što po njoj tužena stranka jest dužna ići za tužiteljem, ako je tužitelj zavičajan u Međumurju; nadalje što je u hrvatskom napušteno općenito priznato pravilo o nadležnosti suda po mjestu zajedničkog prebivanja; osim toga primjenjuje se međumursko materijalno ženitbeno pravo, čim je jedna, koja god stranka, bilo tužiteljska ili tužena stranka, zavičajna u Međumurju.

Upućujem na ovu književnost:

Hora Vaclav, Die Zivilprocessgesetze im Tschechoslowakischen Staate, Nachtrag I. u Neumannovom komentaru grpp-a, str. 1587, 1626 slj.
Melzer Hans, Das allg. bürgerliche Gesetzbuch für die Tchechoslowakische Republik, Brno 1928.
Mičura Martin i Moys Štefan, Občiansky sporovy poriadok (zak. čl. 1-1911.), Bratislava 1942., § §639.-686., str. 339 slj.

Prchaska Edmund, Die Ehereformgesetzgebung der tschechoslowakischen Republik, II. izd., Reichenberg 1931.
Svoboda Emil, Das Eherecht in der Tschechoslowakischen Republik (Leske IV, str. 280, 1932.).
Weisz Egon, Das Tschechoslowakische Zivilprozessrecht (Leske I., 1933., str. III., str. 258 X).

IV. Poljska

Republika Poljska sastojala se iz ovih područja sa raznim pravnim poredcima: 1. Kongresna Poljska, tzv. Królewstvo Polskie sa ženitbenim zakonikom iz god. 1836., po kojem je ženitbeno pravo sadržajno konfesionalno, a sudovanje vrše duhovni sudovi, 2. Iztočna Poljska s prijašnjim carskim ruskim pravom, 3. Vojvodstva, koja su pripala od Njemačke (Pomorje, Poznanj i Gornja Šleska) sa njemačkim pravom, 4. Galicija s austrijskim pravom i 5. jedno područje u Tatrama s madžarskim pravom.

Od prijašnje Madžarske dobila je Republika Poljska područje Spicz i Orawa. Ostao je na snazi zak. čl. XXXI : 1894, ali uz neke promjene (naredba ministarskog vieća od 14. IV. 1922.). U glavnom se promjene sastoje u ovome: 1. brišu se oni propisi, koji se odnose na malodobnike, a mjesto njih vriede odnosni propisi obćeg austrijskog građanskog zakonika; 2. oblik sklapanja ženitbe je fakultativan t. j. ili pred građanskim funkcionarom (koju službu vrše staroste občina Spicz i Orawa) ili po propisima obćeg austrijskog građanskog zakonika, t. j. oblik crkvenog vjenčanja, odn. ukoliko crkveno nije moguće onda po propisima građanske ženitbe za nuždu (Notzivilehe); 3. prema tome u kojem je obliku ženitba bila sklopljena, primjenjuju se na nju materijalno-pravni propisi t. j. ili zak. čl. XXXI : 1894, ili ženitbeno pravo ogz-a glede prava na sklapanje ženitbe; 4. valjanost ženitbe, koja je sklopljena prije stupanja na snagu spomenute naredbe iz god. 1922., prosuđuje se po dotadanjim propisima; ali ženitba, koja je nevaljana po tim propisima, ima se smatrati kao valjana od početka, ako ženitbeni drugovi na dan stupanja na snagu ove naredbe žive u ženitbenoj zajednici i ako ženitba odgovara glede oblika i glede potrebština materijalnoga prava propisima ogz-a. U takvom slučaju vriedi ogz. također i za osobne odnose ženitbenih drugova.

Austrijsko procesualno pravo protegnuto je spomenutom min. naredbom iz god. 1922. i na ovo bivše madžarsko područje. Godine 1930. uveden je novi poljski građanski parbeni postupnik za cjelokupno poljsko državno područje. Prema tome je madžarski zak. čl. I : 1911 bio podpunoma izkopčan iz poljskog pravnog poredka.

Za riešavanje sukoba zakona Poljska je doniela dva zakona i to zakon od 2. VIII. 1926. o međunarodnom privatnom pravu i zakon od istoga dana o međupokrajinskom privatnom pravu.[8]) Ovi zakoni polaze sa temeljnog izhodišta, da je Poljska jedinstvena država iz čega sliedi, da ženitbu, koja je valjano bila sklopljena u jednom pravnom području države prema propisima toga područja, sudovi na svim područjima imadu smatrati valjanom.

[8]) Tekst se nalazi kod Bergmanna str. 504.

Okolnost za nadovezivanje (règle de ratachement, Anknüpfungspunkt) propisa jednoga od raznih pravnih područja nije zavičajnost (kao što je to kod nas, u Čehoslovačkoj, Republici Austriji), nego prebivalište na kojem području u Poljskoj.

Sposobnost za sklapanje valjane ženitbe prosuđuje se glede pojedinog ženitbenog druga samo po pravu, kojemu on pripada na temelju svog pebivališta. Nadležna oblast može uskratiti vjenčanje poljskog državljana, koji je sposoban za sklapanje ženitbe po propisima svog pravnog područja, ali nije sposoban po pravu, koje vriedi u mjestu gdje želi ženitbu sklopiti.

Za oblik sklapanja ženitbe mjerodavno je pravo, koje vriedi u mjestu, u kojem se ženitba sklapa. Za valjanost ženitbe dostatno je, da se održi samo oblik, koji propisuje zakon, pod koji podpadaju oboje budućih ženitbenih drugova prema svom prebivalištu, makar da nije održan oblik koji je propisan u mjestu vjenčanja.

Za razvod i razstavu od stola i postelje vriedi pravo, kojemu stranke prema svom prebivalištu pripadaju u doba tužbe. Ako stranke u to doba pripadaju raznim pravima (uslied različitih prebivališta), primjenjuje se posljednje zajedničko pravo. Ženitbeni drugovi mogu u nekom području države, u kojem vriedi drugačije pravo nego što je ono koje za njih vriedi, samo onda tražiti razvod ili razstavu, ako su razvod ili razstava dozvoljivi također po pravu mjesta, u kojem se traži razvod odn. razstava, dakle razvod mora biti dozvoljiv i po lex domicilii i po lex fori.

Prebivalište u smislu ovoga zakona jest mjesto u području Republike Poljske, u kojemu poljski državljanin stanuje s namjerom da tamo trajno ostane. Ako ima više prebivališta, vriedi pravo onoga mjesta, u kojem se nalazi glavniji i pretežni dio njegovog poslovanja. Poljski državljanin, koji prebiva u inozemstvu, podleži pravu, koje vriedi u njegovom posljednjem prebivalištu u Poljskoj. Ako se njegovo prebivalište u Poljskoj uobće ne može ustanoviti, na njega se primjenjuje pravo koje vriedi u glavnom gradu države.

Žena, koja nije sudbeno razstavljena, sliedi prebivalište muževo. Prebivalište malodobne zakonite djece ravna se po prebivalištu otca, a nezakonite djece po prebivalištu matere. Ako muž prebiva u inozemstvu, a žena i djeca su ostala u Poljskoj, primjenjuje se na njih pravo njihovog stalnog boravišta.

Tko mienja prebivalište, podleži u pogledu osobne sposobnosti i obiteljskih odnošaja pravu svog novog prebivališta, tek nakon što protekne godinu dana.

Valja primietiti, da su poljski zakoni o međunarodnom i međupokrajinskom privatnom pravu veoma pomnjivo izrađeni i da su stekli veliki ugled u pravnoj književnosti.

Upućujem na ovu književnost:

Ostrowicz Konstanty, Das Eherecht Polens (Leske IV., 1933., str. 378).
Makarov A. N., Das in Teilen Polens und der Randstaaten geltende Eherecht des vorrevolutionären Russlands (Leske IV., 1933., str. 454.).
Trammer Georg, Die Novelierung der Zivilprozessgesetze in Polen (u Nemmannovom komentaru grpp-a, str. 1641).

V. Rumunjska

Rumunjska se sastojala iz više područja sa svojim posebnim ženitbenim pravima, i to:

1. Stara Rumunjska, sa ženitbenim pravom sadržanim u građanskom zakoniku iz god. 1864. s kasnijim promjenama (g. 1906.). Građanski zakonik je u glavnom sačinjen po francuzkom Code civil. Oblik sklapanja je isključivo građanski. Razvod je dozvoljiv za pripadnike svih vjeroizpovjesti. Sude građanski sudovi. Jedino za muslimane vriede posebni kadijski sudovi, koji primjenjuju šerijatsko pravo. Ovo izvanredno sudovanje ne proteže se na područje ciele države, niti na područje ciele stare Rumunjske, nego samo na područje četiriju osnovanih kadijata u Dobrudži. Nadležnost nije isključiva. Stranke se mogu podložiti građanskom sudu. U takvom slučaju građanski sudovi primjenjuju šerijatsko pravo.

2. Bukovina sa ženitbenim pravom sadržanim u općem austrijskom građanskom zakoniku. Sudovanje je građansko.

3. Erdelj j Banat i još neki kotarevi (Krišana, Satmar, Maramureš) sa bivšim madžarskim materijalnim procesualnim ženitbenim pravom.

4. Besarabija s prijašnjim bivšim ruskim predsovjetskim ženitbenim pravom. Za pravoslavne je vriedilo crkveno pravo i sudovanje. Za ženitbe između pripadnika jedne te iste kršćanske (nepravoslavne) vjeroizpoviesti vriedilo je njihovo crkveno ženitbeno pravo i crkveno sudovanje. Kod mješovitih ženidaba: ako je jedna strana pravoslavne vjere, vriedilo je isključivo pravoslavno materijalno i procesualno pravo. Stranka, koja nije pravoslavne vjere, morala je dati pismenu obvezu, da će se sva djeca krstiti i odgajati po propisima pravoslavne vjere. U mješovitim ženitbama, u kojima nijedna stranka nije pravoslavne vjere, nego pripadaju drugim kršćanskim vjeroizpoviestima, ženitba se sklapa pred dušobrižnikom, kojemu pripada zaručnica; ako nadležni katolički dušobrižnik neće da obavi vjenčanje, nadležan je dušobrižnik zaručnikov. Za pripadnike nepriznatih kršćanskih vjeroizpoviesti, prema zakonu od 17. X. 1906., te za one koji ne pripadaju nijednoj vjeroizpoviesti (bezkonfesionalci) prema odredbi privremene vlade (Kerenski) od 14. VII. 1917. vriedi građanski oblik vjenčanja i građansko sudovanje, a ostalo materijalno ženitbeno pravo u glavnom je isto kao za starovjerce. Nevaljana je ženitba pravoslavnih, a isto tako i katolika s nekršćanima. Ženitbe između nekršćana međusobno ravnaju se po dotičnim njihovim vjerskim propisima.

Rumunjska nije, kao što je to Poljska učinila, doniela zakon o međupokrajinskim sukobima zakona, ali je tečajem vremena sačinila nekoliko zakona s važnošću na cjelokupnom državnom području i nekoliko novela pokrajinskih zakona, tako da su uslied izjednačenja dobroga diela propisa prestali postojati mnogi od dotadašnjih sukoba zakona.

Najvažniji novi zakon za cielu državu jest Zakon o zasvjedočenju osobnog statusa od 21. II. 1928., br. 493 (na snazi od 1. I. 1930.). oP njemu je obvezatan građanski oblik sklapanja ženitbe za sve

državljanje na cielom državnom području. Vjersko vjenčanje smije se obaviti tek nakon građanskoga.

Ženitbene zaprieke, koje se temelje na vjerskoj pripadnosti, su napuštene. Tako su zakonom od 3. VII. 1921. stavljeni izvan snage §§-i 64, 111, 116 ogz. (§ 64. razlika vjere, § 111 i 116 nepostojanje razvoda kod katolika i impedimentum catholicismi), a § 115. ogz., koji propisuje razloge razvodu kod kršćana nekatoličkih, promienjen je i jednolično uveden za sve državljane bez obzira na vjersku pripadnost.

Glede židova dokinuti su §§-i 133, 134, 135, 136 ogz. (razpustno pismo), pa je i na njih protegnut novi § 115 i time su izjednačeni za sve državljane razlozi za razvod.

Nadležnost građanskih sudooa u ženitbenim stvarima postoji za sve državljane osim za muslimane, ali i za njih po izboru stranaka može biti nadležan građanski sud.

Nakon što su izjednačeni: a) oblik sklapanja, b) mogućnost razvoda i razlozi za razvod, c) dokinute zaprieke iz pripadnosti raznim vjerama, d) nadalje jer za sve državljane postoji građansko sudovanje u ženitbenim parnicama, — one razlike u ženitbenim pravima, koje su preostale, ne čine potežkoća za rumunjsko međupokrajinsko ženitbeno pravo, koje se je osim toga sudskom praksom i pravnom naukom gotovo ustalilo.

Upućujem na ovu književnost:

Flaischlen Georg, Das Ehrecht Rumäniens, Leske IV, 1937, str. 821.

Plastara Georges, Das interterritoriale Eherecht in Rumänien, Leske IV, 1937., str. 863.

VI. Jugoslavija

U Jugoslaviji je u glavnom ostalo kod raznih materijalnih i procesualnih ženitbenih prava, građanskih i vjerskih, onako kako je bilo zatečeno prigodom osnutka Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca. Riešavanje sukoba zakona prepušteno je bilo općoj nauci međunarodnog privatnog prava i međupokrajinskog privatnog prava. To je dalo povoda da se je književnost o tome dosta liepo razvila.

Kako je to stanje poznato, ne ću o njemu ovdje govoriti, nego upućujem na književnost, i to osim one, koja je već navedena pod I., još na sliedeću:

Perić Živojin, Das interterritoriale Eherecht in Jugoslavien, Leske IV, 1937., str. 877.

Perić Živojin, Das Eherecht in Rechtsgebiet Serbien, Leske IV, 1937., str. 897.

Lovrić Edo, Das Eherecht im Rechtsgebiet Kroatien-Slavonien, Leske IV, 1937., str. 985.

Lapaine Stanko, Das Eherecht im Rechtsgebiet Slowenien-Dalmatien, Leske IV., 1937., str. 1039.

Eisner Bertold, Das Eherecht im Rechtsgebiet Bosnien und Herzegowina, Leske IV., 1937., str. 1043.

Eisner Bertold, Das Eherecht im Rechtsgebiet Montenegro, Leske IV., 1937., str. 1053.

Marković Čeda, Das Eherecht im Rechtsgebiet Wojwodina, Leske IV., 1937., str. 1057.

Eisner Bertold, Das neue Zivilprocessrecht in Jugoslavien, Leske I., 1935., str. 636.

Lapajne Stanko, Mednarodno in medpokrajinsko zasebno pravo kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, 1929.

*

Zašto sam prikazao ovaj veoma različiti razvoj jednog te istog zakona u odnosu na međupokrajinsko pravo u raznim državama sljednicama? Zato jer smatram, da ćemo i mi morati naše ženitbeno pravo za cielu državu donieti u jednoj jedinstvenoj i cjelovitoj zamisli. Svrhama budućeg zakonodavstva svagdje je od pomoći uporedno (komparativno) proučavnje prava. Time se, kako kaže Raape,[9] oštrije upoznaju prednosti i slaboće vlastitoga prava, — dobivaju se pobude za popravak, — unapređuje se tumačenje i primjena legis latae kao i radovi de lege ferenda.

Hrvatsko rudarsko pravo i put njegove preobrazbe

Napisao Branko Sambrailo, tajnik Upravnog sudišta u Zagrebu.

(Nastavak)

O pravnoj naravi ruda

Najstarije rimsko pravo smatralo je sve rude (fossilia) pripadnošću zemljišta (accesorium), a kao takve posebničkim vlastničtvom.[26])

To je stanovište posljedica davanja preširokog obsega posebničkom vlastničtvu na zemljištima.

Prema njemu posebnička vlastnost zemljišta ne proteže se samo na njegovoj površini, nego se diže u kalamirskoj liniji prema gore kao i izpod njegove površine — usque ad inferos — tako da obuhvaća i rude, koje se nalaze pod njim. Teoretski to bi značilo, da bi se svaka vlastnost izpod površine zemljišta protezala kao neka piramida sve do samog središta zemljine kugle.[27]) Praktički pak to ne ide tako daleko, jer je tehnički neostvarivo, pa stoga dubina stvarno mogućeg izkorišćavanja predstavlja graničnu crtu tog vlastničtva. Međutim zbog narodnih i družtvovnih (javnih) probitaka i ta je granična crta pomaknuta prema više, putem posebnih zakona (n. pr. rudarskog). U noveli se čak govori i o družtvovnom značaju ruda.[28])

Po rimskom pravu rude, koje su se nalazile na ne posebničkom zemljištu, smatrale se res nullius, koje je svaki državljanin mogao slobodno prisvojiti.

---

[9]) Deutsches intern. Privatrecht, 1938, sv. I., str. 7.

[26]) V. L. L. 7 k §-u 17. D. solut. matrim; ibid. de adquir. rer. dom. Instit. Just § 19. De rer. divinis. Accessio cedit principali (vidi Dig. liv. 34, titi II. fr. 19 § 13). To je gledište rimskog prava u prvoj periodi pravnog razvitka, u drugoj pak periodi kada su Rimljani prihvatili neka rudarsko-pravna načela, Kartage, naročito rudarske koncesije na posebničkim nekretninama, te su uveli ovaj sustav u svoje kolonije, po kojem zemljovlastnik nije mogao braniti nikome da iztražuje na njegovim nekretninama fosilija naročito metale. Taj sustav su bili Rimljani i uveli u nas, u provincije, koje su došle pod njihovu vlast (uzp. Mikolji: Pregled rud. prava kraljevine Jugoslavije, Viesnik 1929. str. 539 i sl.).

[27]) Planiol—Ripert: Op. cit. str. 247 i sl.

[28]) Vidi Reif: Die modernen Strömungen im Bergrechte (Bergrechtliche Blätter) godište 1910. str. 8 i sl.

Ovakovo stanovište rimskog prava i nova pravna naziranja kasnijih stoljeća doveli su do razmimoilaženja u teoriji o pitanju pripadnosti rudnog blaga uobće. Pod neposrednim uticajem civilističke nauke rimskog prava neki teoretičari su smatrali, da su rude na posebničkom zemljištu vlastničtvo posjednika, koje se vlastničtvo temeljem regalnog prava države prenosilo sa vlastnika zemljišta na ovlaštenika rudarskog, tako da je akt podieljenja izgledao kao neka vrsta izvlastbe.

Po drugim pak, koji smatraju, da je u austr. obć. rudarskom zakonu došlo do zamjene pojma regaliteta sa onim rudnog vrhovničtva, te pravo države na podieljenje rudarskog ovlaštenja smatraju ne kao osnivanje privatno-pravnog vlastničtva, nego kao javno-pravno podieljenje, pomoću kojeg će se tek derivativnim putem doći do vlastničtva na priuzdržane rude sredstvom stvarnog njihova zauzeća (okupacije).

Prema tome stanovištu upitno rudno blago je do izvršenog zauzeća odciepljenjem i pretvaranjem u pokretnine sastavni dio zemljišnog vlastničtva, samo što vlastnik ne može s njime slobodno razpolagati. To se, razumije se, odnosi samo na priuzdržane rude, jer sa onima koje nisu priuzdržane vlastnik nije ograničen u razpolaganju.

Treći pak smatraju rude, do časa zauzeća po ovlašteniku za res nullius, koje mišljenje po Leutholdu, nalazi uporište u §-u 382 o. g. z., gdje: »svaki član države može prisvojenjem steći stvari, koje nisu ničije, ako pravo to nije ograničeno po zakonima političkim ili ako nekojim članovima ne pristoji preče pravo prisvojiti ih.«[29]) Glede pak pravne naravi rudnog vlastničtva postoje u nauci četverovrstno razlikovanje. Jedno mišljenje smatra ovo istinitim vlastničtvom i to nekoji učenjaci (Klostermann, Hingenau, Aschenbach kao i Tuskany) vlastničtvom ležista (Lagerstätte), dok neki (kao Schneider) vlastničtvom čitavog rudnog polja, a opet drugi (Schuster) kao vlastničtvo područja fossilia. Drugo mišljenje (Leuthold, Randa) i ne vidi u rudarenju tjelesno stvarno vlastničtvo, nego pogodovno pravo zauzeća (privilegirtes Okkupationsrecht) — jedino izključivo pravo zauzeća i odvojenja. Treće mišljenje, koje je Dr. Petraschek označio kao teoriju kompleksnih prava, a čijim je zastupnicima označio Dernburga, Schlinga i Reipa, uzima rudno vlastničtvo kao smjesu heterogenih prava. Tako Kern (po Dernburgu) uzimlje, da se tu radi o pogodovanom pravu zauzeća u spoju sa stvarnim pravom na tuđem zemljištu, da podieljene rude unutar ovoga iztražuje i stiče. Po četvrtoj teoriji (Aschenbach Oto) rudno vlastničtvo je djelomično stvarno pravo, (Partialsachenrecht) jus in re alieua, gdje je unutar jednog određenog rudnog polja podieljenje ograničeno samo na otvorene rude.

Obći austrijski zakon pak vidi u rudnom vlastničtvu stvarno vlastničtvo t. j. jedno istinsko vlastničtvo na tjelesnoj stvari — rudnom polju (rudopolju u širem smislu), pa on i označuje polje kao objekt podieljenja. Još više ističe to Bhrz.[30]) u §-u 26. kad veli: »Vlastničtvo rudničko podielit će se za polja . . .

[29]) Leuthold: Op. cit. str. 44 i sl. Kako postoji u spomenutom zakonodavstvu posebni rudarski zakon, to on prieči svaku gornju okupaciju, koja nije s njime u skladu.

[30]) B. r. z. je kratica za Bosansko-hercegovački rudarski zakon.

Zanimljivo je i stanovište francuzke doktrine, po kojoj su rude prije podieljenja koncesije res nullius, te pripadnu nakon odkrića pronalazaču, po drugima one pripadaju vlastniku zemljišta, a po trećim ove se nalaze u vlastničtvu države.[31])

Planiolu najbolje odgovara drugo stanovište, koje se podudara s tekstom art. 562 C. civ. po kojem je koncesija izjednačena za izvlastbom, pa je time sticatelju koncesije odmah priznato i samo vlastničtvo nad predmetom koncesije. Pod tim vlastničtvom imade se razumjeti samo vlastničtvo na ležište, što se može izvesti iz art. 1. rud. zakona. No i to je vlastničtvo ograničeno rokom dokle vriedi koncesija.

Ova teorija nastoji pronaći pomirljivo stanovište između dosadašnjeg gledanja civilnog prava na rudno vlastničtvo i javno-pravne ustanove državnog vrhovničtva nad rudama.

O francuzkom i talijanskom rudarskom pravu.

Iztakli smo napried, da je francuzko i talijansko rudarsko zakonodavstvo osnovano na sustavu koncesionalnom, pa jer je taj oblik prihvaćen u većini zemalja, koje imaju taj sustav, to ćemo u najkraćim crtama razmotriti njegove glavne značajke.

Što je koncesionalni sustav, opisali smo u početku naše razprave, a sada ćemo promotriti bitne značajke samog akta koncesije.

Pravna narav koncesije protumačena je u francuzkoj teoriji tako, da ona ne osniva ni pravo vlastničtva ni emfiteuzu, već da predstavlja privremenu etapu između prava vlastničtva i osobnog prava koncesionara na jednu javnu službu (service public).[32])

Rudarska koncesija ima svoj privatno-pravni i javno-pravni dio.

Javno-pravni dio predstavlja podieljenje ovlaštenja na izkorišćavanje određenog rudnog polja, dok njen privatno-pravni dio predstavlja osobno učestvovanje države u koristima rudnog blaga (art. 1 i § 8. fr. rud. zak. iz 1919.), te svi ostali uglavci, koji nisu predviđeni u zakonu, a predmet su slobodnog ugovaranja između države i koncesionara.

Pitanje se sada postavlja, odakle državi pravo da učestvuje u koristima rudnog blaga? Na ovo odgovara Rolland, da je to pravo države na koristi, izraženo u koncesiji, izljev skupnog prava vlastničtva naroda odn. države nad rudnim blagom.[33])

Oblik koncesije, koji danas postoji u francuzkom zakonodavstvu, nije bio uviek isti, nego je tečajem vremena pretrpio znatne promjene.

U početnom stadiju prelaza iz regalnog na koncesionalni rudarski sustav, francuzko pravo stvorilo j najprije oblik tzv. koncesije — vlastničtva (concession-proprieté,[34]) koja je našla svoj izraz u rudarskom zakonu iz 1810. godine. Po toj formulaciji akt koncesije, odvajajući pravno rude od površja, stvorio je bio novo nepokretno vlastničtva, različito od vlastničtva zemlje (površja). Pravo koncesionara je prema

[31]) Uzp. Hourion: Op. cit. str. 1054.

[32]) Planiol—Ripert: Op. cit. str. 516.

[33]) Ibid. str. 512.

[34]) Ibid. str. 513 i sl.

tome novo pravo vlastničtva, koje se je moglo prenositi bezplatno ili uz naplatu, biti zaplienjeno, biti obterećeno hipotekom, dano nekome na uživanje i sl. Taj akt koncesije nije imao ugovorni značaj, već je podieljivao ograničeno vlastničtvo. On je najprije utvrđivao: ime koncesionara, narav izkorišćavanja rude, obseg koncesije, a ako je tu bilo mjesta, određivao je zakupninu posjedniku i odštetu pronalazaču rude. Ali uza sve to koncesionareva volja nije išla dalje od izpunjavanja pravila eksploatacije, te prava i obveze koncesionara koja su bila utvrđena u zakonu.

U novije doba oblik i sadržaj koncesije bitno se izmienio. U mjesto prijašnje concession-proprieté imamo sado novi oblik t. zv. concession-contrat (koncesije-ugovora). Po ovoj nije više koncesionar smatran vlastnikom. Njegovo pravo je vremenski ograničeno na trajanje koncesije. Nakon izteka tog roka on je redovno obvezan, da će državi predati bezplatno kako same rudokope, tako i zgrade, strojeve, naprave i sve što služi za izkorišćavanje ruda. On više nije vlastan niti utvrditi glavnicu, koju želi upotriebiti, ni razpolagati slobodno sa koristima, ni organizirati svoj posao, ni odrediti plaću osoblju i sl.

Ta nova koncesija, veli Planiol, se bez sumnje približila — po svom sadržaju — onoj koncesiji javnih radova (travaux publics), po kojoj postoji nestalnost koncesije uvjetovane podavanjima i raznim obvezama, koje su više značaja ugovornoga, te ne obdržavanje obveza ima za posljedicu gubitak povlastice.

No rude nisu neposredno namienjene općoj upotrebi naroda kao što je javno dobro, pa radi toga ne može se glede njihovog izkorišćavanja ustanoviti javna služba, ali one zato predstavljaju javni probitak.[35])

Stoga položaj koncesionara u francuzkom rudnom pravu je jednak onome, što ga zauzima koncesionar po zakonu o izkorišćivanju vodnih snaga. On je trgovac (commerçant), koji izkorišćuje narodno bogatstvo, koje mu je država povjerila za jedno ograničeno vrieme, u posebničke svrhe.

Prema tome i u koncesionalnom sustavu položaj sticatelja rudarskih prava je osiguran unjegovom odnosu prema državi, iako je tu jače iztaknuto državno vrhovničtvo i vlastničtvo, što se naročito očituje u pojačanom nadzoru rudarske oblasti i u prielazu rudarskih realiteta u vlasničtvo države.

Međutim i pokraj svega toga može koncesionar svoje pravo otuđiti, može dati pod zakup, obteretiti hipotekom, ali sve to samo za vrieme trajanja koncesije i uz predhodnu dozvolu oblasti.

Talijansko rudarsko zakonodavstvo, kao i francuzko prešlo je jednu veoma zanimivu pravnu evoluciju. Do reforme, koja je započeta zakonom o iztraživanju i obradbi ruda iz 1927 godine, talijansko zakonodavstvo je počivalo na raznim rudarskim sustavima,[36]) te je posjedovalo dvanaest raznih rudarskih zakona. Tako toskanski rudarski zakon od 13. V. 1788. godine osnovan je na načelu kraljevskih regala.

[35]) Hourion: Op. cit. str. 1028.

[36]) Zeitschrieft für Bergrecht. Berlin 69 godište, 4 knj. 1929., str. 478-498.

U južnim pak pokrajinama bio je na snazi rudarski zakon od 17. IX. 1826. za kraljevinu obiju Sicilija, po kojem je vlastniku zemljišta pripadalo slobodno razpolaganje sa rudama, dakle sustav zemljovlastnički (kao Englezkoj, USA). Iznimku je tu predstavljao sumpor, za koji je trebalo državno ovlaštenje. Za zemlje pak, koje su spadale pod kraljevstvo Sardinsko, bio je na snazi rudarski zakon od 20. IX. 1859. kojemu je bio uzorom francuzki zakon iz 1810. godine, a počivao je na koncesionalnom sustavu. Zakonodavstvo ostalih talijanskih pokrajina temeljilo se na jednom od spomenuta četiri sustava.

Posao zakonodavca ovdje nije bio lagan, trebalo je ovo čitavo rudarsko-zakonodavno šarenilo uskladiti i donieti jedinstven rudarski zakon za čitavo talijansko državno područje. U početku bila se podigla jaka oporba predvođena od vlastnika rudarskih obrta u krajevima, gdje je vladao sustav zemljovlastničtva, radi namjeravanog prelaz na koncesionirani sustav. No uza sve to pobiedili su zastupnici koncesionalnog sustava, pa je donešen zakon od 29. VII. 1927. (Nr. 1443), o iztraživanju i obradbi ruda, kojim su dokinuti svi gornji zakoni i prihvaćen jedinstveni koncesionalni sustav. U tom zakonu nastojalo se preko raznih prelaznih odredaba čim manje dirati u dosadašnja stečena prava, tako da nije ni jedan opravdani probitak rudarskih ovlaštenika ostao nezapažen. To je praktički postignuto na taj način, da su sva stečena prava zbog potrebe izjednačenja prevedena sa starih ovlaštenja na nove oblike koncesionalnog sustava. Tako u području gdje je vladao dominialni ili regalni sustav na mjesto stečenih rudarskih ovlaštenja i rudarskih lena, ako su ova bila podieljena bez vremenskog ograničenja, podieljena je koncesija bez roka. Ako je pak staro pravo bilo vremenski ograničeno, onda je novoj koncesiji bio određen rok prestanka.

U pravnom području gdje je vladao zemljovlastnički sustav, na to vlastničko rudarsko pravo uzimalo se obzir samo, ako je ono bilo do sada vršeno, pa je onda isto bilo pretvoreno u trajnu koncesiju, i to jedino ako se je dotično rudno poduzeće nalazilo u trajnom pogonu.

Što se tiče novog tzv. prava iztraživanja, ono podieljuje ministar narodnog gospodarstva posebnom dozvolom rovljenja (permesso di ricerca). Postojeća pak ovlaštenja na iztraživanje zakon je ostavio na snazi samo za ono vrieme, na koje su bila podieljena, ali je ujedno glede ovih izključio traženje ma kakvog prava odštete od države, ili od kasnijih iztraživača.[37])

No po novom zakonu iztražitelju je priznato pravo prvenstva na sticanje rudarske koncesije na zemljištu, gdje je pronašao rudu, pred svim drugim ponuđačima, i to ako ministar narodnog gospodarstva nađe, da je on sposoban u rudarsko-tehničkom i rudarsko-gospodarskom pogledu. U slučaju pak, da on te sposobnosti ne posjeduje, mjesto koncesije dobiva on tzv. p r e m i j u, čija se visina odmjeruje prema važnosti rudnog nalazišta, kao i o d š t e t u za upotrebljene naprave i učinjene stvarne troškove.[38]) Visina premija i odštete mo-

[37]) Zeitschrieft für Bergrecht: 1929, 69 g. 4 knj. str. 479.

[38]) Ibid. str. 481.

raju biti sadržani u koncesionom aktu. Svi priepori, koji bi iz toga nastali, spadaju u nadležnost redovnog suda.

Jednako kao i u francuzkom rudarskom zakonodavstvu i u talijanskom može se koncesija uknjižiti kao hipoteka na rudne realitete, jer je to jedno od sredstava za postizavanje rudarske navjere, koja je jedna od životnih počela za svaki veleobrt. No svakako da ta hipoteka dieli sudbinu koncesije. Također se koncesija može i prenositi među živima, ali je za to potrebna suglasnost ministarstva narodnog gospodarstva. Svaki pak sklopljeni rudarski ugovor bez predhodne suglasnosti spomenutog ministarstva je ništav među strankama. Osim toga koncesija se nasliđuje kao i svako drugo nasljedivo pravo, pri čemu je nasljedniku ostavljen rok od 3 mjeseca, da se o pripadu nasljedstva izjavi.

Položaj koncesionara u talijanskom zakonodavstvu označen je kao nositelja jedne javne službe zbog toga, što od njegova rada u mnogome zavisi procvat narodnog gospodarstva. Osim toga, ako se uzme važnost rudarskih sirovina u modernom gospodarstvu i njihova važnost u veleobrtu i za naoružanje, onda se pravo iztraživanja obradbe ruda ne može smatrati samo pravom obrađivača, nego i njegovom dužnošću, da uloži sve svoje snage u rudarsko poduzeće.

U talijanskom rudarskom zakonodavstvu nije ni rok trajanja koncesije sasvim ukočen. On se može produljiti i preko vremena određenog u koncesiji, ako to traži priroda poduzeća i bogatstvo nalazišta, ali i oduzimati radi nerada, zapuštanja i drugih u zakonu navedenih razloga.

Njemačko rudarsko pravo.[39])

Novo njemačko rudarsko pravo ne predstavlja jedan rudarski sustav, jer svaka zemlja (pokrajina) ima svoje vlastito zakonodavstvo. Tu možemo naći sve nianse od slobodnog preko regalitetnog pa do koncesionalnog sustava i međusobnih kombinacija među ovim sustavima. Tako bi se moglo skupno smjestiti novo njemačko rudarsko pravo u jedan sustav, koji bi se nalazio između slobodnog i koncesionalnog, a izražen je u obliku državnog prava pridržaja nad određenim rudama (Staatlichen Vorbehalt).

Taj sustav određuje, da se mogu vršiti iztraživanja (Aufsuchung) i vršiti mutovanje pridržanih ruda samo uz pradhodnu državnu dozvolu, ali čime je skoro izključena sloboda iztraživanja.

Sticanje pak rudarskog vlastničtva postiže se nešto slično kao po sustavu slobode, putem pronalaženja rude (Fund), mutovanja i dopuštenja. No konačno i tu država izabire kao u koncesionalnom sustavu po svojoj slobodnoj razsudbi rudarskog obrtnika (Bergbautreibenden).

U mnogim njemačkim zemljama podrazumieva se pod slobodnim državnim pridržajem, čisto koncesionalni ili regalitetni sustav.

Koncesionalni sustav je uza sve njegove brojne neprijatelje prihvaćen u većini europskih i izvaneuropskih država. Tako on danas

[39]) Vidi Isay: Op. cit. str. 7 ili obširnije str. 24-41.

postoji u: Francuzkoj, Italiji, Belgiji, Švicarskoj, Bugarskoj, Rumunjskoj, Turskoj, Estoniji,[40]) Španiji, Finskoj i u većini njemačkih pokrajina.

O preobrazbi hrvatskog rudarskog prava.

I kod nas se pokazuje stremljenje za prelazom na novi koncesionalni sustav. Recipirao ga je još prije djelomično bosanski rudarski zakon, a sada se nastavlja sa daljnjom preobrazbom (reformom) hrvatskog rudarskog prava. Zakon od 1. X. 1941. godine o ograničenju sticanja rudarskih prava predstavlja početak nove reforme, koja je obuhvatila za sada samo najmanja rudarska ovlaštenja: rudarska prava iztraživanja (samorove, zaštitna polja). Ova prava su ograničena vremenskim razdobljem od 6 godina, pa tko u tom roku ne zatraži podjelu prava izkorišćivanja (rudna ili dolovna polja, osredke, dnevne mjere ili koncesiju), njegova prava iztraživanja utrnjuju tad sama po sebi (§ 1 cit. zakona) te se ne mogu po rudarskoj oblasti ni pod kojim uvjetima više produljivati.

Gornja ustanova prava iztraživanja bila je predviđena u prijašnjim zakonima kao sredstvo osiguranja i olakšice pri sticanju rudarskih prava, pošto radovi na iztraživanju i pronalazku ležišta zahtjevaju od ozbiljnih poduzetnika ulaganje dosta rada i glavnice, a uspjeh tog poduzeća je dosta riskantan.

Sticanje ruda na temelju prava iztraživanja različito je u pojedinim rudarskim sustavima.

U austrijskom rudarskom pravu kao i nekim njemačkim zemljama pristoji onome, koji propisno nađe rudu, subjektivno javno pravo da zahtieva dozvolu na dotično rudno ležište (Anspruch auf Verleihung). Suprotan stav predstavlja francuzki koncesionalni sustav, koji podieljenje dozvole za koncesiju prepušta slobodnoj razsudbi nadležne rudar. oblasti, koja ju može podieliti pronalazaču (iztraživaču), ako on izpunjava sve zakonske uvjete, ili pak trećoj osobi, uz nagradu i odštetu pronalazaču. Talijansko rudno pravo čak priznaje iztraživaču pravo prvenstva, ako izpunjava zakonske uvjete. Srednju liniju bi u tome predstavljao sustav, koji vriedi u francuzkim kolonijama, gdje se koncesija dopituje putem javne dražbe najboljem ponuditelju, a dobiveni utržak se daje dielom državi, a dielom pronalazaču.[41])

Koji je od spomenutih sustava najbolji za iztraživača? Nesporno je da je to prvi, ali je taj sustav bio najbolji i u pogledu unapređenja rudarskog gospodarstva u njegovom prvotnom razvoju. U daljem pak razvoju rudarskog gospodarstva bolje bi odgovarao koncesionalni sustav, jer omogućuje veći izbor osoba, koje su najpogodnije za rudarsko gospodarstvo, naime koje razpolažu sa potrebnim rudarsko stručnim znanjem i potrebnom glavnicom. Osim toga taj sustav sadrži temeljno pravilo da rude spadaju u obće narodno blago, pa je stoga pojačani nadzor nad ovim opravdan i nuždan.

[40]) Ibid: str. 41-70. U Španiji je novi rudarski zakon na koncesionalnom sustavu donesen 1944. godine, a u Finskoj 1943.

[41]) Vidi Isay: Op. cit. str. 6 i sl.

Međutim može se postaviti i koristno ukrštavanje (kombinacija) više sustava, kao što je primjerice u francuzkom pravu uz koncesionalni sustav mogla postojati sloboda iztraživanja. Tu je to pravo bilo slobodno, kao i molba pronalazača, da mu se podieli pronađeno rudno polje. No ako je nadležna oblast po svojoj slobodnoj razsudbi rudnosti i snage glavnice, a ne pronalazaču, ipak ovome pristoji pravo na primjerenu premiju i odštetu.[42]) Još veću sigurnost pruža talijansko rudarsko pravo, koje pronalazaču daje pravo prvenstva pred ostalima.

Po postojećem austr. obć. rud. zak. iztražna prava mogla se steći samo na jednu godinu dana te su se morala obnavljati poslije tog roka.[43]) No to daljnje dozvoljavanje, ako je bilo zatraženo unutar roka od godine dana, a uz dokaz izvršenih najmanjih radova, rudarska oblast nije praktički uzkraćivala, pa je stoga netko mogao posjedovati iztražno pravo na izvjestno zaštitno polje ili samorov skoro ad infinitum.

Upravno-sudska praksa Ostmarka (biv. Austrije) bila je u tom zauzela drugo stanovište, jer smatra da produljenje prava iztraživanja ne proizlazi automatski iz zakona nakon izpunjenja u zakonu predvidjenih uslova, već da je ovo produljenje svakokratne slobodne razsudbe rudarske oblasti, obzirom na zakonski izraz »može« (§ 16 o. r. z.)[44]) Međutim se dalekosežnijom reformom rudarskog zakonodavstva u Ostmarku počelo tek iza 1938. godine, gdje je zakon od 17. V. 1933. o ograničenju rudarskih prava odredio, da se pravo iztraživanja ne može prenieti na treću osobu, bez odobrenja rudarske oblasti.[45]) Osim toga protegnutim zakonima sa Njemačkog Reicha na Ostmark od 1. XII. 1936. i onim od 1. VI. 1938. godine oduzeta su rudarskim ovlaštenicima mnoga zakonskom podjelom stečena prava vlastničtva na rudarskim stvarima (realitetima), i to bez prava odštete. No kako Ogz poznaje zahvat u područje posebničkog vlastničtva samo uz primjerenu odštetu, ondašnje rudarske oblasti nastojale su da pomire te dvije skrajnosti, pa su u slučajevima oduzeća rudarskih ovlaštenja naređivali izplatu odkupnine ili davanje primjerene rente bivšem vlastniku rudnog polja za vrieme trajanja poduzeča.[46]) .

Prije je, kako smo već iztakli, austrijsko rudarsko pravo stajalo na slobodno-regalnom načelu. Naime vrhovničko pravo na rudama je pripadalo vladaru, a kasnije je ono prenešeno na državu. Danas pak to rudarsko pravo mienja svoju sliku, te se sve više proširuje u pravcu narodnog zajedničtva (Volksgemeinschaft), tako da si država prisvaja pravo na sve veći broj ruda ili rudarskih proizvoda, čime postepeno nestaje sustava slobode rudarenja.[47])

Dakle i ta bivša država, čije je zakonodavstvo preuzeto u Hrvatskoj, napušta potrebom vremena svoja dosadašnja slobodarska na-

[42]) Isay: Op. cit. str. 6.
[43]) Vidi Smodek: Op. cit. str. 95 i sl.
[44]) Vidi Busson: Op. cit. str. 29 i Budwinski: Entscheidungen des Verwaltungsgerichthof br. 7713 od 10. XI. 1910. Z. 11. 159.
[45]) Vidi Busson: Op. cit. str. 30.
[46]) Ibid. str. 7.

čela, koja su bila više na korist pojedincu, a nikako ne narodnoj zajednici.

Prema tome spomenuti sustav ima još samo poviestnu vriednost, pa stoga njegovi zagovornici nemaju niti u zakonodavstvu — iz kojeg je proizašao — uporišta, da zadrže dosadašnje stanje u hrvatskom rudnom pravu.

Uzput napominjemo, da će hrvatskom rudarskom zakonodavstvu pri prelazu na novi sustav najveće potežkoće predstavljati, kao što je bio slučaj i u drugim zakonodavstvima, pitanje tzv. stečenih prava. Jer ako prihvatimo stanovište za ukidanje stečenih rudarskih prava, to će ovo neminovno izazvati prosvjed dosadašnjih rudarskih vlastnika, koji su u svoja poduzeća često puta uložili čitavu svoju životnu snagu i svu svoju razpoloživu glavnicu. Zadržanjem pak stečenih u dosadašnjem obliku, bilo bi prevedeno tek djelomično rudarsko pravo na novi sustav. Izvlastbom pak stečenih prava, uz plaćanje odštete, čak i u slučaju otvorene spekulacije na štetu zajednice, bio bi unešen veliki teret u državni proračun.

Radi toga za postizanje gornjeg cilja postoje samo dvie alternative: il uvesti u novi rudarski zakon prelazno razdoblje, kojim bi se kroz određeno vrieme ostavila rudarska ležišta na izkorišćavanje dosadašnjim vlastnicima, ili bi se pak ta vlastnička prava pretvorila u koncesije bez vremenskog ograničenja, ako su ona bila vremenski neograničena, odnosno u vremenite koncesije, ako je rok prestanka bio određen.

Što se pak tiče iztražnih prava, njih bi trebalo zadržati koliko je dosadašnji zakon to propisao, naime i godinu, te svake godine izpitati, da li su izvršeni po zakonu određeni najmanji radovi, pa ako su izvršeni, pravo produljiti za daljnju godinu, a ako ne, onda ih dokinuti. Najduži rok je predviđen po novom zakonu od 6 godina, koliko ta prava mogu uobće trajati.

Na odštetu uslied oduzeća takvih prava mogao bi biti ovlašten onaj, tko je u stvarne iztražne radove uložio izvjestan minimum rudarskog dokazljivog efektivnog rada, dok drugi, koji su uložili za sticanje tih prava samo pristojbu za upis u knjige rudarskog glavarstva, a da nije izvršavao nikakve radove, nebi mogao steći nikakvo pravo na odštetu.

Što se tiče uvođenja samog koncesionalnog sustava[48]) u naše rudno zakonodavstvo, on bi koristno djelovao na razvoj narodnog rudarskog gospodarstva. Jer koncesionirani sustav znači dinamiku, prisiljavanje koncesionara na rad i stvaranje rudarskih dobara, pošto je vremenski ograničen u svom pravu izkorišćavanja, pa stoga će on uložiti maksimum rada i glavnice, da bi što više izkoristio rudno nalazište. Slobodni odn. vlastnički sustav predstavlja statiku, jer mu porive za veću djelatnost daje sama proda na tržištu i čim veća žarada, te sigurnost uložene glavnice, a ne možda što drugo.

[47]) Ibid. str. 12.
[48]) U austrijskoj doktrini imamo još odavno pokušaje, da se izvrši moderniziranje rudarskog prava putem prelazka na koncesionalni sustav (vidi spomenutu razpravu Reifa: Die modernen Strömungen im Bergrechte).

Dužnost kućevlastnika držati stan u upotrebljivom stanju

Napisao dr. Jakov Pavelić, odvjetnik, Gospić

Ovo pravno pitanje ukazuje se nada sve suvremenim pa je bilo već i predmetom sudskog rješavanja (osuda Kot. suda I. u Zagrebu Po-1702-43 i Sudbenog stola kao prizivnog suda u Zagrebu Pl-478-44), a i »Mjesečnik« se na nj osvrnuo znanstveno kritički u br. 11-44.

Želio bih bez posebnih znanstvenih pretenzija savezno s tim iznieti neke primjetbe, koje će možda biti koristne kod razmatranja tog pitanja.

Ne može biti dvojbe da su i pojedini zakoni a i čitav pravni sistem jedna organska cjelina i da se jedan pravni propis ne može bez štete za pravilnu primjenu iz te cjeline izdvojiti i odvojeno razmatrati. Obće priznata načela o »analogia legis« i »analogia iuris« sama po sebi upućuju na jedinstvo svih propisa jednog pravnog poredka. S ovog stanovišta, držim, treba razmatrati i ustanovu §-a 1096. o. g. z. o dužnosti kućevlastnika odn. uporabodavca da stvar danu u uporabu drži u stanju upotrebljivom. U poglavlju XXV. o. g. z. iznad §-a 1096 stoji nadpisna oznaka, koja prava i dužnosti uporabodavca i uporaboprimca označuje kao p r a v a z a m j e n i t a te nabrajajući ta prava navađa pod toč. 1. prava i dužnost »glede ustupljenja, sačuvanja i uživanja« (§§ 1096-1098 o. g. z.) i tu se u § 1096 govori o dužnosti najmodavca da drži uporabni objekt o svom trošku u upotrebljivom stanju, dok je pod toč. 5. tih zamjenitih prava navedeno u §§ 1116—1119 o. g. z. p r a v o o d k a z a. Zakonskom odredbom od 4. XII. 1941. CDXLV-Z-41. o ograničenju prava uporabodavca na odkazivanje najma i zakupa odloženo je pravo najmodavca na odkaz za ograničeno vrieme a zakonskom odredbom o najamninama utvrđene su najamnine za uporabu zgrada u stanbene i poslovne svrhe prema predratnim najamninama, koje su uzete kao temelj. Osnovno načelo, koje se povlači kao crvena nit kroz naš građanski zakon, je zaporka »rebus sic stantibus«, koja se predmnieva kao muče postavljena kod osnivanja svakog pravnog odnošaja ovisnog o volji stranaka, i prema kojoj temeljita izmjena okolnosti, u kojima je neki pravni odnošaj sklopljen, ne može da bude za nj odlučna. Time je kao jedan od temelja zakona prihvaćeno načelo »aequitas«. Prema ustanovi § 6. o. g. z. tumačenje se izvodi — služim se mjerodavnim njemačkim zakonskim tekstom — »aus der klaren Absicht des Gesetzgebers«, a po § 7. o. g. z. ima se uzeti obzir »auf die Gründe anderer damit verwandten Gesetze«. Zakon pak o izravnim porezima ustanovljuje izričito, da se kod ustanovljenja poreznog temelja za porez na prihod od zgrada (kućarinu) imade od brutto prihoda kako ga ustanovi porezna vlast odbiti jedan dio (20—25%) u ime troškova uzdržavanja zgrade a sam porez odmjeruje se od preostatka kao čistog prihoda. Jasno je prema tome da je ovaj zakon imao u vidu da se zgrada uzdržaje od samog prihoda, drugim riečima da se iznajmljena zgrada uzdržaje iz najamnina. Mislim međutim da će se rietko tko naći tko bi mogao uztvrditi, da sa jednakog stanovišta nije polazio i zakonodavac, koji je donio građanski zakon te da jednako stanovište niesu zauzimale i stranke kada su prije rata sklapale najamnu pogodbu i utvrđivale predratne najamnine, koje je današnji zakonodavac do danas za stanove zadržao u gotovo nominalnom iznosu (povišenje od 30% ne znači upravo ništa obzirom na sadanju skupoću odn. pad novčane vriednosti).

Ako se uvaži sve ono što je napried rečeno, onda valja iztaknuti, da je sam zakon govoreći o »pravim zamjenitim« uputio na to, da je dužnost najmodavca da uzdržaje uporabštinu u upotrebljivom stanju u vezi sa njegovim pravom iz ostalih paragrafa a napose sa pravom na odkaz iz § 1116. o. g. z., pomoću koga prava on ne samo da može odlučivati o trajanju uporabnog odnošaja nego i prema potrebi i promienjenim prilikama povisiti uporabninu odn.

prisiliti uporaboprimca na plaćanje uporabnine, koja odgovara stvarnoj vriednosti izkorišćivanja uporabnog objekta i dostatna je za podmirivanje svih troškova uzdržavanja a osim toga i po naravi stvari odbacuje višak kao odštetu za glavnicu uloženu u objekt i za pad stvarne njegove vriednosti uslied samog proteka vremena. Očito je nadalje da su i same stranke, sklapajući prije rata najamnu pogodbu, najamninu utvrdile uzimajući za temelj iste okolnosti i da je to bila, tako rekuć, zaporka muče dodana njihovu ugovoru. Ako je sada zokonodavac, prisiljen ratnim prilikama, privremeno obustavio vršenje najmodavčevog prava iz 1116 o. g. z. i sl., te k tomu najamninu zadržao (bar koliko se tiče stanova) gotovo u istom nominalnom predratnom iznosu i ako su ciene poskočile na stostruki iznos, a to znači za 10.000 postotaka, on je tim izmienio o s n o v, na koji je najamni odnošaj po strankama postavljen pa jer nema više bitnih predpostavaka, koje su bile mjerodavne kod sklapanja pogodbe za njezin sadržaj, to je jasno da je to moralo biti od upliva ne samo na prava nego i na dužnosti najmodavca. Ne može, naime, biti dvojbe, da bi stranke, da su mogle predvidati rat, njegove posljedice obzirom na valutu i prinudne zakonodavne propise, koji će ograničiti prava uporabodavca, bile još prije rata utanačile tomu odgovarajuće dužnosti najmoprimca, odn. da bi ugovorom b i l e o s l o b o d i l e u p o r a b o d a v c a o d g o v a r a j u ć i h dužnosti a sigurno u prvom redu dužnosti uzdržavanja najamnog objekta, dok prinos zgrade ne daje izvora iz kog bi se ti izdatci mogli namiriti. Drugim riečima: Prava i dužnosti stranaka ne mogu se više izvađati niti iz slova ugovora a niti iz sloga zakona in complexu (jer i taj slog, u koliko je »jus dispositivum«, vriedi samo u toliko u koliko stranke niesu drugo utanačile, dakle ga muče prihvatile kao svoju volju). Dužnost pak uzdržavanja zgrade je i danas još »jus dispositivum«, jer ni jedan propis nije stavio izvan snage niti zabranio utanačenja, po kojima je eventualno uporaboprimac prema svojedobnom ugovoru sklopljenom prije rata dužan uzdržavati uporabni objekt odn. uporabodavac od te dužnosti oslobođen. Treba, dakle, putem tumačenja zakona primjenom ustanova §§ 6. i 7. o. g. z. ustanoviti, koji se zakonski propisi nakon promienjenih izhodištnih saveznih načela moraju smatrati promienjenima odn. koji su još primjenljivi i kako, jer doista »scire leges non est verba earum tenere sed vim ac potestatem«. Zakonodavac je htio da u najamnim odnosima ostane stanje kakovo je zatečeno ratom. Rat je viša sila t. j. slučaj »par exemple«, a slučaj škodi onome, u čijoj se je imovini desio (§ 1311 o. g. z.). Ovdje je slučaj pogodio u prvom redu uporabodavca, i to višestruko: obzirom na pad vriednosti najamnine, stvarni gubitak vriednosti zgrade uslied proteka vremena, kroz koje sliedom toga nije primio nikakovu stvarnu protučinitbu, riziko i eventualno podpuni gubitak najamnog objekta uslied ratnih djelatnosti pa je sasvim razumljivo da je isti slučaj djelomično pogodio i uporaboprimce time da i oni privremeno gube izvjestan dio prava, koja im zakon i volja stranaka u redovitim prilikama daju. Inače bi to bila nekakova »societas leonina«, koja je i u ortakluku zabranjena (§ 1196 o. g. z.), a bilo bi to i protiv dobrih običaja, jer dok se još može razumjeti da se iz obćih razloga daju zgrade makar i na bezplatnu uporabu, ne može se razumjeti da bi vlastnici još k tome pritezali da prirađuju osobnim radom i tu zaradu mjesto da si kupe kruha, ulažu u popravke zgrada, dakle darivaju najmoprimcima, koji su u mnogo slučajeva imovinski bolje stojeći od najmodavca.

Držim stoga da se tumačenjem zakona ne može danas izvesti u svakom slučaju za uporabodavca dužnost na bezuvjetno uzdržavanje najamnog objekta i da odgovarajuću ustanovu § 1096 o. g. z. treba danas primienjivati cum grano salis odn. da je njezina primjena quaestio factí od slučaja do slučaja uvaženjem svih važnih okolnosti. Priznajem da ovo stanovište znači izvjestnu elastičnosti u primjeni zakona, na koju mi stariji pravnici niesmo do sada bili naučili, jer su nas postojane predratne prilike bile priučile krutom primjenjivanju zakona. Vremena su međutim takova da i sudac ne će moći u vršenju svoga zvanja izgubiti podpuno iz vida načelo »aequitas«, jer bi inače i suviše često došla do važenja uzrečica »summum jus, summa saepe injuria«.

O polaganju državnog stručnog izpita službenika pravosudno-uredske struke

(Povodom naredbe Ministarstva pravosudja i bogoštovlja od 9. rujna 1944. broj 33284-1944.)

Napisao dr. Petar Prebeg, predsjednik sudbenog stola u Hrv. Mitrovici

U Narodnim novinama od 11. rujna 1944. broj 204 izašla je u podnaslovu spomenuta naredba. Prije nje bile su na snazi za polaganje državnog stručnog izpita za službenike pravosudne-uredske struke na području banskog stola u Zagrebu ove naredbe:

Naredba bivše kr. zem. vlade, odjel za pravosuđe, od 9. rujna 1889. broj 10.624, naredba iste vlade od 18. siečnja 1907. broj 1239 (Zbornik zakona i naredaba broj 1023), naredba iste vlade od 29. svibnja 1919. broj 11.473, kojom se nadopunjuje naredba iste vlade od 18. siečnja 1097. broj 1239 (Zbornik zakona i naredaba broj 29), Pravila o polaganju državnog stručnog izpita činovničkih pripravnika u resoru ministarstva pravde od 18. siečnja 1932. broj 74.800, zatim odpis bivše banske vlasti, odjel za pravosudje, od 22. kolovoza 1940. broj 35.014-III-1940 u svezi s okružnicom predsjedničtva banskog stola u Zagrebu od 30. rujna 1940. broj Su 13.046-1/40.

Na području banskog stola u Sarajevu bio je na snazi propis o kancelarijskom izpitu, koji je uređen naredbom od 25. veljače 1920. (Glasnik zakona i naredaba broj 19), u svezi s naredbom od 20. srpnja 1909. (Glasnik zakona i naredaba br. 95), te Pravila o polaganju državnog stručnog izpita činovničkih pripravnika u resoru ministarstva pravde od 18. srpnja 1932. broj 74.800.

Na području banskog stola u Solitu bio je na snazi propis o prvom kancelarijskom izpitu, koji je na temelju Zakona o organizaciji sudova od 27. studenog 1896. (L. d. z. broj 217) uredjen odredbom III. razdjela Naredbe o osoblju sudske koncelarije od 18. srpnja 1897. (L. d. z. broj 170). Taj se ie izpit mogao zamieniti izpitom, koji je ustanovljen Naredbom od 22. prosinca 1901. (L. d. z. broj 220), i to pod uvjetima predviđenim tom Naredbom. Uz spomenute naredbe bila su na snazi na području banskog stola u Splitu još gornja Pravila o polaganju državnog stručnog izpita činovničkih pripravnika u resoru ministarstva pravde.

Konačno su na području banskog stola u Zagrebu, Sarajevu i Splitu bili na snazi za polaganje državnog stručnog izpita, službenika pravosudno-uredske struke i propisi Zakona o činovnicima građanskog reda od 31. ožujka 1931., koji propisi i nakon uvodne naredbe i dalje ostaju na snazi.

Kako se iz svega gornjega vidi, bilo je tu toliko i takvih propisa, pače nekojih gotovo pola stoljeća starih, te nije onda nikakvo čudo, da se jednom mladem i nepraktičnom sudcu težko bilo snaći među tolikim i tako starim propisima, a još k tome razštrkanim na sve strane. Trebalo je uložiti mnogo vremena i truda, da se svi ti razštrkani propisi pronađu i u sklad dovedu.

Obzirom na iztaknuto, davna je već bila potreba izdati uvodnu naredbu, koja sve propise za polaganje državnog stručnog izpita službenika pravosudno-uredske struke u glavnom usredotočuje u ovoj naredbi, a stavlja izvan snage sve dosadašnje propise, koji su, kako je prije rečeno, bili razštrkani na sve strane.

Ovdje ću staviti gornjoj naredbi nekoliko primjetbi.

U § 3. naredbe određeno je, kako može biti sastavljeno izpitno povjerenstvo. Izpitno povjerenstvo može biti sastavljeno: od jednog viećnika banskog stola kao predsjednika izpitnog povjerenstva, jednog sudca sudbenog stola ili kotarskog suda i jednog činovnika pravosudno-uredske struke. Dalje izpitno povjerenstvo može biti sastavljeno od jednog viećnika banskog stola kao predsjednika izpitnog povjerenstva, te od dvojice činovnika pravosudno-uredske struke, od kojih je jedan od banskog stola, a drugi ili od ministarstva pravosuđa i bogoštovlja ili od sudbenog stola. Poslove perovodje vrši tajnik onog banskog stola, pred kojim se polaže državni stručni izpit.

Smatram, da ovakav sastav izpitnog povjerenstva nije ni praktičan ni svrsishodan. Bolje bi bilo, da izpitno povjerenstvo sačinjavaju uviek samo jedan sudac kao predsjednik, te dvojica činovnika pravosudno-uredske struke, od kojih jedan mora biti najsposobniji činovnik pravosudno-uredske struke Sudb. stola ili njegov zamjenik, i to sve zbog toga, što se kandidati osposobljuju za činovnike sudbenih stolova i kotarskih sudova, a malo koji od njih imat će tu sreću služiti kod ministarstva pravosudja i bogoštovlja te banskog stola, jer kod ovih imade vrlo malo razpoloživih mjesta za njihovu struku, pa neka ih onda iz stručnih razloga uviek izpituju dvojica činovnika iz njihove struke, koji služe kod sudbenog stola odnosno kot. suda. Dalje praksa kod sudbenih stolova i kotarskih sudova obuhvaća sve grane uredsko pravosudne struke, dok kod ministarstva pravosudja i bogoštovlja te banskog stola ne obuhvaća.

U § 4. propisano je, da predsjednika, njegova zamjenika, članove izpitnog povjerenstva imenuje ministar Pravosuđa i bogoštovlja za svaki banski stol. Nije rečeno za koje se vrieme imenuju. Najbolje bi bilo da se imenuju za svaku godinu radi možebitnih promjena. U istom je §-u određeno da perovođu kod izpitnog povjerenstva također imenuje ministar pravosuđa i bogoštovlja za svaki banski stol. Kako § 4. ne predviđa zamjenika perovođi, nameće se sada pitanje, tko će zamieniti imenovanog perovođu, ako ovaj bude spdiečen iz bilo kojih razloga. Treba stoga i perovođi imenovati zamjenika, kad se već unapried imenuje, ili bi još bolje bilo, da se perovođa uobće unapried ne imenuje, pa bi onda obzirom na propis §-a 3, mogao biti perovođa svaki tajnik banskog stola.

U §-u 8. naredbe određeno je, ad ne mogu biti članovi izpitivači izpitnog povjerenstva oni, koji su u rodu s kandidatom ili žive s njim u dokazanom neprijateljstvu. Budući da perovođa nije izpitivač kod izpitnog povjerenstva, onda on nije izključen, ako je u rodu ili u dokazanom neprijateljstvu s kandidatom. Građanski parbeni postupak izključuje perovođu od svih postupovnih radnja, ako je u rodu ili u dokazanom neprijateljstvu s kojom od parbenih stranaka (§ 24. u svezi §-a 15—23 grpp). Doduše polaganje državnog stručnog izpita nije nikakva postupovna radnja, ali je ipak jedna važna radnja, u kojoj je nezgodno, da sudjuje perovođa, koji je u rodu s kandidatom ili živi s njim u dokazanom neprijateljstvu, jer iz toga mogu nastati razne sumnje i govorkanja u bilo kojem pravcu, a sumnje i govorkanja treba uviek izbjegavati, kad im se može izbjeći.

U § 11. naredbe propisano je, kada se državni izpit može polagati. Tako se činovnici vježbenici mogu prijaviti na izpit najdalje do svršetka pete godine službe. Dočinovnici, koji imaju školsku naobrazbu za činovnika, predviđenu u § 45. st. 1. Zakona o činovnicima građanskog reda od 31. ožujka 1931., po svršetku treće godine dočinovničke službe. Dočinovnici, koji nemaju školsku naobrazbu za činovnika, za koju od struka navedenih u § 45. st. 1. Zakona o činovnicima građanskog reda od 31. ožujka 1931., po svršetku desete godine neprekidne i valjane dočinovničke službe na radu u toj struci.

Po propisu § 11. naredbe činovnički vježbenici mogu se prijaviti na izpit najkasnije do svršetka pete godine službe. Iz ovog moglo bi se krivo tumačiti, da je činovnički vježbenik dužan samo prijaviti se na državni stručni izpit prije svršetka pete godine vježbeničke službe. Ako padne na izpitu, može ga i nakon izminuća pete godine službe ponoviti, jer je glavno, da se prviput prije svršetka pete godine vježbeničke službe na izpit prijavio. U ovom slučaju t. j. ako se izpit ne položi u roku od pet godina, dolaze do primjene sankcije § 14. t. 6. Zakona o činovnicima građanskog reda od 31. ožujka 1931., koji jasno kaže: Ako činovnički vježbenik ne položi stručni izpit do svršetka pete godine vježbeničke službe ili ga ni trećiput ne položi prije tog roka, mora se odpustiti iz vježbeničke službe dotične struke.

Da se § 11. naredbe ne bi možebiti krivo tumačio i da se po mogućnosti svi propisi za polaganje državnog stručnog izpita usredotoče u uvodnoj naredbi, trebalo bi kod § 11. odrediti, kakve će sankcije stići činovničkog vježbenika, ako u roku od pet godina ne položi državni stručni izpit. Najshodnija bi sankcija bila, da se takvog činovničkog vježbenika odpusti iz državne službe, jer od njega nikakva korist u nijednoj struci.

Držim, da bi trebalo i za dočinovnike odrediti rok, u kojem mogu najkasnije polagati državni stručni izpit, da se ne dogodi, da izpit polažu, kad kane ići u mirovinu.

U § 12. st. 3. određeno je, da glavar ureda mora priklopiti molbi kandidata u svrhu polaganja stručnog izpita, potvrdu o njegovu ponašanju i sposobnosti. Držim, da bi trebalo odrediti, da se u potvrdi još iztakne, da li je kandidat odan ptiću ili kakvom drugom poroku (kartanju i t. d.), te kakav mu je rukopis. Ovo se potonje kod nas u zadnje vrieme, nažalost, zanemaruje, a od tolike je važnosti baš na sudu. Činovnici pravosudno uredske struke vode pologovne knjige, novčane knjige, upisnike, trgovačke i zadružne upisnike, te druge pomoćne knjige, stoga je od velike važnosti, da se odnosne knjige vode čitljivo i čisto i da ih u svako doba može svaka zanimana osoba bez potežkoća pročitati, a ne samo dotični činovnik, koji paće višeput ni sam ne zna, što je napisao.

U § 22. naredbe određeno je, što obuhvaća ustmeni izpit. Držim, da bi trebalo još propisati, da je kondidat dužan poznavati glavne propise kaznenog zakona, kaznenog postupka, građanskog zakona, građanskog parbenog postupka, ovršnog postupka i izvan parbenog postupka, i to radi toga, da se ne dogodi, da ne pozna najtemeljitije propise tih zakona, a u svojoj službi imađe posla s ovim zakonima.

U § 23. naredbe određeno je, da se o toku izpita mora voditi zapisnik, u kojem, između ostalog, treba navesti pitanja, koja su kandidatu postavljena. Ako je već propisano, da se u zapisniku moraju navesti postavljena pitanja kandidatu, dobro bi bilo radi lakšeg i bržeg pregleda o konačnom uspjehu ustmenog izpita navesti, s kakvim je uspjehom kandidat odgovorio na postavljeno mu pitanje.

U § 27. naredbe određeno je, da kandidat, koji ponavlja izpit, može se prijaviti na ponovni izpit najranije šest mjeseci nakon prvog izpitnog roka. Držim, da bi bolje bilo, da samo izpitno povjerenstvo pismeno odredi kandidatu rok, u kojem se može ponovno prijaviti na izpit, jer će samo izpitno povjerenstvo pismeno odredi kandidatu rok, u kojem se može ponovno prijaviti na izpit, jer će samo izpitno povjerenstvo znati najbolje ocieniti, koliko je još potrebno, da se kandidat usavrši i pripremi za ponovni izpit. Posve razumljivo ,da bi trebalo u uvodnoj naredbi odrediti, koji najkraći, a koji najdalji rok može izpitno povjerenstvo odrediti kandidatu za ponovni izpit.

Povrh svega gore navedenog trebalo bi odnosnu naredbu nadopuniti, da je glavar ureda dužan strogo nadzirati vježbu činovničkog vježbenika, te se brinuti, da se uputi u sve grane poslovanja, da se nakon položenog stručnog izpita može upotriebiti za sve poslove, koji zasiecaju u njegovu struku.

Dalje bi trebalo odnosnu naredbu nadopuniti onamo, koliko kandidat ima prava na dopust u svrhu spremanja za državni stručni izpit, kao i za putovanje iz mjesta službovanja do mjesta, gdje stručni izpit polaže.

Zatim bi trebalo odnosnu naredbu nadopuniti, koliko se vremena ne će kandidatu uračunati u vježbu, ako je bio na dopustu, bolestničkom dopustu i na oružanoj vježbi.

Po Zakonskoj odredbi o imenovanju vježbenika i dočinovnika u državnoj službi prije položenog državnog stručnog izpita broj XXII-211-D.V.-1943 od 8. veljače 1943. (Narodne novine od 9. veljače 1943. broj 32), činovnički vježbenici u državnoj službi, koji su zbog službe kod oružanih snaga preko obvezatnog djelatnog razdoblja spriečeni u stvarnom vršenju svoje vježbeničke službe više od godine dana, odnosno, koji uslied izvanrednih prilika ne mogu polagati državni stručni izpit prije navršene tri godine vježbeničke službe, mogu nakon tri godine, provedene u svojstvu činovničkog vježbenika biti imenovani činovnicima i bez položenog državnog stručnog izpita. Tako imenovani činovnici dužni su taj izpit položiti najkasnje za tri godne nakon prestanka službe kod oružanh snaga odn. nakon prestanka iznimnih mjera. Ako izpit ne polože, odpustit će se iz službe.

Pod istim uvjetima mogu biti imenovani činovnicima bez državnog stručnog izpita i dočinovnici, ako inače izpunjavaju uvjete iz § 66. Zakona o činovnicima građanskog reda od 31. ožujka 1931. za imenovanje činovnicima s napomenom, da ovime ne prestaje služba, ako državni stručni izpit u propisanom roku ne polože, ali se u tom slučaju imaju vratiti u svojstvo dočinovnika, u kojem su bili prije imenovanja činovnicima.

Po ovoj Zakonskoj odredbi činovnički vježbenici i dočinovnici, koji uslied oružane vježbe ili iznimnih prilika ne mogu polagati državni stručni izpit, mogu, ali ne moraju, biti imenovani činovnicima, jer Zakonska odredba ne kaže, da će se imenovati, već samo da se mogu imenovati.

Po Zakonskoj odredbi o promjenama i nadopunama Zakonske odredbe od 27. studenog 1941. broj CDXXXVII-2115-1941 o svrstavanju, berivima i mirovinama državnih službenika (Narodne novine od 12. svibnja 1944.), vrieme provedeno na odsluženju obvezatnog djelatnog razdoblja, na oružnoj vježbi ili u vojnoj službi uobće, računa se za promaknuće u zvanju, u kojem se državni službenik nalazi, i ako u to vrieme nije za to zvanje imao propisanu školsku naobrazbu.

Po ovoj Zakonskoj odredbi vrieme provedeno u vojsci računa se državnom službeniku samo u promaknuće.

Nameće se sada pitanje, koliko se onim činovničkim vježbenicima i dočinovnicima, koji ne će biti imenovani činovnicima, ne će uračunati u pripremnu vježbu, ako su u vrieme svoje pripremne vježbe odn. dočinovnici u vrieme svoje službe bili na oružnoj vježbi ili uslied izvanrednih prilika nisu mogli polagati državni stručni izpit.

Koliko se sudbenim prislušnicima ne računa u propisano trajanje prislušničke službe, ako zbog bolesti, dopusta ili djelatne službe kao pričuvnici u oružanim snagama ne vrše svoju prislušničku službu, određuje Naredba ministarstva pravosuđa i bogoštovlja od 14. siečnja 1943. broz 404-D.V.-1943 (Narodne novine od 22. veljače 1943. broj 43), kojom se na temelju čl. 8. i 12. Zakona o sudcima redovitih sudova, § 67. Zakona o uredjenju redovitih sudova i § 14. st. 3. Zakona o činovnicima građanskog reda od 31. ožujka 1931. mienja § 20. Pravilnika o vršenju sudačke pripremne službe i o polaganju sudačkog izpita od 15. travnja 1938. broj 38.647 (Službene novine od 19. travnja 1938.).

Koliko će se gruntovničarskim vježbenicima odbiti od pripremne službe, na snazi su Pravila o polaganju državnog stručnog izpita činovničkih pripravnika u resoru ministarstva pravde od 10. srpnja 1932. broj 74.800, zatim Zakonska odredba o vježbeničkoj službi i polaganju državnog stručnog izpita gruntovničarskih vježbenika od 17. siečnja 1942. broj XVII., 145-Z-1942., (Narodne novine od 19. siečnja 1942. broj 15) i konačno takva zakonska odredba od 1. prosinca 1942. broj CCCXXVII-2746-Z-1942. (Narodne novine od 2. prosinca 1942. broj 274).

Do uvodno spomenute naredbe za činovničke vježbenike pravosudno-uredske struke bio je na snazi propis čl. 7. Pravila o polaganju državnog stručnog izpita činovničkih pripravnika u resoru ministarstva pravde od 10. srpnja 1932. broj 74.800, po kojem se u pripremnu službu nije računalo ono vrieme, koje je kandidat bio na dopustu ili bolestan ili na vojnoj službi, ako ovo prekidanje pripremne službe u jednoj godini iznosi više od dva mjeseca.

Uvodnom naredbom, i to § 28. stavljeni su izvan snage svi dosadašnji propisi, koji se odnose na polaganje državnog stručnog izpita službenika pravosudno-uredske struke, pa tako i pominjana Pravila.

Stoga bi trebalo uvodnu naredbu nadopuniti, koliko se vremena ne će kandidatu uračunati u pripremnu vježbu, ako je bio na dopustu, bolestničkom dopustu ili na oružnoj vježbi i to tim više, što su takvi propisi na snazi, kako je gore navedeno, za sudbene prislušnike i gruntovničarske vježbenike, pa bi trebalo propisati i za činovničke vježbenike, jer će inače u praksi nastati razna tumačenja i potežkoće.

Konačno bi trebalo odnosnu naredbu nadopuniti još onamo, da je prije polaganja stručnog izpita kandidat dužan polagati pokusni izpit u prisutnosti glavara ureda, te u prisutnosti dvojice ili bar jednog službenika uredske struke i to kod onog suda, gdje je bio na vježbi. O polaganju pokusnog izpita imao bi se sastaviti kratak zapisnik, u kojem bi se navela imena prisutnih osoba, te na koliko je pitanja kandidat odgovorio vrlo dobro, dobro ili nedovoljno.

Polaganjem pokusnog izpita moći će se glavar ureda osobno uvjeriti o praktičnoj i teoretskoj sposobnosti kandidata u svim granama njegove struke i ne će se možebiti dogoditi, da kandidat dođe nespreman na državni stručni izpit, jer se u slučaju nespremnosti kod polaganja pokusnog izpita, uobće ne će pripustiti na stručni izpit i tim će se izbjeći mnogo toga nepotrebnog.

Svjedočbu o pokusnom izpitu priklopit će glavar ureda molbi kandidata, kojom moli polaganje stručnog izpita.

Prema tome bi glavar ureda morao priklopiti molbi kandidata za polaganje državnog stručnog izpita uredovnu potvrdu, koju propisuje § 12. st. 3. uvodne naredbe i još svjedočbu o polaganju pokusnog izpita.

Novost odnosne naredbe jest ta, što § 2. st. 1. iste određuje, da se državni stručni izpit imade polagati kod banskog stola. Po dosadašnjim propisima takav se izpit polagao kod sudbenih stolova. U redovitim prilikama u pro-bitku službe i samog kandidata te polaganja državnog stručnog izpita, ne bi bilo zgodno ni praktično, da se takav izpit polaže kod banskog stola. Pogotovo u današnjim prilikama nije zgodno i praktično, da kandidat polaže izpit kod banskog stola. Znači kandidata ne samo izvrgavati velikim i nepotrebnim troškovima putovanja i boravka u mjestu polaganja izpita, već i težkim današnjim prometnim neprilikama i opasnosti putovanja, a povrh toga trpjet će time i sam interes službe, jer će kandidat biti kroz duže vrijeme odsutan iz ureda. Na koncu, kandidata bolje pozna sudbeni stol nego banski stol, jer dobiva spise dotičnog suda, u bližem je dodiru s kandidatom, pa će uviek bolje znati i moći ocieniti kandidata u svakom pogledu, nego banski stol, koji ga uobće nije nikada niti vidio niti ga pozna. Stoga se ne nameću niti praktični niti uobće bilo koji drugi razlozi, da se takav izpit polaže kod banskog stola. Naprotiv svi praktični razlozi i razlozi današnjice nalažu, da se takav izpit polaže kod sudbenog stola, kao što se je i do sada polagao.

Iz svih gore navedenih razloga držim, da bi uvodno spominjanu naredbu trebalo izmieniti odn. nadopuniti.

Odpravnina službeprimca odpuštenog opravdano, ali bez njegove krivnje

Obrtni zakon postavio je u prvoj rečenici prvoga stava §-a 333. ovo pravilo:

»Ako je službeni odnos trajao neprekidno najmanje deset godina, onda službeprimcima, kojima je povjereno obavljanje viših trgovačkih ili viših tehničkih poslova, pripada u slučaju prestanka ovog odnosa odpravnina«.

To je pravilo. Iznimke od njega odn. ograničenja odpravnine navedeni su u drugome, četvrtome, sedmome i osmome stavu istoga §-a 333. Nas zanimaju ovdje samo iznimke iz šestoga stava, koji glasi:

»Službeprimcu, koji je sam odkazao službu ili koji bez važnoga razloga privremeno napusti ili ako po njegovoj krivici bude privremeno odpušten, ne pripada odpravnina«.

Drugim riečima: nema pravo na odpravninu onaj službeprimac, koji je prestanak službenog odnosa sam prouzrokovao na taj način što je:

1. ili sam odkazao službu, ili
2. bez važnoga razloga prijevremeno napustio službu, ili pak
3. bude prijevremeno po službodavcu odpušten zbog vlastite t. j. službeprimčeve krivnje.

Slučajevi pod 1. i 2. jasni su, tako da u praksi ne dolazi do razmimoilaženja pri njihovu tumačenju. Nije tako sa slučajem pod 3. Tu se u praksi vrlo često prelazi preko rieči »po njegovoj krivici« pa se osporava pravo na odpravine i onome službeprimcu, koji je doduše prijevremeno odpušten iz važnoga razloga, ali ipak bez svoje krivice. Izjednačuje se važan razlog sa krivicom, što je pogrješno, jer može objektivno postojati važan razlog

za prijevremeni (bez odkaza) odpust, a da ne mora istovremeno postojati i službeprimčeva krivnja za taj razlog. Dok je za opravdanje prijevremenog odpusta dovoljan većinom sam važan razlog (vidi § 239. Obrtnog zakona), dotle za gubitak prava na odpravninu mora uviek postojati i krivnja odpuštenog službeprimca. Gdje uz važan razlog ne postoji takva krivnja, gubi službeprimac, doduše, pravo na odkaz, ali ne i pravo na odpravninu. Valja, dakle, točno razlikovati uvjete za odpust od uvjeta za odpravninu. Tu razliku § 333. Obrtnoga zakona u stavu šestome i naglasuje time što pred rieči »bude prijevremeno odpušten« stavlja rieči »po njegovoj krivici«. Na potonjim riečima leži težište propisa.

Sve važne razloge prijevremenog odpusta nije, dakako, zakon mogao taksativno nabrojiti, jer ih u životu može biti, takorekuć, bezbroj pa se oni zbog te svoje silne raznovrstnosti ne mogu ni predvidjeti. Zato se Obrtni zakon ograničio na to da ih nabroji tek primjerice (egzemplifikativno) pa to i čini u §-u 239., gdje je nabrojeno 12 takvih razloga. Ogledamo li te razloge, vidjet ćemo da do nekih od njih može doći samo krivnjom službeprimca (na pr. slučajevi pod točkama 1—4), ali do nekih i bez njegove krivnje. Tako razlog pod točkom 5. može nastupiti i bez krivnje službeprimca, ako je on na pr. sasvim nehotice izlanuo ili fizičkom prietnjom odn. silom prinuđen izdao poslovnu tajnu poduzeća. Isto tako i kod razloga pod 9., koji predviđa bolest službeprimca. Obično je bolest neskrivljena, jer si ju riedko koji službeprimac sam želi ili prouzrokuje, no i bez obzira na njegovu krivnju on može biti odpušten već zbog same objektivne činjenice bolesti (ukoliko je potrajala dulje od vremena označenog u §-u 326 odn. 327. Obrt zakona). Iznimku čini § 239. kod slučajeva pod točkom 8. i 10. Tu zakon ističe da oštećenje službodavčevih predmeta mora biti baš namjerno odn. da je službeprimac zadobio zaraznu bolest svojom krivicom. Dakle nenamjerno oštećenje službodavčevih predmeta ili neskrivljena zarazna bolest ne mogu još biti važnim razlogom za prijevremeni bezodkazni odpust.

Tako je s odpustom, s razriešenjem službenog odnosa. Ali nije tako s odpravninom. Glede nje nije zakon više tako strog prema službeprimcu. Tu je potrebna krivnja odpuštenog posloprimca, a da on izgubi pravo na odpravninu. On može, dakle, biti opravdano t. j. uslied važnoga razloga prijevremeno odpušten, a da kraj svega toga zadrži pravo na odpravninu: službodavac neće biti dužan platiti mu odkazni rok, ali bit će dužan platiti mu odpravninu. Na pr. službeprimac sa šestnaest godina neprekidne službe kod istoga službodavca oboli i zbog bolesti bude odsutan iz posla više od deset tjedana. Čim je minulo tih deset tjedana a službeprimac nije se vratio u posao, ovlašten je službodavac obustaviti mu dalnje davanje plaće i ujedno ga odpustiti (prvo temeljem §-a 326., a drugo temeljem §-a 327. Orbt. zakona), ali posluži li se potonjim pravom, bit će dužan izplatiti mu i odpravninu u visini šestmjesečnih posljednjih beriva. Sve to zato, jer je razlog odpusta, naime bolest, nastupio bez krivnje službeprimca. Dakako, kad bi se dokazalo da si je službeprimac namjerno prouzrokovao bolest (na pr. da se oslobodi težkoga posla, koji ga u dotično vrieme čeka u službi ili da napakosti službodavcu), bio bi to ujedno dokaz njegove krivice, koja bi ga lišila prava na odpravninu.

Ovo razlikovanje između uvjeta za odpust i uvjeta za odpravninu, ovo polaganje težišta na krivnju kod odpravine sasvim je razumljivo. Sa službeprimcem, kod kojega su se stekli t. zv. važni razlozi za odpust, nemoguć je nastavak rada: ne može se tražiti od službodavca da ostavi i dalje u poslu namještenika, premda je nastupio jedan od važnih razloga za odpust, jer bi dalje zadržavanje namještenika stavilo u pogibelj probitke poslodavca ili bi takva suradnja bila nesnošljiva odn. težko podnošljiva. Tu, dakle, ne dolazi u obzir subjektivni momenat, krivnja službeprimca: dovoljan je objektivni momenat, koji sam po sebi onemogućuje ili otežava dalnju suradnju službodavca sa službeprimcem (izuzevši već spomenute slučajeve zarazne bolesti i odavanja poslovne tajne). Zato bi ovdje bilo nepravedno obteretiti službodavca dužnošću plaćanja ostatka ugovornog vremena ili odkaznog roka, zbog čega ne preostaje drugi izlaz nego bezodkazni odn. prijevremeni odpust. Sasvim drugčije je s odpravninom. Ovu je službeprimac svojim radom za-

radio: on je za nju radio najmanje deset godina. Službodavac, zadržavajući toliko i dulje vremena namještenika u poslu, morao je računati s tom dužnošću plaćanja odpravnine, pa jer je bilo u njegovoj moći da toj dužnosti predusretne (time, naime, da razrieši odnos s namještenikom prije navršenih deset godina službe) znači da si ju je sam nametnuo. On, dakle, plaćanjem odpravnine ne biva oštećen (kako bi bio oštećen kad bi morao nastaviti plaćati beriva s važnim razlogom odpuštenome namješteniku kroz odkazno vrieme, dakle kroz vrieme kad mu namještenik ne bi više radio). Bilo bi pak nepravedno kad bi namještenik izgubio već zarađenu odpravninu, ako nije skrivio razlog prijevremenog odpusta. Za nj' je već velika šteta to, što gubi bez vlastite krivnje namještenje, pa zašto da onda bez vlastite krivnje gubi i odpravninu, koju je, kako netom rekosmo, dugim radom već zaradio?

Razboriti službodavac, predvidajući dospjetak svoje obveze plaćanja odpravnine, stavljat će svakog mjeseca ili svake godine izvjestnu svotu na stranu, kako bi u danome času bio sposoban rečenu svoju obvezu lako izpuniti. Odpravnina je, prema tome, neka vrsta prisilne štednje, koju je zakon naložio službodavcu u korist služboprimca. Nema, dakle, razloga da tu uštedu služboprimac izgubi samo zato što je prijevremeno bio odpušten, ako razlog odpusta nije skrivio. Zato je zakon donekle nedosljedan kad s jedne strane kod prijevremenog (makar opravdanog) odpusta uvjetuje gubitak odpravnine o krivnji služboprimca, dok s druge strane ne traži takvu krivnju kod služboprimca, koji je sam odkazao službu. Takav služboprimac gubi pravo na odprav. bezuvjetno. On je, doduše, sam odkazao, dakle sam svojom voljom prouzrokovao razlog prestanka službe, ali ga nije skrivio. Zakon bi bio dosljedan da je i takvome služboprimcu pridržao pravo na odpravninu, a ovakva dosljednost bila bi poželjna tim više što prietnja gubitkom odpravine sili namještenika da ostaje u službi, s kojom je možda opravdano nezadovoljan (iako nema zakonskog razloga za prijevremeni izstup).

Samo zbog dosta među služboprimcima razširenog pogrješnog mišljenja da svaki služboprimac ima pravo na odpravninu naglasuje se da gornje razlaganje vriedi samo za namještenike sa najmanje deset godina neprekidne službe uz obavljanje viših trgovačkih ili viših tehničkih poslova, dakle za ograničeni dio njih, za koji § 333. Obrt. zakona uobće predviđa pravo na odpravninu.

Ocjene i prikazi

Dr. Georg Rácz. Die neue Rechtsentwicklung in Ungarn. Danubia-Budapest-Leipzig. Str. 85. Sasvim je razumljivo, da moramo pratiti pravni razvitak kod naših susjeda. Zato ću se osvrnuti na tu knjigu. Nakon uvoda pisac razpravlja o razvitku madžarskog 1) ustavnog prava 2) kaznenog prava i 3) privatnog, gospodarskog i procesnog prava, i to za vrieme od 1920. do 1942. Na koncu navadja bibliografiju novijeg madžarskog pravnog razvitka za ustavno, kazneno, privatno, trgovačko, procesno i medjunarodno pravo, i to izključivo na madžarskom jeziku.

U uvodu ističe R., da je madžarski narod »eine Juristennation«. Ima naroda trgovaca, umjetnika, mislilaca i t. d., ali nijedan drugi narod osim madžarskog nije narod pravnika. U tisućgodišnjoj poviesti osigurali su, veli R. (O. c. str. 4), obstanak madžarskog naroda madžarski vojnik i madžarski pravnik. A panonsku zemlju zaposjeli su Madžari ne kao tudi naseljenici, već kao nasljednici pradjeda Atile. Najdragocenija tvorevina madžarskog pravnog genija jest njegovo izvorno ustavno pravo. Nije napisano, a razvilo se kroz stoljeća.

Temeljna misao madžarskog ustava, ističe R., jest: izvor svakog prava je narod. I tu razlaže R. značajnu pravnu konstrukciju o madžarskoj kruni. U svetoj kruni združuju se u cjelinu kralj i narod. Vrhovnu vlast predstavljaju kralj i državni sabor, kao zastupnik naroda, zajedno, i to kao dva jednakopravna faktora. Sv. kruna je vrhovna vlastnica državnog teritorija. I kralj i narod crpe svoju vlast baš iz sv. krune. Zato krunisanje sv. krunom nije samo ceremonija, nego imade duboko ustavno-pravno značenje.

Osvrnut ću se ukratko samo na novije madžarsko privatno pravo.

Glede madžarskog privatnog prava ističe R., da je to pravo isto tako samostalni proizvod madžarskog duha kao i madžarsko ustavno pravo. Da se je madžarsko narodno pravo održalo, imade se pripisati tome, što u Madžarskoj nije bilo recipirano rimsko pravo. To izvorno madžarsko pravo jest običajno pravo, koje je sakupio Verböczi u svome Tripartitu. Ono nije do danas kodificirano. Samo djelomično ušlo je to pravo u neke zakone.

Za vrieme absolutizma polovicom 19. st. bili su uvedeni u Ugarskoj tudi zakoni, no 1861., kad je prestao absolutizam, uvedeno je opet staro madžarsko privatno pravo, ali neki su dobri zakoni zadržani, kao na pr. gruntovni red od 1855.

R. navadja osnovne misli, koje provejavaju novijim madžarskim privatno-pravnim zakonodavstvom, t. j. zakonodavstvom iza 1920. Te su osnovne misli sliedeće: 1) Propisi su elastičniji. Mjesto formalizma zauzimlje sve više pravičnost. Prevladjuju gospodarski vidici. 2) Najviše načelo u privatnom pravu ima biti socijalno-etičko načelo. To načelo treba ostvariti ne samo u osobnom i obiteljskom pravu, već i u gospodarskom pravu. 3) Kao što je u politici nestao liberalizam, treba da i u privatnom pravu nestane pretjerani individualizam. Probitak zajednice je vrhovni cilj i privatnog prava. Stoga je nuždan jači upliv i nadzor države, no ne tako, da prestane razlika između državnog i privatnog prava. 4) Privatno vlastničtvo ima ostati, ali se ima ograničiti u probitke zajednice. Naročito valja zaštititi gospodarski slabije.

Osvrnimo se samo ukratko na neke važnije zakone, da vidimo, kako su te osnovne misli ostvarene! Agrarno politički zakoni ograničili su pravo na nekretninama. Agrarna reforma ide za tim da se postigne pravednija razpodjela nekretnina. Po jednom zakonu od 1920. ima država za slučaj otuđenja poljodjeljskih nekretnina pravo prekupa prema svakome. U nekim slučajevima ima država pravo prisilnog odkupa nekretnina. Zak. čl. XXVII. od 1936. o naseljivanju ide za tim da se poveća mali posjed, te da se zaštiti seljačko ognjište. Po zak. čl. IV. 1940. može se oduzeti zemlja onome, koji ju ne obrađuje, koji većim dielom godine boravi u inozemstvu, koji nije ugarski državljanin, nadalje poduzećima, koja su dužna javno polaagti računne i t. d. Zak. člankom XI. od 1936. bitno je reformirano pravo obiteljskih fideikomisa, koje je iz inozemstva uvedeno u Ugarsku g. 1867. Fideikomisi niesu ukinuti, ali zakon ide za tim, da se bar dio nekretnina oslobodi fideikomisne veze. Zak. čl. XII. 1924. uvedeno je katno (etažno) vlastničtvo. O njemu veli R. (O. c. str. 64.), da se je u praksi odlično pokazalo te da je po njemu oživjela građevna djelatnost.

Zak. čl. XXXV. 1927. jedinstveno je kodificirano hipotekarno pravo. Cilj je toga zakona mobilizacija hipotekarne vjeresije. Olakšano je razpolaganje hipotekom. Zakon potanje uređuje stvarni obseg hipoteke. Vlast-

nik može razpolagati i redom (rangom) ugasle hipoteke. Zak. članak XXI. 1928. uveo je i pokretnu (mobilijarnu) hipoteku, i to na cielo poduzeće, sirovine, skladište robe i t. d. Ta se hipoteka unaša u jednu centralnu knjigu, a uvedena je u korist obrtne vjeresije, a naročito vjeresije veleobrta.

Radi pravne sigurnosti Madžari hoće kodificirati svoje privatno pravo. G. 1928. predložio je ministar pravde drž. saboru nacrt građanskog zakonika. Do razprave o tom nacrtu nije došlo, a to zato — veli R. (O. c. str. 66.) — jer da su vremena težka, da stvar nije zrela, a i zato, da se ne prekine dragocjena duševna veza sa odtrgnutim krajevima Madžarske, u kojima je uglavnom još u krieposti staro madžarsko privatno pravo. Nacrt imade 2171 paragrafa. Dieli se u četiri diela: 1) osobno i obiteljsko pravo, 2) stvarno pravo, 3) obvezno pravo, i 4) nasljedno pravo. Na početku mjesto općeg diela sadržaje samo neka obća načela. O njemu veli R. (O. c. str. 67.): »Der Entwurf schafft kein neues Recht, sondern ist vor allem eine systematische Zusammenfassung, Weiterentwicklung und moderne Ergänzung des bestehenden Privatrechtes, hauptsächlich der Ergebnisse der richterlichen Praxis. Wesentliche Veränderungen führt er nur dort ein, wo es unbedingt notwendig ist.« I ako taj nacrt nije zakon, iztiče R., ipak on već sada utječe na sudačku praksu. Taj je nacrt iste godine 1928. izdan i u njemačkom službenom prievodu.

Trgovačko pravo sadržavaju: zak. čl. XXXVII. 1875., koji je još i danas na snazi na pravnom području bivše Hrvatske i Slavonije, i razni kasniji zakoni. O trg. zakonu, veli R., (O. c. str. 68.), da je nastao pred prilično jakim utjecajem inozemstva, ali da se je uslied kasnijih zakona, a naročito sudske prakse tako preoblikovao, da je postao organskim dielom madžarskog pravnog poredka. Trgovački zakon nastao je u doba gospodarskog liberalizma, pa mu je glavno načelo podpuna gospodarska sloboda. Noviji razvitak ide za tim, da se ta sloboda ograniči, ali tako da se ipak sačuva posebnička pobuda, bez koje se gospodarski život ne može razvijati.

Od novijih zakona koji se tiču gospodarskog života, spominjem zakon o nelojalnoj utakmici (Zak. čl. V. 1923.) koji se oslanja na njemački srodni zakon.

Mnogo se razpravljalo o reformi prava dioničkih družtava (o zaštiti malih dioničara, o odgovornosti ravnateljstva i t. d.), ali do reforme nije došlo. Zak. čl. V. 1930. uvedeno je družtvo s ograničenim jamstvom. Ta se forma organizacije pokazala veoma podesnom za manja poduzeća.

Znatno se razvilo radno pravo. Zaštita posloprimaoca je glavna misao radnog zakonodavstva. Na osnovu zakonskog ovlaštenja izdana min. naredba br. 1910. od g. 1920. uređuje pravni položaj posebničkih namještenika obrtnih i trgovačkih poduzeća. Ta je naredba donieła naročite norme u korist posloprimaca glede odkaza i odpravnine. Odkaz mora biti pismen. Kod najmanje dvogodišnje službe odkazni rok iznaša 3 mjeseca. Namještenicima, koji obavljaju važnije poslove, pripada odkazni rok od 6 mjeseci. Ako se radi o višoj stručnoj naobrazbi, odkazni rok je 1 godina, ali samo kod velikog poduzeća, te ako namještenik samostalno upravlja stanovitim odjelom poduzeća. Odpravnina se plaća nakon 5 godina neprekidnog službovanja:

Na području mjeničnog i čekovnog prava nema promjena. Još i danas je na snazi mjenični zakon, sadržan u zak. čl. XXVII-1876. te čekovni zakon, koji sadržaje čl. LVIII-1908. Ta su dva zakona bila na snazi i na pravnom području Hrvatske i Slavonije, dok niesu stupil' na snagu novi mjenični i čekovni zakon, oba od 29. studenog 1928.

U zak. čl. I. 1911. sadržan je madžarski gpp. Taj je gpp. stupio na snagu 1914. Imade 792 paragrafa, te je djelo profesora i kasnijeg ministra pravde Aleksandra Plósz. U njemu su oživotvorena, veli R. (O. c. str. 76.), najviša načela modernog postupovnog prava. U zadnje vriemé išlo se za tim, da se postupak pojednostavni. Uveden je sudac pojedinac kod sudbenih stolova, a ograničeno je i pravo pravnih liekova. Zak. čl. VIII. 1925. uvedena je revizija »per saltum«. Ako su, naime, stranke sporazumne, može se, preskočivši drugu molbu, odmah uložiti revizija.

Zak. čl. IV. 1937. uveden je novi odvjetnički red. Taj predviđa, da pojedine komore mogu uvesti »numerus clausus«. Sačuvana je staležka samouprava, ali je nadzor države pojačan.

Ovršno pravo kodificirano je u zak. čl. LX. 1881. U zadnje je vrieme promienjeno u toliko, što je krug pokretnina, slobodan od ovrhe, proširen a povećan je i egzistencijalni minimum. Osim toga su neki propisi pojednostavnjeni, u svrhu da se ovršni troškovi što više smanje.

Stečajno pravo sadržano je u zak. čl. XVII. 1881. uz neke manje promjene. Zak. čl. V. 1916. i min. naredbom br. 1410-1926 uvedeno je prisilno poravnanje van stečaja. Kvota mora iznašati barem 40—50 posto. Za postignuće poravnanja potrebna je većina od dvie trećine, koja se računa prema zbroju tražbina. O tom postupku, veli R. (O. c. str. 79.), da se je u praksi pokazao vrlo dobrim.

Rácz nam pregledno prikazuje pravni razvitak u Ugarskoj nakon prvog svjetskog rata. Moram pak napomenuti, da ga rodoljubno čuvstvo amo i tamo znade previše zanieti. No valja iztaknuti, da se to ne događa prečesto, tako da knjiga ipak postizava svoj cilj, t. j. obaviestiti strane pravnike o novijem pravnom razvitku u Ugarskoj.

Za upoznavanje madžarskog privatnog prava dobro će služiti knjiga Dr. Iva Milića: »Pregled madžarskog privatnog prava u poređenju sa austrijskim građanskim zakonikom. Subotica, 1921. Naklada autorova.« O madžarskom privatnom pravu veli Milić (O c. str. 3.): »Ovi (t. j. sudci, koji su došli u Vojvodinu iz drugih krajeva i đaci-pravnici, koji će se posvetiti javnim zvanjima u Vojvodini) treba da imaju na umu, da madžarsko privatno pravo nie ništa egzotična, da to nije u glavnom nego recipirano rimsko pravo. Verbeci, madžarski Tribonijan, bio je romanist.«

Obširnije se bavi madžarskim privatnim pravom Anton Almási u svome djelu »Ungarisches Privatrecht«, u dva svezka. Berlin und Leipzig. (1. svezak. 1922. str. 332, a 2. svezak 1923. str. 262.). Djelo je izašlo u »Ungarische Bibliothek für dar ungarische Institut an der Universität Berlin.« Pod naslovom »Charakteristik des ungarischen Privatrechts« (1. svezak str. V.-XI) razpravlja Almási o glavnim značajkama madžarskog priv. prava. Priznaje utjecaj njemačkog prava, ali naglasuje, da je madžarsko priv. pravo ipak održalo svoj izvorni narodni značaj. On veli: »Das nichtgesetzte ungarische Privatrecht aber hat — bei aller Anerkennung der überaus wichtigen germanischen Elemente, die den Grundstock mancher seiner Institutionen bilden — immer seine urwüchsige nationale Eigenart gehabt und behütet.« (O. c. I. svezak, str. V.).

Prikazao Dr. Stojan B r a j š a, viećnik sudb. stola u Zagrebu.

László pl. Radocsay, kgl. ungarischer Justizminister. **Die Rechtserneuerung in Ungarn.** C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung München und Berlin. 1942. Str. 39. U »Schriften der Akademie für Deutsches Recht«, i to u »Gruppe Recht des Auslandes«, izašla je ta knjižica pod br. 1., koja također obrađuje novije pravo u Ugarskoj. Karakterizirajući općenito noviji pravni razvitak u Ugarskoj, R. veli, da je prelaz iz liberalnog u novi socijalni pravni tip.

Osvrnut ću se samo na neka važnija utvrđenja R-a glede razvitka na području privatnog prava.

Prije svega utvrđuje R., da je velika masa tuđih pravnih ustanova, preuzetih nakon 1848., pomutila izvornost madžarskog prava.

R. ističe, da su »Privremeni zaključci« t. zv. judekskurijalne konferencije od 1861. ostali do danas najvažnijim temeljem postojećeg priv. prava. Ti su zaključci — veli R. — osigurali nar dnom duhu samostalno pravno oblikovanje na području privatnog prava.

Glede obveznog građanskog prava opaža R., da se je u Madžarskoj to pravo komercijaliziralo. Iz trgovačkog zakonika, koji je sastavljen prema zapadnim izvorima, preuzelo je građansko obvezno pravo razne norme u svrhu nadopune. Time se građansko pravo otuđilo narodnom duhu. To se moglo dogoditi zato, što nije postojao građanski zakonik.

Kao glavne dielove kodificiranog madžarskog privatnog prava spominje R. ove zakone: zakon o štitničtvu (1877.), o oporukama, nasljednim ugovorima i darovanjima za slučaj smrti (1876.), te o ženitbi (1894.).

Glede nacrta građanskog zakonika od 1928. ističe, da doduše združuje razvitu kodifikacionu tehniku, historijski pravni smisao i zdravi narodni osjećaj, ali da mu već manjkaju gospodarske i družtvene predpostavke, jer da se stvara novi družtveni i gospodarski poredak.

Uzprkos uplivu liberalizma u razvitku madžarskog prava to je pravo zadržalo svoj narodni značaj, naglašuje R., jer je liberalizam samo privremeno taj značaj okrnjio. Noviji razvitak priv. prava ide za tim, da se narodni značaj prava pojača.

U obveznom pravu valja napustiti individualističko - kapitalističko načelo neograničene slobode ugovaranja. Naročito to vriedi za ugovore o kupoprodaji i o radu. Napuštanje načela neograničene slobode kod ugovaranja došlo je osobito do izražaja kod zakona o kartelima (1931.). Taj zakon je, veli R., tipički slučaj izravnavanja probitaka.

Trgovački zakonik od 1875. je po R. ostvario načelo jednakopravnosti i slobodne utakmice na trgovačkom području. Slovo se trgovačkog zakonika do danas nije promienilo, ali novi duh ušao je i u to područje ili putem rješitbi ili putem novih zakona i naredaba. Tihu promjenu trg. zakonika proizvele su naročito generalne klauzule pravičnosti i dobre vjere. Ograničuje se sloboda ugovora. Zaštićuju se gospodarski slabiji. Etička načela imaju provejavati i trgovačkim poslovanjem.

Ograničuje se i sloboda obrta. Priznavaju se skupni ugovori. Stvara se posebno radno pravo. I novi zakon o obročnim poslovima (1939.) štiti gospodarski slabije.

Pri reformi gpp. išlo se za tim, da se postupak pojednostavni i pospješi. Uslied toga znatno manje dolazi do primjene senatski sustav. Radi rezultata psihologije svjedočanstva valja po mišljenju R-a uvesti što više

prisilno dokazivanje izpravama. Grpp. treba da jače poprimi značaj javnog prava. Zato treba i sudcu dati jači upliv pri vođenju postupka. Mimogred spominjem, da o madžarskom grpp. postoji komentar i na našem jeziku od sudca Franje V. Kisela pod naslovom: »Zakon o sudskom postupku u građanskim parnicama na području apelacionog suda u Novom sadu (Zakonski članak I.: 1911. i zok. čl. LIV.: 1912. o sprovođenju u život zakonskog članka I:1911. sa komentarom i odlukama apelacionog te kasacionog suda, odelenje B) u Novom Sadu i t. d. Senta. 1927.«.

R. opaža, da su kod nekih posebnih sporova uvedeni prisežnici uz sudce po zvanju na pr. kod sporova između poslodavaca i posloprimaca, kod patentnih sporova, kod sporova glede proizvađanja, dovođenja i dobavljanja električne struje, kod sporova o nelojalnoj utakmici, kod posebnog kartelnog suda i t. d.

R. se u svome kratkome izvještaju osvrnuo samo na najkarakterističnije pojedinosti u razvitku novijeg madžarskog prava. Sam veli, da nije išao za cjelovitošću, ali naglasuje, da je postigao svoju zadaću, ako je čitaoca uvjerio, da madžarsko pravo odlučno i odvažno napreduje, i to u pravcu, koji su mu poviest i narodni značaj odredili.

I taj će kratki pregled R-a udovoljiti željama onih, koji se hoće upustiti ukratko u noviji razvitak madžarskog prava.

Prikazao Dr. Stojan B r a j š a, viećnik sudb. stola u Zagrebu.

*

POVIESTNI SPOMENICI slobodnog i kraljevskog grada Varaždina. — Občina grada Varaždina odlučila je pred par godina da izda postepeno tiskom poviestne spomenike svoga grada. Prvi svezak izašao je godine 1941., dok je sada izašao prvi dio drugoga svezka. U njemu su sadržani gradski zapisnici iz g. 1454—1464 i 1467—1469. Svi oni pisani su većinom latinskim a tek manjim dielom njemačkim jezikom. Na hrvatskom nema pisano ništa. Kako je gradska občina imala i pravo jurisdikcije, ovi zapisnici tvore bogato vrelo proučavanja i za pravnog povjestničara. Djelo su izdali Zlatko Tanodi i Adolf Wissert, dok su gradski načelnik dr. Slavko Medvedović i gradski senator Mirko Hikec znatno doprinieli da djelo ugleda svietlo svieta. Da bi djelo imalo sasvim varaždinski značaj, ono je tiskano u varaždinskoj tiskari (Svobodina Narodna Tiskara) i troškom Varaždinske občine, a urednici Tanodi i Wissert rođeni su sinovi tog našeg starodrevnog grada.

PRIRUČNICI DRUŽTVOVNE DJELATNOSTI. »Družtvovni vjestnik« ministarstva zdravstva i udružbe počeo je izdavati zbirku pod imenom »Priručnici družtvovne djelatnosti«. Dosad su izašla tri svezka: u prvome je prikazano ustrojstvo družtvovne uprave Nezavisne Države Hrvatske, u drugome međunarodni ugovori, a u trećemu javno dobrotvorstvo oblast »Pomoć«. Prvi i treći svezak uredio je dr. Krešimir Mlač, a drugi dr. Nikola Dilber. U svakome svezku naći će čitalac sve pravne propise, koji se odnose na dotični predmet, kojim propisima predhode i temeljite razprave iz pera obojice urednika (dra Mlača i dra. Dilbera). — Kako saznajemo, nalazi se u tisku i četvrti stvezak gornje zbirke, koji je uredio dr. Drago Cerovac pod naslovom »Družtvovna zaštita naučnika, mladih radnika i mladih namještenika.«

REDARSTVO. S brojevima 9-1944. i 1-1945. tog mjesečnika ustalio se njegov značaj znanstvenog, službenog i beletrističkog lista. S ovako kombiniranim sadržajem omogućeno je ostvarenje urednikove želje, da list postane zanimljivim i pristupačnim svim službenicima redarstva, od najvišeg do najnižeg, kao i krugovima, napose pravničkim, izvan redarstva. U obim brojevima surađuju uz redarstvene službenike i sveuč. profesori dr. Radoslav Lopašić i dr. Vilim Keilbach: prvi piše o kriminalnoj psihiatriji u redarstvenoj službi a drugi o okultizmu, telepatiji i vidovnjacima u službi kriminalistike. Zanimljiva je razprava Žarka Šimata o psihologiji zločinaca i o pojmu »cherchez la femme« kao i serija članaka Zvonimira Polića o kazni i zatvoru

kroz viekove i narode. Oba su sastavka pisana esejistički i zato lako čitljiva. Sjećanja dra. J. Jagića bude u starijem naraštaju uspomene na mlade dane provedene u Zagrebu, dok mlađem naraštaju daju prilike za uzporedbu s današnjim prilikama. Kako nam se ta zagrebačka prošlost čini danas idiličnom! Kriminalna novelistika dobro je izabrana: nakon Wallacea došli su na red Christie, Beston i napokon Maurice Leblanc. Sve njihove novele pokazuju, kako oštroumlje i pamet naobraženog redarstvenika mogu i bez pločinčevog priznanja sigurno odkriti zločin i počinitelja. List ima i športski pregled te zabavni odn. humoristički dio. Mnoge su razprave popraćene ilustracijama.

Pravosuđe

a) Upravno

Ministarstvo državne Riznice ovlašteno je poništiti odmjeru kućarine po poreznom uredu, ali ne neposredno samu povjerenstvenu procjenu, iza koje nije još došlo do odmjere. A ni poništenje odmjere nije prepušteno slobodnoj ocjeni, nego je ovisno o stvarnim razlozima, koji su kadri dokazati da je odmjerom oštećena državna blagajna.

Osuda Upravnog sudišta u Zagrebu, od 23. lipnja 1944., broj 1432-44., T 1161-43.

Kad je kupoprodajni ugovor između kupca B. A. i prodavaoca F. D. o kuprodaji nekretnina bio podnesen gradskome poglavarstvu radi procjene, poglavarstvo je nekretnine procienilo sa Kn 985.000.— a porezni ured odmjerio je na temelju ovakove procjene prenosnu pristojbu sa Kn 423.550. Protiv ove odmjere uložila je kupac B. A. žalbu moleći povjerenstvenu procjenu nekretnina, a povodom toga izdao je porezni ured odluku, kojom određuje povjerenstvenu procjenu nekretnina, i imenuje članove povjerenstva. Procjena izvršena je na licu mjesta dne 26. II. 1943., a iznosila je Kuna 630.000.— Ministarstvo državne riznice nije prihvatilo ovakvu procjenu, nego ju je svojom odlukom poništilo i stavilo izvan snage.

Kupac B. A. u pravodobno podnesenoj tužbi Upravnome sudištu pobija utuženu odluku ministarstva iz razloga točke 2., 3. i 3. §-a 33. ZOUS.

Ministarstvo dalo je odgovor na tužbu.

Upravno sudište, donielo je osudu, s kojom je tužbu uvažilo i utuženu ministarsku odluku ukinulo kao na zakonu neosnovanu, i to iz ovih r a z l o g a:

»Sudište doduše smatra izpravnim stanovište pobijane odluke, da Ministru državne riznice na temelju 6. st. čl. 29. Z. o b. i p. pristoji pravo, kad se uvjeri da je odmjera pristojbe, koju vrše oblasti na temelju povjerenstvenih procjena, izvršena na štetu državne blagajne, da može tako izvršenu odmjeru poništiti i odrediti novu odmjeru ili novu procjenu, ali sudište ne može prihvatiti tumačenje tuženog Ministarstva u odgovoru na tužbu, da je gornjim propisom dano Ministru, da postupi po slobodnoj ocjeni, pa da stoga protiv takove odluke nije tužba dopuštena na ovo sudište.

Propisom točke 2. §-a 34. ZOUS, određeno je, da tužbi na upravni sud nema mjesta u stvarima u kojima su i u koliko su upravne oblasti po postojećem pravu ovlaštene odlučivati na temelju slobodne razsudbe, ako su ovo ovlaštenje upotriebile u smislu i cilju zakona.

Ali takav slučaj ovdje ne predleži.

Propis, naime, stavke 6. čl. 29. Z. o b. i p. daje Ministru pravo, da poništi odmjeru, ali samo pod uvjetom, kada se uvjeri, da je ista izvršena na štetu državne blagajne, dakle poništenje odmjere nije prepušteno slobodnoj ocjeni, već učinjeno zavisnim od stvarnih razloga, da je odmjera izvršena na štetu državne blagajne, pa gdje za to stvarni razlozi ne postoje, ministar ne može ukidati procjene. A u koliko ti razlozi doista postoje, Ministar je dužan istodobno sa ukidanjem odmjere odrediti ili novu odmjeru ili novu procjenu.

Prema izloženom dakle nije predležao slučaj iz točke 2. §-a 34. ZOUS. i tužba na upravno sudište bila je dopustiva.

Sudište je međutim našlo da u konkretnom sporu predleži slučaj pogrješne pravne ocjene stvari odn. zakona (§ 33. točka 2. ZOUS.), jer nije bilo mjesta primjeni propisa 6. stavke čl. 29. Z. o b. i p. Primjena tog propisa dopustiva je tek u slučaju, kada je odnosna odmjera pristojbe izvršena pa stoga mora prije svega odnosna odmjera biti i izvršena.

Iz predloženih spisa međutim je vidljivo, da na osnovu povjerenstvene procjene od 26. II. 1934. nije uobće još bila izvršena nikakova odmjera pristojbe, već je ministarstvo, čim je porezni ured III. u Zagrebu izvješćem od 3. III. 1943. broj 3745-43. predložio rezultat povjerenstvene procjene od 26. II. 1943. i molbu stranke za povratak više uplaćene pristojbe, odmah utuženom odlukom poništilo i stavilo izvan snage procjenu ne čekajući izvršenje odmjere pristojba na temelju ove procjene.

Stoga je sudište našlo, da se utužena odluka ukazuje na zakonu neosnovanom, pa je ista na temelju propisa §-a 74. ZOUS. poništena«.

Priobćio: dr. H. H.

Op. ur. — Gornja osuda Upravnog sudišta izgubila je djelomice praktičnu važnost iza kako je tek nedavno zakonskom odredbom od 28. XII. 1944. (N. N. 30. XII. 1944.) promienjen zakon o biljegovini i pristojbama umetkom u član 29. U tom umetku, naime, nalazi se i ova rečenica: »Protiv odluke o procjeni ima mjesta tužbi na Upravno sudište samo radi formalnih razloga«.

I pokraj Naredbe Ministarstva unutarnjih poslova od 13. III. 1943. broj U. M. 584 o smještenju djelatnih državnih službenika itd. nije oduzeto najmodavcima pravo razpolagati stanovima.

Osuda Upravnog sudišta u Zagrebu od 22. listopada 1943. T. 562-1943.

G r a d s k o p o g l a v a r s t v o u Varaždinu smjestilo je na zahtjev velikog župana velike župe Zagorje u Varaždinu odlukom od 12. IV. 1943. broj 4621-1943. činovnika velike župe Zagorje Dj. K. u prizemni stan kuće vlastnost S. F. u Varaždinu, temeljem §§ 1., 3., 5. i 6. Naredbe Ministarstva unutarnjih poslova od 13. III. 1943. broj U. M. 584.

V e l i k a ž u p a Z a g o r j e povodom utoka kućevlastnika S. F. rješitbom od 20. IV. 1943. broj 6549-1943. potvrdilo je odluku prve oblasti.

Velika župa Zagorje u obrazloženju svoje rješitbe među ostalim navodi, da S. F. nije mogao izdati drugome stan mimo gradskog poglavarstva u Varaždinu, jer poslije 15. III. 1943. kad je stupila u kriepost Naredba Ministarstva unutarnjih poslova od 15. III. 1943. U. M. 584 o smještanju djelatnih državnih i samoupravnih službenika itd., razpolaže gradsko poglavarstvo u Varaždinu sa svim stanbenim prostorijama.

Na tužbu S. F. Upravnome sudištu protiv rješitbe velike župe Zagorje, ukinuta je ova rješitba.

Iz razloga osude Upravnog sudišta:

»Spomenuta naredba Ministarstva unutarnjih poslova predviđa u §-u 3. koje prostorije mogu služiti za smještavanje djelatnih državnih službenika, a radi državnog probitka, a to su prvenstveno u stavci I. navedene prazne prostorije ili ih vlastnik ne upotrebljava ili mu nisu neobhodno potrebne itd., a u točki 5. tog §-a predviđa i slučaj, ako neka osoba ima dva ili više stanova misleći time na okolnost, da ta osoba te stanove samo radi svoje udobnosti upotrebljava, a tek izuzetno po stavci II. i nastanjene prostorije i to samo u slučaju, ako prostorije premašuju neobhodna potrebu uživaoca, i ako prostorije navedene u stavu I. ne dostaju za smještanje osoba navedenih u §-u 1. U tu svrhu je naredbodavac ovlastio u § 9. II. Gradska poglavarstva odn. kotarske oblasti, da narede potrebno a radi vođenja očevidnosti, koje se prostorje može upotriebiti za smještavanje drž. službenika i ostalih.

Na zakonodavac nije ovlastio naredbodavca, a niti je ovaj mogao ovlastiti gradska poglavarstva, da razpolažu ili stave pod občenitu zabranu sve razpoložive stanbene prostorije i time sprieče vlastnike u vršenju njihovih vlastničkih prava. Jedino u slučaju da ovlaštenik na zahtjevanje podavanja zatraži zapljenu radi osiguranja podavanja, bili bi pravni poslovi vlastnika glede zapljene stvari ništetni, kojoj zapljeni je podpuno izjednačen slučaj samog dodieljivanja stana i bez predhodne zapljene.

Priobćio: Franjo G l o ž i n i ć, kotarski predstojnik, Varaždin

b) Građansko

Prije razstave odn. razkida ženitbe nije umjestna među supruzima tužba smetanja posjeda

Zaključak sudbenog stola u Bjelovaru od 25. XI. 1943. Pl. 291-1943.

Konačna odluka kot. suda u Križevcima od 19. VIII. 1943. P. 578-1942.

Kotarski sud u Križevcima odbio je tužbu smetanja posjeda pokretnina tužitelja S. B. protiv njegove zakonite žene I. B.

Iz obrazloženja prvomolbene konačne odluke:

Neprieporno je da su tužitelj i tužena muž i žena.

Neprieporno je da ne postoji dozvola za razstavu stola i postelje, a isto tako ni odluka nadležne duhovne vlasti o nevaljanosti i razpustu braka.

U konkretnom slučaju radi se o namjernom prekidanju bračnog života bez zakonom propisane suradnje suda, pa takovo prekidanje braka predstavlja po §-u 93 ogz. zabranjeno, samovlastno razkidanje bračne zajednice.

Stanje stvoreno takovim razkidanjem je protuzakonito, pa ono ne može supruzima pružati osnov za nikakav pravni zahtjev (o čemu govori naredba Min. Pravosuđa od 26. linja 1853. D. Z. L. br. 122.).

Sudbeni stol u Bjelovaru potvrdio je prvomolbenu konačnu odluku iz razloga:

Iz provedene razprave nedvojbeno proizlazi da su tužitelj i I-tužena zakoniti muž i žena, jer to tužitelj ne poriče.

I-tužena nije trebala niti prigovoriti, da se radi o imovini obuhvaćenoj bračnim vezom, kada je to nedvojbeno ustanovljeno, onda imade sud tumačiti zakonske propise.

Iz ustanove §-a 93 ogz. proizlazi da muž i žena ne mogu nikako ukinuti ženitbenog veza, pa ako su se i složili, nego moraju tražiti razstavu od stola i postelje.

Kako se vidi već iz samog historijata tužbe, sve stvari koje tužitelj potražuje svojom tužbom spadaju u kućanstvo, i kao takove služe u ženitbene svrhe i da se mogu lakše snašati bračni tereti. I-molbeni sud se s pravom poziva na naredbu Min. Pravde od 26. VI. 1853.

Iz te zak. naredbe proizlazi nedvojbeno, da drugovi ženitbeni ne mogu samovoljno ukinuti ženitbeni vez, a niti im je to dopušteno pa se radi toga ne mogu dozvoliti ni tužbe između muža i žene, dok postoji ženitbeni vez, radi razlučenja njihove imovine ili drugih zahtjeva, koji predstavljaju nevaljanu ženitbu i rastavu od stola i postelje.

Tako nesmije građ, sudac primiti takovu tužbu, ako ne bude doprinesena rješitba nadležne duhovne vlasti o dozvoljenoj razstavi od stola i postelje. No tužitelj takovu pravomoćnu rješitbu nije doprinio i zbog toga ženidbeni vez između muža i žene još uviek traje.

Obći građ. zak. proglašen je ces. pat. od 29. XI. 1852., a iz čl. I. sliedi, da stupa na snagu danom 1. svibnja 1853. na području Kraljevina Hrvatske i Slavonije, pa nar. Min. prav. bezuvjetno je kasnija, koja do današnjeg dana nije ukinuta, a koja se tiče razlučenja imovine ženitbenih drugova, stupila je na snagu 26. VI. 1853.

Prema tome sudovi prigodom izricanja osuda imadu se držati navedene naredbe Min. Pravde.

No osim toga I-tužena je otišla od svojega muža, i odniela neke pokretnine, pa kako ženitbeni vez među nje i tužitelja još uvijek traje, to je tužitelju uviek dozvoljeno prisilnim načinom I-tuženu dovesti sebi u kuću sa svim odnesenim pokretninama.

Priobćio: Marijan Višnić, kot. sudac, Križevci.

Op. ur.: Na jednako stanovište postavio se i banski stol u svojoj rješitbi od 29. XI. 1888. br. 24.705, priobćenoj u »Mjesečniku« broj 3. iz god. 1889. na str. 137. U toj se rješitbi pri koncu veli: »Dok ne bude bračna zajednica zakonitim putem dokinuta, nije tužba smetanja posjeda niti umjestna, jer pripori među supruzima glede imetka i inih tražbina po §§ 108. i 117. ogz. spadaju na redoviti put pravde«.

KRATKE OBĆENITE UPUTE

ZA SUDSKU I DJELOMIČNO UPRAVNU PRAKSU O VAŽNIJIM PROMJENAMA ZAKONA I OSTALIH PROPISA ZA VRIEME OD 11. XI. DO 31. XII. 1944.

(Datum u zaporci označuje broj »Narodnih Novina«, u kojemu je dotični pravni propis bio proglašen).

(Nastavak)

406. — Radi obrane Nezavisne Države Hrvatske i hrvatskoga naroda u ovome ratu ustanovljuje se obća narodna mobilizacija, koja je nezavisna od obće vojne dužnosti, radne obveze i inih podavanja u svrhu provedbe osobitih državnih zadataka. (14. XI). Početak mobilizacije određen je sa 11. XII.

407. — Izašla je Poglavnikova odredba, po kojoj se svako interveniranje putem takozvanih uplivnih osoba u raznim, a napose u kaznenim i redarstvenim predmetima, ima smatrati sabotažom državne djelatnosti te se ima kazniti sa upućivanjem u sabirne i radne logore na vrieme od jedne do tri godine (20. XI.) — (Pod interveniranjem ne razumieva se zastupanje odvjetnika u zakonskom djelokrugu. Potanje u rubrici »Iz Odvjetničke komore« u ovome broju).

408. — Izašlo je rješenje Državnog savezničara od 6. listopada 1944, broj 3844-44 o provedbi uklapanja priradnih komora u Glavni savez staležkih i drugih postrojbi. Po tome rješenju priradne komore su stručni uredi spomenutog Glavnog saveza u okviru pojedinih staležkih postrojbi. Pojedine komore zadržavaju svoj dosadanji naziv uz dodatak — stručni ured (sliedi naslov odnosne staležke postrojbe). Sva prava i dužnosti predsjednika komore preuzima savezničar odnosne staležke postrojbe a sva prava i dužnosti komorskog vieća preuzima Savezno vieće odnosne staležke postrojbe (21. XI.).

409. — Sa 1. siečnja 1945. povišen je ratni doprinos u tuzemnom poštanskom prometu, tako da će se mimo redovitih poštanskih pristojbi plaćati u ime ratnog doprinosa još Kn 5.— na ček. uplatnice i doznačnice, Kn 10.— na tiskanice, uzorke bez vriednosti, mješovite pošiljke, poslovne papire i knjižne oglase, Kn 20.— na dopisnice, Kn 30.— na listove, novčane listove, poštanske doznačnice, tuzemne brzojavke i poštanske zamotke do 10 kg. težine, Kn 60.— na tuzemne brzojavke s plaćenim odgovorom i poštanske zamotke od 10 do 20 kg. težine, Kn 200.— za preomatanje poštanskih zamotaka. (27. XI.).

410. — Sa 1. siečnja 1945. povišene su brzoglasne i brzojavne pristojbe. Osim tromjesečne predplate i godišnjeg ratnog doprinosa plaća se za svaki pokazani polazni govor Kn 15.—. Radi produljenja predplate u godini 1945 valja predati molbu biljegovanu sa Kn 50.— i osim toga sa Kn 2.000.— odn. Kn 10.000.—. (28. XI.). Visina svih uplata ravna se prema skupini, u koju pojedini predplatnik spada. Ima šest skupina. Odvjetničke pisarne spadaju u III.-ću skupinu. Potanje u naredbi min. prometa od 2. XII. objelodanjenoj u N. N. od 5. XII.

411. — Izašla je provedbena naredba ministra zdravstva i udružbe od 27. listopada 1944 k zakonskoj odredbi od 28. travnja 1944 o uređenju radnih odnosa. Opisuje se potanje postupak za sklapanje skupnih ugovora (2. XII.).

412. — Svi poslodavci, koji zaposluju namještenike i radnike, kojima je plaće i nadnice utvrdilo Državno povjereničtvo za ciene i nadnice, dužni su tim svojim poslovoditeljima najkasnije do 15. prosinca 1944 izplatiti jednokratnu pripomoć prema propisima iste zak. odredbe od 5. XII. 1944. (5. XII.).

413. — Odredbom Poglavnika od 13. prosinca preustrojeni su ratni sudovi. (13. XII.).

414. — Promienjena je i nadopunjena zak. odredba od 9. X. 1942 o državnoj vladi Nezavisne Države Hrvatske. Ima 12 ministarstva. (18. XII.).

415. — Po Poglavnikovoj odredbi od 19. XII. ima se počevši od 1. siečnja 1945 u najvećoj mjeri smanjiti izdavanje povremenog tiskopisa. Odredbu ima provesti glavni ravnatelj Ustaškog nakladnog zavoda u sporazumu sa zanimanim čimbenicima. (19. XII.).

416. — Promienjeni su i nadopunjeni (uglavnome povišenjem stavaka) zakon o biljegovini i pristobama od 30. III. 1911 i zakon od 30. V. 1930 o sudbenoj biljegovini i pristojbama (30. XII. 1944).

Pabirci

Na građansku razpravu pred jednim sudbenim stolom pristupiše obje parbene stranke u pratnji svojih odvjetnika. Budući da su potonji služili u vojsci, na njima je bila i vojnička odora: zastupnik tužitelja obnašao je čin satnika, a zastupnik tuženoga bio je samo vodnik. Tuženik, koji prije nije znao da je njegov odvjetnik vojnik te ga je istom sada prvi put vidio u vojničkoj odori, ne rekavši ovome ništa preteče ga odmah na početku razprave uputivši razpravnome vieću ove odprilike rieči: Slavni sude! Kako sam istom sada ustanovio a i vi sami možete vidjeti, zastupnik moga protivnika jest satnik, dok je moj zastupnik samo vodnik. Prema tome je ovaj određen zastupniku moga protivnika, iz česa bi sliedio da sam i ja određen protivnoj stranci. Položaj pak parbenih stranaka mora se osnivati — toliko je i meni kao laiku poznato — na jednakosti. Ova jednakost mogla bi biti poremećena spomenutom određenošću. Istina, da je vodnik određen satniku samo u vojničkom pogledu i u vojnim stvarima, ali to ne izključuje mogućnost da ove dvie odore utječu na njihove nosioce a možebiti i na sam sud. Kako ja ne mogu čekati dok moj zastupnik bude promaknut na satnika a protivnikov zastupnik ne može se odreći svog satničkog čina, predlažem da se razprava odgodi da si izaberem drugoga zastupnika, koji bi također bio satnik, ili pak da oba sadanja zastupnika pristupe na buduću rzpravu u građanskom odielu«.

Sud je ovaj neobičan priedlog odbio kao neosnovan, iako su članovi vieća neslužbeno priznali da gornje razlaganje nije baš sasvim — štono rieč — »ohne«. Da je zastupnik tuženoga, ozlojedjen izpadom svoje stranke, odkazao ovoj punomoć, to već ne spada na stvar.

*

On je pravnik, i to vrlo često s ponosom ističe, čak i tamo, gdje možda tome baš nebi bilo povoda ni mjesta. Tako na pr. kad pred blagajnom slikokaza čeka u repu, glasno prosvjeduje protiv onih, koji bi ga, uguravajući se, htjeli preteći i drži čitave govore o potrebi prava, reda, stege, zakonitosti i jednakosti. No kad sutradan dolazi u svoj ured — ne, dakako točno, jer si kao viši činovnik može priuštiti malo zakašnjenje! — pa kad vidi dug rep stranaka, koje ga, pozvane za ranije, čekaju, on uživa u tome odsjevu vlastite moći i vlasti; sjedajući za stol, još ne otvara vrata strankama, jer najprije valja da pročita jutarnje novine, budući da kao prosvjetljen čovjek mora biti á jour o svemu te se nesmije dogoditi da stranke nešto znadu, o čemu on još nebi bio obaviešten; a kad mu se napokon jedan prijatelj na brzoglasu javi, da bi želio biti odmah primljen, on se vrlo uslužno odazivlje i pušta čekati sve ostale stranke dok prijatelj dodje, dok ga sasluša i dok se s njim porazgovori, dakako, i o neuredovnim stvarima. A kad popodne bude opet čekao u repu pred blagajnom slikokaza ili pred razdiobom potrošačkih karata ili kakvih živežnih namirnica, opet će se — jer je pravnik! — glasno ljutiti na one, koji se ne drže reda ili koji davaju povlastice odn. primaju ih. A koliko još ima takvih, pravnika i nepravnika, koji prema drugima niesu takvi, kakvi bi po njihovim zahtjevima i načelima drugi morali biti prema njima!

*

U današnje doba velike požrtvovnosti i odricanja s jedne strane te najkruće sebičnosti i gramzljivosti s druge strane, kada se i staleži, koje se inače voli idealno opisivati te se to od njih ne bi očekivalo, utrkuju u podizanju ciena, neobičan je ovaj slučaj, koji nam je pripoviedao jedan odvjetnik, koji slučaj baš zbog njegove neobičnosti ovdje i bilježimo:

»Zastupao sam — reče nam odvjetnik — jednog seljaka iz bližnjega sela kroz više godina u raznim njegovim stvarima, ali kako kroz zadnjih deset godina nije bio kod mene, već sam ga skoro sasvim zaboravio. Pred nekoliko dana eto ga iznenada u mojoj pisarni. Mislio sam da mi ima povjeriti kakvo zastupanje. Ali ne! Nego mi reče: »Ja nisam, gospodine doktore, zaboravio kako ste me u svoje vrieme pošteno zastupali i kako ste mi umjereno računali trošak. Onda je meni bilo težko pak ste Vi uvažili moju težkoću. Danas je meni kao seljaku lakše i bolje, ali je vama odvjetnicima u gradu sigurno težko. Pa eto, ne zamjerite mi da Vam želim sada uzvratiti i pomoći koliko mi je moguće«. I pri tome izvadi iz košare 10 jaja, dva sira, jednu zaklanu kokoš, oko pet kila kukuruznog brašna, jednu šunku i dvolitrenu bocu vina. Vjerujte mi, ganulo me!«

*

Često se događa da sudcima i odvjetnicima njihovo zvanje pruža prilike upoznati se s raznim granama znanosti i umjeća, ali riedko se događa da se u tim granama oni i praktički izkažu. Jedan od takvih riedkih praktičara bio je sada već pokojni B., bivši predsjednik Sudbenog stola u Ogulinu. On se mogao mjeriti s prosječnim krojačima i postolarima te je, imajući brojnu djecu, ovoj sam šivao odjeću i pravio obuću. Stan mu se nalazio u samoj zgradi sudbenog stola. Jednoga jutra, već oko 7 sati stigne vlakom u Ogulin grofica N. iz obližnjeg mjesta V. Sa kolodvora uputi se ravno na sud s namjerom da potraži predsjednika suda, jer je imala tamo neku parnicu. Kako je bilo rano, nije u uredu bilo još nikoga, pa je već htjela izaći iz zgrade, kad li začuje iz jedne sobe neko kuckanje. Otvori vrata dotične sobe i opazi jednoga čovjeka s postolarskom pregačom, kako uz postolarski stol nabija čavle u cipelu. Upita ga, gdje je predsjednik suda, a on joj pokaže predsjedničku sobu uputivši ju, neka tamo počeka, jer da će predsjednik uskoro doći. Ona ga posluša, i doista nakon kratkog vremena uđe jedan gospodin, koji joj se, doduše, činio sličnim onome postolaru, ali jer joj se ipak predstavio kao predsjednik, upustila se s njim u službeni razgovor, ne spomenuvši mu ništa o onome postolaru. Bio je to doista predsjednik B. Poslije toga grofica N. često je puta pripoviedala, kako je to čudan slučaj da u zgradi suda stanuje postolar, koji je sličan predsjedniku istoga suda kao da su si blizanci — a ipak niesu!

GOVORNIČKO CVIEĆE:

Budući da su oba gospodina vještaci, svatko je od njih drugoga mišljenja.

*

Preksutra je Božić: blagdan kada u svakoj obitelji plamsaju svieće na božićnom drvcu. Molim Vas, gospodo sudci, objesite oslobodjenog obtuženika njegovu starome otcu na božićno drvce!

*

Moja gospodo, ovdje se radi o čisto znanstvenoj stvari i zato tu ne odlučuje logika.

*

Protiv bujice obtužnih razloga gospodina državnog odvjetnika ja ću razapeti kišobran svoje obrane.

*

A sad dolazi čas kad će se momentima sumnje težko obterećeni teretni vlak g. državnog tužitelja skršiti o brzi vlak moje obrane.

*

Vi, gospodo sudci, možete podpuno vjerovati mome klientu, jer mu je uslied kratkoće vremena bilo nemoguće da se prije preslušanja sporazumi sa svojim odvjetnikom.

*

Na jučerašnjoj razpravi označio je g. državni tužilac kao otegotnu okolnost to što je moj branjenik Petrović počinio krađu usred bielog dana. Sad naprotiv bredbacuje mome branjeniku Pavloviću što je za krađu izkoristio mrku noć. Pitam gospodina drž. tužioca: kada bi zapravo po njegovu mišljenju imali moji branjenici krasti: danju ili noću?

Bilježke

UMRO je početkom studenoga o. g. Nikola Vukelić, predsjednik Stola sedmorice. Pokojnik je bio rodom iz Like. Na mjesto predsjednika našeg najvišeg suda došao je u travnju 1941., dok je neposredno prije toga bio državni tužitelj u Petrinji. U povodu njegove smrti održao je Stol sedmorice plenarnu sjednicu, na kojoj je o životu, radu i značaju pokojnika govorio viečnik istoga suda dr. Pavao Marčec. Govornik je pokojnika najbolje označio ovim riečima: »Pokojni Nikola Vukelić bio je uzor skromnosti, ove danas tako riedke evanđeoske vrline. Ta ga skromnost nije ostavljala nikada, pa ni u časovima njegova najvećeg životnog uzpona. A dobrota bila je divni duševni biser, koji je resio karakter pokojnika. To nije bila obična, t. zv. konvencionalna dobrota, koja se očituje samo u tome da se drugome ne čini zla i ne uzrokuje neugodnosti i težkoće. Ne! Pokojnik je uživao u tome, da drugima čini dobro i da drugi budu zadovoljni, a on je u tu svrhu bio pripravan doprinieti žrtve, pa ih je doista i doprinosio«.

Ne samo kod svojih sudačkih kolega, nego i kod svih, koji su ga bolje poznavali, ostavio je pokojni Nikola Vukelić najbolju uspomenu, koja će zato biti i trajna.

U HRVATSKI SAVEZ ULJUDBENIH I PROSVJETNIH DRUŽTAVA uvršteno je i naše Hrvatsko pravničko družtvo u Zagrebu. Nakon što je Savezničarom spomenutog saveza imenovan prof. Dušan Žanko, sazvao je on za 4. XI. sastanak predstavnike znanstvenih družtava a u namjeri da se s njima dogovori o ustrojenju dosaveza znanstvenih družtava. Otvarajući sastanak prof. D. Žanko je naglasio, da se ustrojavanjem dosaveza ne radi o tome, da se pojedinim družtvima oduzme sloboda i tradicija u njihovu autonomnom djelovanju, da se uklone sadašnje uprave, da se postave nadzorni organi, da se družtva prisilno uniformiraju u jedan smjer rada niti o tome, da svi članovi družtva postanu istodobno članovima ustaških postrojbi, nego da se naprotiv radi o tome, da se ukloni kod svih naših družtava osjećaj osamljenosti i bezpomoćnosti, da se svakom družtvu pomogne moralno i materialno, da se oživi i produbi duh narodne zajednice i smisao organizirana naroda na svakom pa i na kulturnom polju. Nakon razprave na temelju govora prof. D. Žanka primio je predstavnike družtava Drž. savezničar prof. Ivan Oršanić, koji je prisutne oslovio govorom, u kojemu je iztakao, kako staležke i druge postrojbe predstavljaju organizirani narod, dakle njegovu volju, koja mora biti odlučna i za čitav rad u državi. Na drugome sastanku izabrano je dosavezno viеće, u koje je kao predstavnik Hrvatskog pravničkog družtva ušao njegov predsjednik prof. dr. Edo Lovrić.

IZPRAVAK. U studenskom broju »Mjesečnika« u razpravi B. Sambraila o hrvatskom rudarskom pravu podkrala se mala, doduše, pogrješka, ali koja sasvim mienja pravi smisao dotične rečenice. Naime pri kraju razprave na str. 533, u sedmome redku odozdo stoji pogrješno »pa je«, dok bi izpravno moralo stajati »no ipak nije država vlastna po svojo razsudbi...«

ŠERIATSKI SUDAC i § 75. grpp. — Piše nam član-odvjetnik: »U listopadskome (10.) broju »Mjesečnika« priobćen je u rubrici »Pravosuđe« na str. 498-9 zaključak Sudebnog stola u Zagrebu od 22. VII. 1944., Pl 727-44., s kojim je on kao utočni sud preinačio zaključak kotarskoga suda u Zagrebu od 26. VI. 1944., P 888-1944. K'otarski sud, naime, odbacio je tužbu protiv jednog šeriatskog sudca, jer da je ovaj član istog kotarskog suda, koji za nj' ne može biti nadležan obzirom na propis §-a 75. grpp. i §-a 36. Zakona o uređenju šeriatskih sudova. Sudbeni stol pak zauzeo je stanovište, da šeriatski sudac nije član istoga kotarskoga suda, nego posebnog, izvanredno kotarskog šeriatskog suda, tako da se na nj' ne može primieniti § 75. grpp. Tome stanovištu priključilo se i uredničtvo u svojoj primjetbi rečenome priobćenju. Ono je učinilo to vjerojatno zato, jer se povelo za tvrdnjom Sudbenog stola da se šeriatski sudci unatoč §-u 36. zakona o šeriatskim sudovima »ne mogu smatrati sudcima kotarskog suda, jer nisu članovi kotarskog suda, već kotarskog šeriatskog suda, koji je po svojoj pravnoj strukturi posebni izvanredni sud«. Ali ova tvrdnja Sudbenog stola nije ničim obrazložena, a da ju je sud i pokušao obrazložiti, ne bi mu to uspjelo, jer jasni zakonski propisi govore protivno. Naime § 1. navedenog zakona o šer. sudcima glasi: »U porodičnim i nasljednim predmetima muslimana kao i u predmetima islamskih vakufa vrše sudsku vlast u prvom stepenu posebna odjeljenja kotarskih sudova, kojim je naslov »kotarski šeriatski sud«. Zatim § 10. istog zakona veli: »Starješina kotarskog suda vodi nadzor nad cjelokupnim radom i osobljem ovog posebnog odjeljenja«. Slično i § 12. glede uprave Vrhovnog šeriatskog suda kao posebnog odjeljenja Banskoga stola«. Prema jasnom dakle slovu zakona ne radi se ovdje o posebnim kotarskim sudovima ili posebnim šeriatskim sudovima, nego o posebnim odjeljenjima istoga kotarskoga suda. Odjeljenje kao dio kotarskoga suda ne može biti nešto različitoga ili posebnoga od toga kotarskoga suda. Zato ni šeriatski sudac nije član posebnog šeriatskog suda, nego je član dotičnog kotarskog suda jednako baš kao i ostali svi sudci tog kotarskog suda, koji su zajedno s njim podređeni jednome te istome starješini (predstojniku) dotičnog kotarskog suda. »Kotarski šeriatski sud« jest samo naslov, i to ne posebnog suda, nego tek posebnog odjeljenja, odjela dotičnog kotarskog suda. Zato se i na šeriatskog sudca ima primieniti § 75. grpp. pa je prema tome stanovištu navedenog zaključka Sudbenog stola bez temelja i pogrješno«.

Iz Odvjetničke komore u Zagrebu

ODVJETNICI I INTERVENCIJE

U »Narodnim Novinama« od 20. studenoga o. g., broj 262, objavljena je Odredba Poglavnika od 17. studenoga o. g., broj 3666-1944. s kojom se zabranjuju »intervencije« putem takozvanih »uplivnih osoba«, te se određuje, da se svako ovakovo interveniranje ima smatrati sabotažom državne djelatnosti, te se ima kazniti sa upućivanjem u sabirne i radne logore na vrieme od jedne do tri godine.«

Bilo je opaženo, da su neki službeni djelatnici, napose kod Redarstvenih oblasti, gornju odredbu protumačili tako, da se ona odnosi i na zakonsko zastupanje odvjetnika. Uslied toga odvjetnici, bojeći se posliedica krivo shvaćene Poglavnikove Odredbe, žacali su se zastupati stranke pred upravnim oblastima, što znači, da je bila prestala ona po odvjetnicima do tada vršena zaštita stranaka, koju je zakon predvidio ne samo u probitku stranka, nego i u probitku državne djelatnosti.

Tim povodom obratila se ova komora predstavkom na g. Ministra pravosudja i bogoštovlja, da bi poduzeo korake, kako bi sve upravne oblasti, a napose redarstvene, dobile mjerodavnu uputu, da Poglavnikova Odredba ne dira u zakonom predvidjen djelokrug i prava odvjetničkog staleža.

U predstavci je iztaknuto, da je po Poglavniku izdana zabrana »intervencija putem takozvanih uplivnih osoba« potekla iz Poglavnikove pravne sviesti i volje, da naša država bude pravna t. j. takova, u kojoj će odlučivati samo zakon, a nipošto ne raznovrstni istinski ili takozvani uplivi. No da se ta Poglavnikova volja izpuni, potrebno je da oni, koji su pozvani primjenjivati zakon, doista zakon i vrše, **potrebno je da uprava, da upravni službenici, budu pri toj primjeni i nadzirani. Nesumnjivo znatan dio tog nadzora predstavlja slobodna odvjetnička djelatnost unutar, dakako, zakonskih granica.**

Osim toga odvjetnik pri svojoj djelatnosti ne upire se na iznuman upliv svoje posebničke osobe ili na kakav svoj položaj izvan odvjetničkog zvanja ili na kakove veze, nego samo na z a k o n. On ne vrši nikakav upliv, nego po zakonskoj dužnosti (§. 1. Zak. o odvj.) »u primjeni zakona pred sudovima, drugim državnim i samoupravnim oblastima i javno-pravnim tielima pomaže, da se donese pravilna i pravična odluka«. Takova, dakle, pomaganje ne može se smatrati »sabotažom državne djelatnosti!«

Povodom gornje predstavke primila je ova komora dopis g. Ministra pravosudja i bogoštovlja, s kojim saobćuje, da je Ministarstvo unutarnjih poslova Glavno ravnateljstvo za unutarnju upravu okružnicom upozorilo sve područne obće upravne oblasti, da **zakonito zastupanje odvjetnika ne podpada pod pojam zabranjene intervencije.**

*

* *

NADZOR KOMORE NAD VJEŽBOM ODVJETNIČKIH PEROVODJA.

Temeljem §-a 11. Zakona o odvjetnicima i §-a 30. propisnika dužan je Odbor komore nadzirati kako odvjetnik sprema svog perovođu, paziti da vježba bude podpuna i progoniti prividnu vježbu. U tu svrhu određeno je već kroz niz godina da je odvjetnik dužan voditi bilježnicu o svakodnevnom radu svog perovođe. Budući da se primietilo, da neki članovi sve do danas bilo »nisu znali« — premda su o tom bili pojedinačno kod upisa perovodje upozoreni — bilo nisu vodili takove bilježnice, to je tim njihovim propustom bila stavljena u sumnju valjanost vježbe njihovih perovođa. Mnogi pojedini slučajevi bili su tim povodom razpravljeni, a da se u buduće takvi slučajevi ne bi ponavljali, upozoruje komora svu gg. članove, da se gore spomenutih propisa točno pridržavaju, kako bi predusreli štetne zakonske posljedice sebi i svojim perovođama.

UPISAN je u imenik odvjetnika nakon objave u broju 11. »Mjesečnika« piasrne u Zagrebu.

Borić dr. Vladimir, odvjet. pripr., danom 27. XI. 1944. sa sjedištem

BRISANI iz imenika odvjetnika:

Teider dr. Gjuro, Osiek, danom 16. X. 1944., jer se odrekao preuzimateljem imenovan Matijević dr. Ivan, Osiek.

Trbljanić dr. Drago, Petrinja, danom 3. XI. 1944., jer je umro; preuzimateljem imenovan Mešler Oto, Sisak.

Kuhner Mijo, Vukovar, danom 28. XI. 1944., jer je umro, preuzimateljem imenovan Zsitvay dr. Eugen, Vukovar.

PRESELIO sjedište odvjetničke pisarne:

Krmpotić dr. Josip, Brod na Savi, danom 16. XII. 1944. u Zagreb; preuzimateljem imenovan dr. Aleksander Milčić, Brod na Savi.

PRIVREMENIM ZAMJENICIMA IMENOVANI:

Herucu Vladimiru, Zagreb, Herjanić dr. Dragutin, Zagreb,
Gavrančiću dru. Miilvoju, Zagreb, Markulin dr. Vladimir, Zagreb,
Jančikoviću dru. Tomi, Zagreb, Horvat dr. Dragutin, Zagreb.
Martinjaku dru Dragutinu, Križevci, Kovačević dr. Vladimir, Križevci,
Semiću dru. Šimi, Krapina, Valjavec dr. Dionizije, Zlatar.

PROMJENE U IMENIKU ODVJETNIČKIH PEROVOĐA:

Litavski Andrija dana 1. II. 1944. izstupio iz vježbe u pisarni dra. Ljudevita Konopke u Zagrebu,

Hrvoj Branko dana 15. IX. 1944. izstupio iz vježbe u pisarni Miroslava Selakovića u Zagrebu.

Mikuličić Feliks Josip dana 30. X. 1944. izstupio iz vježbe u pisarni Josipa Ramljaka u Zagrebu,

Malešević dr. Pero, dana 30. XI. 1944. izstupio iz vježbe u pisarni dra. Marka Kožula u Zagrebu.

Marović dr. Petar dana 2. XII. 1944. nastavio odvjetničko-perovodnu vježbu u pisarni dra. Hrvoja Stožira u Zagrebu.

Vlasnik i izdavač: HRVATSKO PRAVNIČKO DRUŽTVO u Zagrebu. Predstavnik njegov predsjednik prof. dr. EDO LOURIĆ, Zagreb, Jurjevska ul. 51. — Odgovorni urednik Dr. IVO POLITEO, Zagreb, Svačićev trg 4. — Uredničtvo i uprava Zagreb, Svačićev trg 4. — Odpravničtvo: Tiskara MERKANTILE (Sedmak i Jutriša), Zagreb, Ilica 35, gdje se list i tiska. — Za tiskaru odgovara Uj. Sedmak, Ilica 35. Tiskanje i razpačavanje dopušteni odlukom Državnog tužiteljstva u Zagrebu od 30. VIII. 1941, Kns 228-1935. rješenjem ministarstva narodne prosvjete od 24. X. 1942, broj 2695-42 i odlukom Državnog izvještajnog i promičbenog ureda od 30. X. 1942, broj 16771/42-II-O-1285/42.

Po §-u 4. pravila

HRVATSKOGA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

Kao pravi članovi mogu družtvu pristupiti samo oni, koji su absolvirali pravne nauke.

Članarina odn. predplata za godinu 1945. iznosi za sve bez razlike 1.200 kuna time da je pridržano pravo povišenja za slučaj porasta troškova tiskanja (vidi drugu stranicu omota).

Tko istom pristupa družtvu kao član, plaća osim jednogodišnje članarine unapried još upisninu od 50 kuna jednom za uviek.

Prijava za pristup u družtvo šalje se tajničtvu Zagreb, Svačićev trg 4), kamo se šalju i svi dopisi i novčane pošiljke, koje se tiču družtva.

Najjeftinije je i najpraktičnije, te omogućuje svestranu kontrolu, ako se članarina i uobće novac doznačuju putem poštanske štedionice. Broj računa Pravničkoga družtva kod Poštanske štedionice u Zagrebu — 35515.

Pravi članovi dobivaju »Mjesečnik« bezplatno. Nečlanovi plaćaju u ime predplate za godinu 1945. 1.200 kuna uz jednaki pridržaj prava naknadnog povišenja kao i kod članarine.

Pojedini broj stoji 120 kuna.

Reklamacije za »Mjesečnik« moguće je uvažiti samo onda, ako ne stignu prekasno, a valja ih upraviti tajničtvu, Zagreb, Svačićev trg br. 4. Spisi za uredničtvo »Mjesečnika« također na istu adresu.